๒๑. อุทานคาถา

๒๑ มีนาคม ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส. อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา. ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา. อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส. อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา. ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ. ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา. อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส. วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ. สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงใน**อุทานคาถา** ที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงเปล่งขึ้นด้วยพระองค์เอง มิได้ปรารภสิ่งหนึ่งสิ่งใด ปรารภแต่ธรรมสิ่งเดียวเท่านั้น ทรงเปล่งอุทานคาถาขึ้นดังที่ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นนั้น อุทานคาถานี้เป็นความเปล่งขึ้นจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง เปล่งขึ้นด้วยมาปรารภถึงธรรมว่าเป็นของอัศจรรย์นัก ธรรมน่ะเป็นของอัศจรรย์บัดนี้ ท่านทั้งหลายทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต จงตั้งใจให้บริสุทธิ์สนิทฟังอุทานคาถา ซึ่งเปล่งขึ้นจากพระทัยของพระบรมศาสดา

ปรากฏโดยวาระพระบาลีว่า **ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ ฯ** แปลเป็นสยามภาษาว่า เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จักธรรมว่าเกิดแต่เหตุ เมื่อใดธรรมทั้งหลายเกิดแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จักความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏขึ้นแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมืดเสียได้ ดำรงอยู่เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมากำจัดความมืด ทำอากาศให้สว่างฉะนั้น นี้เป็นธรรมที่ลึกซึ้งไม่ใช่เป็นของรู้ถึงได้ง่าย รู้ถึงได้ยากนัก

ธรรมทั้งหลายที่ปรากฏแก่พราหมณ์นั้น เราควรจะรู้ ธรรมอะไรที่ปรากฏแก่พราหมณ์

น่ะ และก็บอกลักษณะท่าทางไว้ให้เสร็จ เสมือนดวงอาทิตย์ขึ้นไปแล้วกำจัดความมืดทำอากาศให้สว่าง นี้เป็นข้อใหญ่ใจความสำคัญนัก จะเอาธรรมตรงไหน ดวงไหน ชิ้นไหน อันไหนกัน ธรรมที่เกิดขึ้นแก่พราหมณ์น่ะ ถ้าว่าไม่รู้จักธรรมดวงนั้น ฟังไปเถอะ สักร้อยครั้งก็ไม่ได้เรื่อง ไม่ได้เรื่องได้ราวทีเดียว อุทานคาถานี้ลึกซึ้งอยู่**ไม่ใช่ของง่าย เผอิญจะต้องกล่าวไว้ย่อ** ไม่ได้กล่าวพิสดาร เรียกว่า อุทานคาถา ธรรมที่ปรากฏแก่พราหมณ์น่ะ เป็นมนุษย์เป็นหญิงก็ดี ชายก็ดี ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตไม่ว่า ที่ปรากฏอยู่บัดนี้มีธรรมบังเกิดขึ้นกับใจบ้างไหม ที่ปรากฏอยู่เสมอน่ะ บางคนก็มีบางคนก็ไม่มี ที่ไม่มีนั้นเทียบด้วยคนตาบอด ที่ธรรมปรากฏขึ้นแล้วน่ะเทียบด้วยคนตาดี เรื่องนี้พระองค์ทรงรับสั่งในเรื่องธรรมว่า **ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารี** ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันทันตาเห็น ธรรมที่บังเกิดปรากฏอยู่กับตัวน่ะ พวกมีธรรมกายมีธรรมปรากฏแก่ตัวเสมอ พวกไม่มีธรรมกายนาน ๆ จะปรากฏธรรมสักครั้งหนึ่ง **ธรรมที่ปรากฏขึ้นน่ะประจำตัว**เชียวนะ ติดอยู่กับใจของบุคคลนั้น สว่างไสว ถ้าปฏิบัติดี ๆ เหมือนดวงอาทิตย์ในกลางวันเชียวนะ แจ่มจ้าอยู่เสมอ แต่ว่าใจนั้นต้องจดอยู่กับธรรม ถ้าว่าใจไม่จดอยู่กับธรรมหรือธรรมไม่ติดอยู่กับใจละก็ ความสว่างนั้นก็หายไปเสีย เหมือนอย่างตามประทีปในเวลากลางวัน ประทีปอย่างย่อม ๆ ความสว่างก็น้อย ประทีปนั้นขยายออกไปความสว่างก็ขยายออกไป อย่างนั้นแหละฉันใด **ธรรมก็มีหลางดวง** สว่างต่างกันอย่างนั้นเหมือนกัน

ธรรมน่ะอยู่ที่ไหน มนุษย์อยู่ที่ไหนธรรมอยู่ที่นั่น มนุษย์มีธรรมด้วยกันทุกคน เขาเรียกว่าดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ใสบริสุทธิ์ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ถ้าว่าผู้ที่ทำธรรมเป็นละก็ ใจไปติดที่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้นติดอยู่ที่นั่น นั่นแหละได้ชื่อว่า**ธรรมนั้นปรากฏแก่มนุษย์คนนั้นแล้ว**

ถ้าว่ากายมนุษย์ละเอียด ใจมนุษย์ละเอียดก็ติดอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดนั่น สองเท่าฟองไข่แดงไก่ ได้ชื่อว่าธรรมนั้นปรากฏแก่กายมนุษย์ละเอียดนั้นแล้ว ถ้าว่าเป็นกายทิพย์ ใจก็ไปติดอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ถ้าว่าไม่ติดอยู่ในธรรมดวงนั้น ไม่เห็นธรรมดวงนั้นแจ่ม ได้ชื่อว่าธรรมยังไม่ปรากฏ เมื่อธรรมปรากฏแล้วก็เห็นธรรมดวงนั้นแจ่ม สามเท่าฟองไข่แดงของไก่ ดวงขนาดนั้น ดวงกลม กายทิพย์ละเอียด เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด สี่เท่าฟองไข่แดงของไก่ แจ่มอยู่กับใจเสมอ นั่นได้ชื่อว่าธรรมปรากฏแก่กายทิพย์ละเอียดแล้ว กายรูปพรหม ใจติดอยู่กับศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ใส ห้าเท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสบริสุทธิ์ นั่นแหละธรรมนั้นปรากฏแก่กายรูปพรหมแล้ว กายรูปพรหมละเอียด เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็น

กายรูปพรหมละเอียด เห็นดวงใส หกเท่าฟองไข่แดงของไก่ ติดอยู่กับใจเสมอ สว่างไม่มืด ได้ชื่อว่าธรรมนั้นปรากฏแก่กายรูปพรหมละเอียดแล้ว กายอรูปพรหม ใจติดอยู่กับดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม เจ็ดเท่าฟองไข่แดงของไก่ เห็นแจ่มอยู่เสมอไป นั้นได้ชื่อว่า "**ธรรม**" ดวงนั้นปรากฏแก่กายอรูปพรหมแล้ว กายอรูปพรหมละเอียด ธรรมที่ทำให้เป็นกาย–อรูปพรหมละเอียด แปดเท่าฟองไข่แดงของไก่ ใจอรูปพรหมละเอียดติดอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด เห็นใสชัดปรากฏ แปดเท่าฟองไข่แดงของไก่ นี่เห็นปรากฏอย่างนี้ล่ะก็ นั่นแหละได้ชื่อว่าธรรมนั้นปรากฏแก่กายอรูปพรหมละเอียดแล้ว

ถ้ากายธรรม ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายเท่าหน้าตักธรรมกายกลมรอบตัว ถ้าใจของธรรมกายติดอยู่ที่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ติดอยู่เสมอละก็ นั่นแหละได้ชื่อว่าธรรมนั้นปรากฏแก่ธรรมกายนั้นแล้ว ธรรมกายละเอียดเห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายละเอียด วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว กายธรรมพระโสดา เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมพระโสดา วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัวติดอยู่กับใจพระโสดา พระโสดานั้นได้ชื่อว่ามีธรรมประจำใจแล้ว ได้ชื่อว่าธรรมนั้นปรากฏแก่กายธรรมพระโสดาแล้ว พระโสดาละเอียด พระสกทาคา สกทาคาละเอียด พระอนาคา อนาคาละเอียด พระอรหัต อรหัตละเอียด พวกนี้ติดอยู่เสมอไม่หลุด ติดอยู่เสมอนั้นได้ชื่อว่าธรรมปรากฏขึ้นแล้ว แต่พวกที่ยังไม่เห็น ไม่มี ไม่เป็นปรากฏ ได้ชื่อว่ายังไม่เห็น ไม่มี ไม่เป็นปรากฏ ธรรมนั้นได้ชื่อว่าไม่ปรากฏ

ตามกำหนดวาระพระบาลี **ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโตพฺราหฺมณสฺส** แปลเนื้อความว่า เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ ผู้เพ่งอยู่แล้ว ก็เห็นดวงธรรมนั้นแหละ นี่แหละได้ชื่อว่าธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ละ **อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา** เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์ย่อมสิ้นไป ก็ใจไปติดอยู่เสียกับธรรมเห็นธรรมแล้ว ก็หมดสงสัยในเรื่องธรรมกันเสียที เห็นแล้วติดแล้วปรากฏแล้วหมดสงสัยในเรื่องธรรมกันเสียที พวกเรานี่มันสงสัยทุกคนนั่นแหละ ธรรมมากมายนักโน่นก็ธรรมนี่ก็ธรรม ไม่รู้จะไปเอาธรรมที่ไหนแน่ ไม่รู้จะเอาธรรมที่ไหนแท้ ๆ นี่ธรรมอันนี้แหละเป็นตัวจริงละ ให้เอาใจติดอยู่ตรงนี้แหละ อย่าไปเที่ยวหาอื่นให้มันอื่นจากศูนย์กลางกายมนุษย์**กลางกาย**ของตัวไปเลย **ตรงนั้นแหละเอาใจไปจดอยู่ตรงนั้นแหละ ถ้ายังไม่เห็นนาน ๆ เข้าก็เห็นเอง พอถูกส่วนเข้าก็เห็นเอง ที่ไปหาที่อื่น ไปโน่นไปตรงโน้นไปตรงนี้ไปที่โน่นไปที่นี่ ไปหาธรรมในป่าในดอนในดงกันยกใหญ่ทีเดียวเพราะไม่เห็น พอไปเห็นเข้าแล้ว โธ่ ผ้าโพกหัวหาแทบตายไม่เห็น อยู่บนหัวนี่เอง ไปหาธรรมแทบตาย ธรรมอยู่**

กลางตัวของตัวของตัวนั่นเอง นั่นแหละธรรมอยู่ตรงนั้นแหละ แต่ว่าไม่ปรากฏขึ้น เมื่อปรากฏขึ้นแก่พราหมณ์แล้ว พราหมณ์ก็หมดสงสัย **ยโต ปชนาติ สเหตุธมฺมํ** เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จักธรรมว่าเกิดแต่เหตุ ได้รู้ว่าธรรมเกิดแต่เหตุ

ธรรมเกิดแต่เหตุอย่างไร? ก็เพ่งพินิจพิจารณาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ใสบริสุทธิ์เหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า เท่าฟองไข่แดงของไก่ เออ ธรรมดวงนี้เกิดแต่เหตุรู้ทีเดียว **เกิดแต่เหตุ เหตุอะไร? เพราะมนุษย์ทำบริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา บริสุทธิ์ใจ** ไม่มีร่องเสียเลยเชียว นิดเดียว เท่าปลายผมปลายขนก็ไม่มี กลับเป็นคนอีกทีก็เป็นมนุษย์อีก ดวงธรรมอันนั้นเป็นขึ้นอีก ดวงธรรมดวงเก่านั้นหมดไป หมดอำนาจหมดชีวิตไป กลับเป็นมนุษย์ดังเก่าอีก ก็มีธรรมดังเก่าแบบเดียวกัน อ้อ ธรรมนี่เกิดแต่เหตุอย่างนี้ **เกิดแต่เหตุที่มนุษย์ทำนี่เอง ถ้าว่ามนุษย์ไม่ทำความบริสุทธิ์กายวาจาใจให้ถ่องแท้แล้วละก็ ไม่ได้เป็นมนุษย์ กลับไปเป็นอสุรกาย เป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นสัตว์นรกไป ธรรมนั้นก็เสียไป ดำขุ่นหมองเศร้ามัวไปหมด แต่ว่าสัตว์นั้นไม่เห็น ถ้าเห็นแล้วไม่ไปนรกแน่นอน ไม่ไปละ กลับเป็นมนุษย์ทีเดียว นี่แหละได้ดวงธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์แล้ว** เห็นไหมล่ะ ด้วยวิธีบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ กายมนุษย์ละเอียดก็เช่นเดียวกัน ดวงธรรมละเอียดลงไปกว่านี้ ๒ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ทั้งกายมนุษย์หยาบมนุษย์ละเอียด ทั้ง ๒ กายนั้นเป็นกายที่มารวมกัน อุตส่าห์พยายามรักษาความบริสุทธิ์ของตัวไว้ บริสุทธิ์กาย วาจา ใจ ไม่มีร่องเสียเลย

เมื่อบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ ไม่มีร่องเสียเลยแล้วละก็ อุตส่าห์พยายามเหมือนภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกานั้นแหละ อุตส่าห์**บำเพ็ญทาน ศีล สุต จาค ปัญญา** อุตส่าห์**ให้ทาน** ตามกาลตามสมัยตามกำลังของตน อุตส่าห์**รักษาศีล**ให้ดียิ่งขึ้นไป กาย วาจา ใจ ไม่ให้เดือดร้อนใคร ไม่ให้กระทบกระเทือนใคร ตัวเองก็ไม่เดือดร้อนไม่ให้กระทบกระเทือน คนอื่นก็ไม่ให้เดือดร้อน ไม่ให้กระทบกระเทือน รักษา กาย วาจา ใจ ไว้เป็นอันดี เรียกว่า ศีล **สุต** ถึงวันธรรมสวนะก็อุตส่าห์พากันมาสดับตรับฟังพระธรรมเทศนาอย่างนี้แหละ เหมือนภิกษุ สามเณร ก็อุตส่าห์พากันมาสดับตรับฟังพระธรรมเทศนา ทำอย่างนี้เรียกว่าสุต **จาค** กระทบกระเทือนกันบ้างก็ช่างเถิด ให้อภัย ไม่ถือเอาโทษ ไม่ถือเอาความขุ่นมัวเศร้าหมองอันใด ให้อภัยกันเสียหมดทีเดียว อยู่ด้วยกันตั้งร้อยตั้งพันก็ไม่เป็นไร ยิ้มแย้มแจ่มใสกันดีเพราะให้อภัยซึ่งกันและกัน **ปัญญา** รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สูงและต่ำ ดีชั่ว ผิดชอบ **เมื่อเราตั้งอยู่ในความเป็นผู้ใหญ่ ก็ต้องมีใจโอบอ้อมอารีต่อผู้น้อย** ต้องมีใจอย่างนั้น **นั่นเรียกว่ามีปัญญา** ต้องอยู่ในความโอบอ้อมอารี **เราเป็นผู้น้อย ก็ต้องตั้งอยู่ในความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่** อย่าถือเอาแต่ตัวของตัวไม่ได้ หรือไม่เช่นนั้น ผู้ปกครอง

ก็ต้องใจโอบอ้อมอารี ผู้อยู่ใต้ปกครองก็ต้องเคารพยำเกรงต่อผู้ใหญ่ อย่างนี้อยู่เป็นสุขเบิกบานสำราญใจ ต้องเคารพคารวะซึ่งกันและกัน ผู้น้อย ผู้ใหญ่ เป็นลำดับลงไป **เคารพ**ซึ่งกันและกันตามหน้าที่ ตามพรรษา อายุ ตามคุณธรรมนั้น ๆ ดังนี้**ได้ชื่อว่า แตกกายทำลายขันธ์จากมนุษย์โลกนี้ ทำดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ให้บังเกิดขึ้น** สามเท่าฟองไข่แดงของไก่โตหนักขึ้นไป ดีหนักขึ้นไป กายทิพย์ทั้งหยาบทั้งละเอียด ทำละเอียดลงไปแบบเดียวกันทำให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก

เรายังเวียนว่ายตายเกิดในกามภพนี่ สุขไม่พอ ต้องทำให้สูงขึ้นไปกว่านี้ อุตส่าห์ทำรูปฌาน เมื่อบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ ศีลก็บริสุทธิ์เป็นอันดีแล้ว **กาย วาจา ใจ ก็บริสุทธิ์เป็นอันดี ทาน ศีล สุต จาค ปัญญา ก็สมบูรณ์บริบูรณ์ดีแล้ว ตั้งใจแน่แน่วบำเพ็ญฌานให้บังเกิดมีขึ้น** ใจหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมนั่น ใจหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั่น กายมนุษย์ละเอียดนั่น หยุดนิ่งพอถูกส่วนเข้าเห็น**ดวงปฐมฌาน**ทีเดียววัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัว นั่นเรียกว่าดวงปฐมฌาน แล้วก็นิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปฐมฌานนั่นแหละ พอถูกส่วนเข้าก็บังเกิด**ดวงทุติยฌาน** วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอกเท่ากันกลมรอบตัวเท่ากัน หยุดนิ่งอยู่กลางดวงทุติยฌาน พอนิ่งถูกส่วนเข้า เกิด**ดวงตติยฌาน**ขึ้นจากดวงทุติยฌานนั่น วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัว ใจก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงตติยฌานนั่น ถูกส่วนเข้าเห็น**ดวงจตุตถฌาน** วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัว สี่ดวงนี้เป็นปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เมื่อทำฌานให้เกิดมีขึ้นเช่นนี้แล้ว อำนาจฌานนี่แหละ อำนาจความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ อำนาจทาน ศีล สุต จาค ปัญญา เป็นเหตุให้บังเกิดธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ห้าเท่าฟองไข่แดงของไก่ กลมรอบตัว ฟองไข่แดงของไก่ สี่ดวงมารวมกันเข้าเป็นดวงเดียว กลมรอบตัว ทั้งหยาบทั้งละเอียดแบบเดียวกัน

ถ้าว่าทำยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ใจของกายมนุษย์ ใจของกายรูปพรหมนั่น หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ทั้งหยาบทั้งละเอียด พอถูกส่วนเข้า **รู้ว่าฌานสูงขึ้นไปกว่านี้มี** นิ่งอยู่กลางจตุตถฌานนั่น พอถูกส่วนเข้า **เห็นนิ่งอยู่กลางจตุตถฌานนั่น วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัวเหมือนกัน ใจรูปพรหมก็นิ่งอยู่ศูนย์กลางอากาศนั่น พอถูกส่วนเข้า เข้าถึงอากาสานัญจายตนฌาน** กายรูปพรหมเข้าไม่ได้ กายอรูปพรหมก็ปรากฏขึ้น ใจกายอรูปพรหมก็นิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงอากาสานัญจายตนะนั่น ถูกส่วนเข้า**เห็นวิญญาณัญจายตนะ** เห็นชัดทีเดียว รู้ว่าเกิดมาจากกลางของอากาศนั่น วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัวเหมือนกัน ใจของอรูปพรหมทั้งหยาบทั้งละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง

ของดวงรู้นั่น พอถูกส่วนเข้า เห็น**อากิญจัญญายตนะ** รู้ละเอียด วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัวเหมือนกัน ใจของอรูปพรหมก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงรู้ละเอียดนั่น พอถูกส่วนเข้าเห็นรู้ก็ใช่ ไม่รู้ก็ใช่ อยู่กลางดวงของรู้ละเอียดนั่น เรียกว่า**เนวสัญญานาสัญญายตนะ** รู้ก็ใช่ ไม่รู้ก็ใช่ ให้เกิดขึ้นดังนี้ได้ ก็ได้ชื่อว่าเป็นอรูปฌาน ดวงธรรมนั้นก็โตออกไป ถ้าว่าวัดฟองไข่แดงเป็นที่ตั้งละก็ ๘ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ๘ เท่าโตขึ้นไปดังนี้ ก็รู้ทีเดียวว่า**ธรรมเหล่านี้ที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นจากเหตุ** เหตุเพราะทำขึ้น บำรุงขึ้นให้เป็น ถ้าไม่บำรุงขึ้น ไม่ทำขึ้น ไม่เป็น **ก็มุ่งจะให้สูงขึ้นไปกว่านั้น** ก็ทำขึ้นไปได้อีก

กายอรูปพรหมนั่นที่จะทำต่อขึ้นไป นิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูป–พรหม พอถูกส่วนเข้าก็เดินศีลเทียว เพ่งอยู่ในเนวสัญญานาสัญญายตนะ ดวงธรรมที่ละเอียดจริงนั่นแหละ ก็เห็น**ดวงศีล** วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่ง เท่าดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หยุดนิ่งอยู่กลางดวงศีลนั่น ถูกส่วนเข้าเห็น**ดวงสมาธิ** วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่ง กลมรอบตัว หยุดนิ่งอยู่กลางดวงสมาธิ พอถูกส่วนเข้าเห็น**ดวงปัญญา** วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่ง กลมรอบตัว หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เห็น**ดวงวิมุตติ** วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่ง กลมรอบตัว หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าเห็น**ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ** วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่ง กลมรอบตัว หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้าเห็น**กายธรรม รูปเหมือนพระปฏิมากร เกตุดอกบัวตูม** ใสเหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า หน้าตักโตเล็กตามส่วน อย่างโตที่สุดหย่อนกว่า ๕ วา อย่างเล็กที่สุดไม่เกินคืบหนึ่งไป นั่นเรียกว่ากายธรรม เกิดเป็นลำดับไป ก็รู้ว่า อ้อ! **ธรรมเกิดขึ้นได้เพราะเหตุ เหตุที่เรากระทำลงไปนี่เอง เหตุของศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ นี่แหละ ให้เข้าถึงกายธรรมได้** เข้าถึงได้อย่างนี้ เห็นปรากฏอย่างนี้ทีเดียว กายธรรมโคตรภู กายธรรมพระโสดาทั้งหยาบทั้งละเอียด ก็ทำไปแบบเดียวกันนี้ กายธรรมพระสกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียดก็ทำไปแบบนี้ กายธรรมพระอนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียดก็ทำไปแบบนี้ จนกระทั่งเข้าถึงกายธรรมพระอรหัต ก็ทำไปแบบนี้

เมื่อธรรมปรากฏขึ้นเช่นนี้แล้ว พราหมณ์แกก็รู้ว่าธรรมเกิดแต่เหตุ เหตุที่กระทำลงไปอย่างนี้ ไม่กระทำไม่เกิด ถ้าไม่มีเหตุดังนี้เกิดไม่ได้ ต้องมีเหตุอย่างนี้จึงเกิดได้ เมื่อรู้จักเหตุดังนี้ต้องทำลงไปในเหตุ **ต้องการธรรมต้องทำลงไปในเหตุ ผิดเหตุละก็ไม่เกิด** นี่ชั้นหนึ่ง

ในคาถาที่ ๒ ว่า **ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ** เมื่อใด **ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป**

เห็นจริงแท้ไม่ต้องสงสัย **ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย** ตรงนี้สำคัญนัก พราหมณ์นั้นได้รู้ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย รู้ความสิ้นไป เมื่อพราหมณ์เดินขึ้นไปเป็นลำดับจนกระทั่งถึงกายพระอรหัต ก็รู้ทีเดียว รู้ชัดทีเดียว ที่จะขึ้นไปเช่นนี้ก็ต้องรู้ชัด เห็นชัดทีเดียว เพราะแกเห็นแล้ว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ที่จะชะลอกายมนุษย์ไว้ได้นี้ เพราะ **อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ** บังคับอยู่ บังคับธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์อยู่ ทั้งหยาบทั้งละเอียด กายทิพย์เล่า เพราะปัจจัยคือ**โลภะ โทสะ โมหะ** ทั้งหยาบทั้งละเอียด บังคับกายทิพย์ทั้งหยาบทั้งละเอียดอยู่ กายรูปพรหมทั้งหยาบทั้งละเอียดเล่า ทั้งหยาบทั้งละเอียดก็เพราะปัจจัยคือ **ราคะ โทสะ โมหะ** ทั้งหยาบทั้งละเอียดบังคับกายรูปพรหมอยู่ ขึ้นไปจากภพไม่ได้ ไปไม่พ้น กายอรูปพรหมเล่า ทั้งหยาบทั้งละเอียด เพราะ**กามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย อวิชชานุสัย**บังคับอรูปพรหมทั้งหยาบทั้งละเอียดอยู่ พ้นจากภพไปไม่ได้ กายธรรมเล่า เพราะ**สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส** เป็นสังโยชน์ เป็นปัจจัยคุ้มครองป้องกันไม่ให้หลุดพ้นไปจากโคตรภูบุคคลได้ ทั้งหลาบทั้งละเอียด เมื่อเข้าถึงพระโสดา เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว ทั้งหยาบทั้งละเอียด เพราะ**กามราคะ พยาบาทอย่างหยาบ**บังคับอยู่ ทั้งหยาบทั้งละเอียด กายพระสกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียดเล่า เพราะ **กามราคะ พยาบาทอย่างละเอียด** มันบังคับอยู่ ทั้งหยาบทั้งละเอียด พระสกทาคาไปไม่ได้ติดอยู่เพียงแค่พระสกทาคานี้ เมื่อเข้าถึงพระอนาคา ทั้งหยาบทั้งละเอียด ก็**รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจ อวิชชา** สังโยชน์ เบื้องบนนี่เอง นี่เป็นปัจจัยคุ้มครองป้องกันไม่ให้เป็นพระอรหัตได้ เป็นลิ่ม เป็นสลักอยู่อย่างนี้ ท่านก็อุตส่าห์พยายามให้เข้าถึงพระอรหัต เดินทางศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ พอบรรลุเป็นพระอรหัต หลุดจากรูปราคะ อรูป–ราคะ มานะ อุทธัจ อวิชชา เรียกว่า **ขีณาสโว ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว** กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ทิฏฐาสวะ ไม่มีในพระอรหัต เมื่อไม่มีในพระอรหัตเห็นชัดเช่นนี้ ท่านก็รู้นะซี รู้ชัด เห็นชัดทีเดียวว่านี่แหละ **ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ พราหมณ์นั้นได้รู้ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย** ไม่มีปัจจัยเลย ปัจจัยฝ่ายที่จะตรึงไว้ไม่มีเลย **หลุดจากปัจจัยหมด เป็นพระอรหัต เป็นสมุจเฉทปหาน** แน่นอนในพุทธศาสนา

เมื่อรู้จักหลักเช่นนี้ ในบาทที่ ๓ รับรองอีก รับรองทีเดียวว่า **ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนามารเสียได้ สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ ดำรงอยู่เหมือนดวงอาทิตย์ผุดขึ้นมากำจัดมืด กระทำอากาศให้สว่างฉะนั้น นี้ปรากฏเป็นพระอรหัตแล้วอย่างนี้ สว่างเป็นพระอาทิตย์กลางวันเรื่อย**

ไม่มีค่ำเลย เมื่อยังไม่ถึงพระอรหัตละก็ยังมีค่ำ ยังมีสว่างอยู่ **ถ้าถึงพระอรหัตละก็ไม่มีค่ำเลยทีเดียว มีสว่างตลอด เพราะดวงธรรมเต็มที่แล้ว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัตนั่นวัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๒๐ วา กลมรอบตัว ดวงนั้นยิ่งกว่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ไปอีก ดวงจันทร์ก็ดี ดวงอาทิตย์ก็ดี ส่องให้สว่างในที่ที่ส่องได้ ที่ลึกลับลงไปใต้แผ่นดินส่องไม่ได้ ถ้ำคูหาส่องไม่ถึง ดวงธรรมของพระอรหัตนั้น ใต้แผ่นดินก็สว่างหมด เหนือดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็สว่างหมด เห็นสว่างตลอดหมด ในถ้ำ ในเหว ในปล่อง ในไส้พุงตับไต เห็นตลอดหมด** ปรากฏอย่างนี้ ท่านจึงได้เทียบด้วย **สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมา แล้วกำจัดมืด ทำอากาศให้สว่าง ดวงธรรมก็ทำให้สว่างยิ่งกว่านั้น** สว่างในไส้พุงตับไต สว่างหมด ในภูเขา ดวงอาทิตย์ส่องได้แต่ในที่ที่ส่องได้ ในที่ลึกลับเข้าไปในภูเขาเข้าไปส่องไม่ได้ ส่วน**ดวงธรรมส่องเข้าไปได้ตลอดหมด** ท่านจึงได้ยืนยันว่า **นตฺถิ ปญฺญา สมาอาภา แสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญาไม่มี ดวงธรรมนั่นแหละให้เกิดปัญญาสว่าง ไม่มีที่กำบังอันใดแต่นิดเดียว จะกำบังก็กำบังไม่ได้ ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดกำบังได้เลย ส่องสว่างได้ตลอด** นี้ท่านจึงได้ชี้ว่าเหมือนยังกับดวงอาทิตย์ผุดขึ้น เหมือนดวงอาทิตย์เกิดขึ้นแล้วกำจัดมืด ทำอากาศให้สว่าง **ดวงธรรมก็เทียบด้วยอย่างนั้นเหมือนกัน**

นี้เป็นอุทานคาถา พระบรมศาสดาทรงตรัสเทศนา เป็นธรรมอันลึกซึ้ง ฟังพอดีพอร้ายไม่รู้เรื่อง เมื่อเป็นของลึกซึ้งขนาดนี้ละก็ จำเอาไว้ว่า**เราจะต้องทำให้เป็นเหมือนอย่างนี้ นี่ ที่เขาเป็นธรรมกายเขารู้หนา แค่นี้เขาเข้าใจทีเดียว ว่า อ้อ! ตำรับตำรามีจริงอย่างนี้ เราก็เห็นจริงเหมือนตำราแล้ว ถูกต้องตามตำราแล้ว ผู้ที่ไม่เห็น ไม่เป็นปรากฏ ก็เท่ากับตาบอด ไปไหนไม่รอด ติดอยู่แค่กายมนุษย์นี่เอง ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ก็ไม่เห็น ไม่เป็นกับเขา เมื่อไม่เห็น ไม่เป็นกับเขา ก็ไม่มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ ก็เป็นทุกข์อยู่ร่ำไป ไม่มีสุข ผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ก็เป็นสุข** ที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งว่า **ธมฺมสุขวิหารี ผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ เป็นสุข ในปัจจุบันทันตาเห็น ถ้ามีธรรมเป็นเครื่องอยู่ละ ก็เป็นสุขในปัจจุบันทันตาเห็น เป็นสุขเดี๋ยวนั้น** ท่านยืนยันด้วยว่า **อกาลิโก เมื่อเข้าไปถึงดวงธรรมนั้นแล้ว เป็นสุขเดี๋ยวนั้น ไม่ต้องผลัดกาลเวลา ไม่มีกาลเวลา** จะได้เลื่อนความสุขมาในเวลานั้น ในเวลานี้นี่ไม่มี **พอถึงก็สุขทีเดียว ไปถึงเดี๋ยวนั้นเป็นสุขเดี๋ยวนั้นทีเดียว จึงเรียกว่าอกาลิโก** แล้วไม่ใช่เท่านั้น **เป็นดวงแจ่มแจ้งกระจ่างสว่างกับใจอยู่** อาจจะเรียกบุคคลผู้อื่นเข้ามาดูได้ รูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างนี้ นี่เหมือนกับเทศน์ให้ฟังอย่างนี้แหละ **เรียกบุคคลผู้อื่นให้เข้ามาดูได้ เป็นดวงขนาดนั้น ๆ โตเท่านั้น สว่างถึงนั่น อาจจะเรียกบุคคลผู้อื่นให้เข้ามาดูได้อย่างนี้** นี้เรียกว่า **เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก** ไม่ใช่เป็นของแข็ง **น้อมเข้าไปในใจก็ได้** น้อมเข้าไปตั้งอยู่

แค่ไหนก็ได้ น้อมออกข้างนอกก็ได้ น้อมลงข้างล่าง ซ้าย ขวา หน้า หลัง นอก ใน น้อมไปได้ตามชอบใจหมดทั้งสิ้น ไม่ผิด นั่นเป็นของอ่อนตามใจอย่างนั้น เรียกว่า **โอปนยิโก เป็นของน้อมได้ตามชอบใจ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ ผู้รู้รู้ได้เฉพาะตัว ใครเข้าถึงใครก็รู้ ใครทำเป็นใครก็เห็น ใครได้ใครก็ถึง** ใครไม่ได้ใครก็ไม่ถึง ใครไม่เป็นใครก็ไม่เห็นเท่านั้น ปรากฏอย่างนี้ นี้แหละ อุทานคาถา ที่พระศาสดาทรงประสงค์แสดงไว้

ที่ชี้แจงแสดงมาแล้วนี้ ตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติในอุทาน-คาถาตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สพฺพพุทฺธานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระพุทธเจ้าทั้งปวง **สพฺพธมฺมานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระธรรมทั้งปวง **สพฺพสงฺฆานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระสงฆ์ทั้งปวง **ปิฎกตฺตยานุภาเวน** ด้วยอานุภาพปิฎกทั้งสาม คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตถ-ปิฎก **ชินสาวกานุภาเวน** ด้วยอานุภาพชินสาวกของท่านผู้ชนะมาร จงดลบันดาลความสุขสวัสดิ์ให้อุบัติบังเกิดมี เป็นปรากฏในขันธบรรจบแห่งท่านทานิสราบดีทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาด้วยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

๒๒. ปัพพโตปมคาถา

๒๘ มีนาคม ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

ยถาปิ เสลา วิปุลา นภํ อาหจฺจ ปพฺพตา
สมนฺตา อนุปริเยยฺยุํ นิปฺโปเถนฺตา จตุทฺทิสา
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อธิวตฺตนฺติ ปาณิโน
ขตฺติเย พฺราหฺมเณ เวสฺเส สุทฺเท จณฺฑาลปุกฺกุเส
น กิญฺจิ ปริวชฺเชติ สพฺพเมวาภิมทฺทติ
น ตตฺถ หตฺถีนํ ภูมิ น รถานํ น ปตฺติยา
น จาปิ มนฺตยุทฺเธน สกฺกา เชตุํ ธเนน วา
ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน
พุทฺเธ ธมฺเม จ สงฺเฆ จ ธีโร สทฺธํ นิเวสเย
โย ธมฺมจารี กาเยน วาจาย อุท เจตสา
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทตีติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพ จักได้แสดงธรรมิกถา ว่าด้วย **ปัพพโตปมคาถา** วาจาเครื่องกล่าวปรารภถึง **ภูเขา** เป็นเครื่องเปรียบเทียบ ด้วยบัดนี้เราท่านทั้งหลายหญิงชายทุกถ้วนหน้าทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรในที่นี้ ล้วนมีส่วนเจตนาใคร่เพื่อจะสดับตรับฟังพระธรรมเทศนา เพราะเราท่านทั้งหลาย หญิงชายทุกถ้วนหน้า เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ตั้งแต่วัยเด็กเล็กมาก็แปรไปเป็นลำดับ นับว่าไม่มีใครหยุดยั้งลงสักวินาทีเดียว หยุดยั้งที่ไม่แปรไปอนุวินาทีเดียวก็ไม่มี พอเกิดมาก็แปรเรื่อย อนุวินาทีเดียวไม่มีเลยที่หยุดยั้งอยู่ แปรไปเรื่อยไม่มีหยุดยั้งแต่นิดเดียว จนกระทั่งถึงวินาศดับสูญไป ไม่เหลือเลยแต่คนเดียว ตั้งแต่บุรพชนต้นตระกูลของเรามาจนกระทั่งบัดนี้

หญิงก็ดีชายก็ดีเหมือนกันหมด ปรากฏว่าพอเกิดมาก็แปรไป อนุวินาทีหนึ่งมิได้หยุดแปรไป ปัจจุบันแปรไปทีละนิด ๆ จนกระทั่งดับจิตทุกคน บางคนก็ไม่ถึงที่สุดชีวิต ดับเสียในต้นชีวิต บางคนก็ไม่ถึงกลางชีวิต ดับเสียในก่อนกลางชีวิต บางคนก็ไม่ถึงปลายชีวิต

ดับเสียก่อนปลายชีวิต บางคนมีบุญวาสนาเต็มฤทธิ์ จึงจะถึงปลายชีวิต เป็นดังนี้เสมอไป ถ้าไม่มีบุญวาสนาเต็มด้วยฤทธิ์แล้ว ไม่ถึงปลายชีวิตสักคนเดียว

ดังนั้นจึงน่าสังเวช น่าสลดใจ พระจอมไตรจึงได้ทรงรับสั่งเทศนาว่า **ยถาปิ เสลา วิปุลา นภํ อาหจฺจ ปพฺพตา สมนฺตา อนุปริเยยฺยุํ นิปฺโปเถนฺตา จตุทฺทิสา** แปลเป็นสยามภาษาว่า ภูเขาทั้งหลายล้วนแล้วด้วยศิลาอันไพบูลย์สูงจดฟ้า หมุนบดสัตว์เข้ามาโดยรอบทั้ง ๔ ทิศ แม้ฉันใด **เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อธิวตฺตนฺติ ปาณิโน** ความแก่และความตาย ย่อมท่วมท้นสัตว์ทั้งหลายฉันนั้นเทียว **ขตฺติเย** จะเป็นกษัตริย์ก็ตาม **พฺราหฺมเณ** จะเป็นพราหมณ์ก็ตาม **เวสฺเส** เป็นพลเรือนก็ตาม **สุทฺเท** เป็นไพร่ก็ตาม **จณฺเฑ** เป็นคนครึ่งชาติก็ตาม **ปุกฺกุเส** เป็นคนเทหยากเยื่อเชื้อฝอยก็ตาม **น กิญฺจิ ปริวชฺเชติ** ไม่งดเว้นอะไร ๆ ไว้เลยให้หลงเหลือ ย่อมท่วมทับหมดทั้งสิ้น **น ตตฺถ หตฺถีนํ ภูมิ** ภูมิเป็นที่ไปของช้างทั้งหลาย ในความแก่และความตายนั้นย่อมไม่มี ภูมิเป็นที่ไปของรถทั้งหลาย ในความแก่และความตายนั้นย่อมไม่มี หรือคนเดินเท้า คนเดินเท้านั้น ทหารที่จะเข้าไปรบเดินไปด้วยเท้า เขาเรียกว่าทหารราบเดินไปตามพื้นดิน คนเดินเท้าไปในความแก่และความตายนั้นไม่มี **น จาปิ มนฺตยุทฺเธน สกฺกา เชตุํ ธเนน วา** อันใคร ๆ ไม่อาจจะชนะความแก่และความตายด้วยการรบด้วยเวทมนต์ หรือด้วยการรบด้วยทรัพย์ จะเอาชนะความแก่และความตายไม่ได้เลย **ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน** เพราะเหตุนั้นบุรุษผู้เป็นบัณฑิต เมื่อมาเห็นประโยชน์ของตนแล้ว ผู้ทรงปัญญาควรตั้งความเชื่อในพระพุทธเจ้า ตั้งความเชื่อในพระธรรม ตั้งความเชื่อในพระสงฆ์ **โย ธมฺมจารี กาเยน วาจาย อุทเจตสา** บุคคลใดเป็นผู้ประพฤติธรรม **กาเยน** ด้วยกาย หรือ **วาจาย** ด้วยวาจา **อุทเจตสา** หรือว่าด้วยใจ **อิเธว นํ ปสํสนฺติ** นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ทีเดียว **เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ** บุคคลนั้นละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ ด้วยประการดังนี้

เนื้อความของพระบาลี **ปพฺพโตปมคาถา** ขยายความเป็นสยามภาษานี้แปลบาลีเป็นสยามทีเดียว ถ้าจะแปลขยายเป็นสยามแท้ ๆ กะเทาะบาลีออกเสียทั้งหมด เป็นเนื้อความดังนี้ ภูเขาทั้งหลายล้วนแล้วด้วยศิลา อันไพบูลย์สูงจดฟ้า กลิ้งหมุนทับบดสัตว์เข้ามาโดยรอบทั้ง ๔ ทิศ แม้ฉันใด ความแก่และความตาย ย่อมครอบงำสัตว์ทั้งหลายทั้งสิ้นฉันนั้น เป็นกษัตริย์ก็ตาม เป็นพราหมณ์ก็ตาม เป็นพลเรือนก็ตาม เป็นไพร่ก็ตาม เป็นคนครึ่งชาติก็ตาม เป็นคนเทหยากเยื่อเชื้อมูลฝอยก็ตาม ไม่งดเว้นใคร ๆ ไว้ให้เหลือเลย ย่อมครอบงำหมดทั้งสิ้น ภูมิเป็นที่ไปของช้างทั้งหลาย (เพื่อไปรบ) ในความแก่ความตายนั้นไม่มี ภูมิของรถทั้งหลาย (เพื่อไปรบ) ในความแก่ความตายนั้นก็ย่อมไม่มี ภูมิเป็นที่เดินเท้า ภูมิเป็นที่ไป

ด้วยเท้า (เพื่อไปรบ) ในความแก่ความตายนั้นก็ย่อมไม่มี ใคร ๆ ไม่อาจสามารถจะสู้รบ (ความแก่และความตาย) ด้วยเวทมนต์ หรือจะสู้รบด้วยทรัพย์ก็ไม่อาจสามารถจะสู้ (ความแก่ความตาย) ได้ ไม่อาจจะเอาชนะ (ความแก่และความตาย) ได้

เพราะเหตุนั้น บุรุษผู้เป็นบัณฑิตเห็นประโยชน์ของตนชัดดังนี้แล้ว ผู้ทรงปัญญาควรตั้งความเชื่อไว้ในพระพุทธเจ้า ควรตั้งความเชื่อไว้ในพระธรรม ควรตั้งความเชื่อไว้ในพระสงฆ์ บุคคลใดเป็นผู้ประพฤติธรรมด้วยกาย เป็นผู้ประพฤติธรรมด้วยวาจา เป็นผู้ประพฤติธรรมด้วยใจ นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ทีเดียว บุคคลนั้นละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ นี้เป็นภาษาสยามล้วน ไม่มีบาลีเจือปนทีเดียว ได้ความชัดดังนี้

บัดนี้จะอรรถาธิบายขยายความใน **ปพฺพโตปมคาถา** ความว่า วันคืนเดือนปี ที่เราเกิดมาย่อมผ่านเราไปเนืองนิตย์ ท่านจึงได้ยืนยันว่า **รตฺตินฺชีเว น ขียติ ชีวิตํ อุปรุชฺชติ** วัน คืน เดือน ปี ล่วงไป ๆ มิได้ล่วงไปแต่วันคืนเดือนปีเปล่า ชีวิตของเราล่วงตามวันคืนเดือนปีนั้นไปด้วย ชีวิตที่เป็นอยู่ร้อยปี พอหมดไปเสียวันหนึ่งก็ขาดร้อยปีไปวันหนึ่งแล้ว ลดคืนหนึ่ง ผ่านร้อยปีไปคืนหนึ่งแล้ว หมดเสียวันกับคืนหนึ่ง ขาดร้อยปีไปวันกับคืนหนึ่งแล้ว อย่างนี้เรื่อยไป เมื่อวันคืนเดือนปีล่วงไปเท่าไรชีวิตก็หมดไปเท่านั้น

เมื่อรู้จักหลักอันนี้แล้ว เดินรุดหน้าไปข้างเดียว เกิดมาแล้วไม่มีถอยหลังเลย จะยั้งอยู่ไม่ได้ อนุวินาทีหนึ่งก็ไม่ได้ รอสักประเดี๋ยวเถอะน่ายังห่วงลูกรักลูกอยู่ไม่ได้ รอประเดี๋ยวเถอะน่ายังห่วงพระห่วงเณรนักไม่ได้ รอไม่ได้ทั้งนั้นแหละไม่ว่าใคร นี่เพิ่งรู้ชัดว่าวันคืนเดือนปีล่วงไปล่วงไป ไม่ใช่ล่วงไปแต่วันคืนเดือนปีเปล่า ชีวิตจิตใจล่วงไปด้วย ความเป็นอยู่ล่วงไปด้วย ล่วงไปอย่างวอดวายเช่นนี้ สภาพความเป็นเอง ปรุงแต่งหรือว่าใครปรุงแต่งอยู่ที่ไหน เรื่องนี้หมดทั้งประเทศ หมดทั้งชมพูทวีป หมดทั้งแสนโกฏิจักรวาล หมดทั้งอนันตจักรวาล ตลอดนิพพานภพสามโลกันต์ มากน้อยเท่าใดนั้นไม่รู้กันทั้งนั้น ว่าเป็นเพราะเหตุอะไร แต่วัดปากน้ำมีคนรู้ขึ้นแล้ว เป็นดังนี้เพราะอะไร?

ที่ตั้งวัยให้แก่ยับเยินไปเช่นนี้ เป็นเองหรือใครทำอยู่ที่ไหน? รู้ทีเดียวว่าใครทำอยู่ที่ไหน? รู้ว่าไม่ใช่ใคร จับตัวได้ คือ **พระยามาร** นั่นเอง **เป็นคนทำให้แก่ให้เจ็บให้ตาย เกิดแก่เจ็บตายอย่างยับเยิน** เกิดก็อย่างยับเยินเดือดร้อน พ่อไม่ตาย บางทีแม่ตาย บางทีลูกก็ตาย แม่ก็ตาย พ่อก็ยังจะตายตามอีก โดดน้ำตายเสียอกเสียใจ นี่ **พระยามาร** ทำทั้งนั้น สำหรับประหัตประหาร **ฝ่ายพระ** ถ้าว่ามนุษย์ผู้ใดเป็นฝ่ายพระละก็มารข่มเหงอยู่อย่างนี้แหละไม่ขาดสาย ไม่เช่นนั้นก็ด้วยวิธีใดด้วยวิธีหนึ่ง บางทีหมั่นไส้นัก ทำแก่งกาจอวดดิบอวดดี ให้ฆ่ากันตายเสีย ให้กินยาตายเสีย ให้โดดน้ำตายเสีย ให้ผูกคอตายเสีย **นี่ใครทำ พระยามารทั้งนั้น**

ไม่ใช่ใคร ไม่มีใครรู้ แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล นิพพานถอดกายมีเท่าไรไม่มีใครรู้ ไม่รู้เรื่องทีเดียวในเรื่องนี้ว่า **พระยามารเขาคอยบีบคั้นอยู่ ให้เกิด แก่ เจ็บ ตาย** ให้เกิดก็เกิดอย่างยับเยิน หน้าบิดหน้าเบี้ยว เดือดร้อนด้วยกันทั้งสองฝ่าย ไม่ตายคางก็เหลืองเทียว ไม่ตายก็เกือบตาย นี่พระยามารเขาทำ ตามปรกติแล้วไม่เป็นดังนี้ เกิดก็อย่างไม่ได้เดือดร้อนนัก จะคลอดบุตรก็เหมือนถ่ายอุจจาระเหมือนถ่ายปัสสาวะ ไม่เดือดร้อนเหมือนกับคลอดลูกออกเต้าธรรมดานี้ จะคลอดบุตรก็เหมือนถ่ายอุจจาระเหมือนถ่ายปัสสาวะทีเดียว ไม่เดือดร้อนแต่อย่างหนึ่งอย่างใด **ที่เดือดร้อนยับเยินเช่นนี้ เพราะพระยามารเขาส่งฤทธิ์ส่งเดช ส่งอำนาจส่งวิชชาที่ศักดิ์สิทธิ์มาบังคับบัญชาบังคับให้เป็นไป**

เมื่อเป็นดังนี้ ที่ท่านวางบาลีว่า ให้เราท่านทั้งหลายพินิจพิจารณาว่าภูเขาทั้งหลายล้วนแล้วด้วยศิลาตัน ไม่มีน้ำเหลวเปลวปล่อง คำว่าไพบูลย์นั่น ตันสนิท ไม่มีน้ำเหลวเปลวปล่อง เป็นเนื้อหินทั้งแท่งทึบทีเดียว ไม่มีโพรงไม่มีถ้ำในสถานที่ใด ๆ กลิ้งมาทั้ง ๔ ทิศจดกันโตเท่าไรก็กลิ้งเข้ามา บดเข้าไป กลิ้งเข้ามาจดกันศูนย์กลาง คิดดูซี ภูเขาใหญ่ขนาดนั้นสูงจดฟ้า ภูเขานั่นไม่ใช่เล็กน้อย กลิ้งเรื่อยเข้ามา แล้วใครเล่าจะเหลือ ที่ถูกเข้าแล้วใครจะเหลือ ไม่มีใครเหลือแต่คนเดียว มดปลวกไม่เหลือทั้งนั้น เลือดไรเหาเล็นไม่เหลือทั้งนั้น ต้นไม้ต้นหญ้าไม่เหลือ วอดวายหมดทีเดียว ถึงภูเขาเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่พอ หนักไม่พอจมหมดหายหมดราบลงไปหมดทีเดียว มันสูงถึงจดฟ้าเช่นนั้น กลิ้งเข้ามาโดยรอบทิศทั้ง ๔ แล้วมาติดอยู่ตรงกลาง เล็กเข้ามาติดอยู่ตรงกลางก็ไม่เหลือเลยหายหมด เมื่อกลิ้งเข้ามาแกก็จะกลิ้งออกไปอีกนั่นแหละ แกไม่หยุดสักทีหนึ่งนี่ กลิ้งออกไปอีก กลิ้งออกไปอีก ก็อีกนั่นแหละ ถูกใคร ๆ ก็ราบไป ไม่เหลือเลยสักคนเดียว **นี่แหละเหมือนความแก่และความตาย เกิดมามีเว้นความแก่สักคนเดียวไหม? ไม่มีเลย เว้นตายสักคนเดียวไหม? ไม่มีเลย เกิดมาแล้วก็แก่ตาย เกิดมาแล้วก็แก่ตาย อย่างนี้**

เพราะฉะนั้น **ความแก่** และ **ความตาย**นี่สำคัญนัก ไม่ละไม่เว้นผู้หนึ่งผู้ใดให้หลงเหลือไว้เลย ความแก่และความตายนี้ ย่อมครอบงำท่วมทับสัตว์ทั้งสิ้นให้ถึงความวินาศไป สัตว์ทั้งสิ้นนั้นคือใคร เป็นกษัตริย์ก็ตาม เป็นพราหมณ์ก็ตาม หรือเป็นพลเรือน พลเรือนนั้นหมายความว่ากระไร? พลเรือนในประเทศทั้งหมด ชาวนา พ่อค้า พ่อครัวเหล่านี้แหละเรียกว่าพลเรือน หรือจะเป็นไพร่ คำว่าไพร่ ก็ยกเป็น ๒ ชั้น เรียกว่าเจ้า เรียกว่า ไพร่ เจ้าพวกหนึ่งไพร่พวกหนึ่ง เจ้าเขายกตัวเขาสูงว่าเป็นเจ้า นั่นเป็นไพร่เสีย หรือเป็นคนจัณฑาล คนครึ่งชาติ

คนจัณฑาลน่ะเป็นอย่างไร เราไม่รู้จักคนจัณฑาล **จณฺฑาโล** เขาแปลว่า **ดุร้าย** ไม่ใช่เช่นนั้น **คนจัณฑาล** เขาแปลว่า **คนครึ่งชาติ** ไม่ใช่ชาติเดียว คนไม่ใช่ชาติเดียว ใจก็เป็น ๒ ฝ่ายไป บางทีพ่อเป็นไทย แม่เป็นจีน แม่เป็นไทย พ่อเป็นจีน หรือพ่อเป็นจีน แม่เป็นไทย แม่เป็นฝรั่ง พ่อเป็นไทย พ่อเป็นฝรั่ง แม่เป็นไทย หรือแม่เป็นลาวเป็นมอญอะไรก็ตามเรื่อง อย่างนี้เขาเรียกว่าคนครึ่งชาติ เป็นฝรั่งเสียชาติหนึ่ง เป็นไทยเสียชาติหนึ่ง ๒ ชาติมารวมกันเสียเป็นชาติเดียวกัน อย่างนี้เขาเรียกว่า **จณฺฑาลปุกฺกุเส จณฺฑาล** แปลว่าครึ่งชาติ **ปุกฺกุเส** ผู้เทหยากเยื่อเชื้อฝอย กวาดถนนหนทางที่เราเห็นปรากฏอยู่ พวก **ปุกฺกุเส** มีความเป็นอยู่เลวที่สุด ทำงานก็เลวที่สุด ไม่มีอะไรจะเลวกว่านั้นอีก หรือเทอุจจาระ ปัสสาวะ เหล่านี้เรียกว่า **ปุกฺกุเส น กิญฺจิ ปริวชฺเชติ** จะมีสักเท่าไรก็ช่าง เป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นพลเรือน เป็นคนครึ่งชาติ หรือเป็นคนเทหยากเยื่อมูลฝอยก็ช่าง ไม่ได้งดเว้นใคร ๆ ไว้ให้หลงเหลือไว้เลย ไม่ให้เหลือเลย ท่วมทับหมด ท่วมทับหมดนั่นคือใครล่ะ? ความแก่ความตายคราวนี้ ใครจะไปสู้รบกับความแก่ความตาย **น ตตฺถ หตฺถีนํ ภูมิ** ภูมิทางไปรบ หนทางที่จะเข้าไปรบ ที่จะยกพลเข้าไปรบกับความแก่ความตายนั้น หนทางช้างก็ไม่มีเข้าไป หนทางรถทั้งหลายก็ไม่มีเข้าไป หนทางเดินที่จะเข้าไปรบด้วยเท้าก็ไม่มีเข้าไป ไม่มีเข้าไปในความแก่และความตายนั้น ไม่มีทางเข้าไปสู้กัน ความแก่และความตายไม่มีทางเข้าไป ใคร ๆ ไม่อาจสามารถจะเอาชนะความแก่ความตายนั้น ด้วยการสู้รบ ด้วยเวทมนต์ เวทมนต์คาถาใด ๆ วิชาพราหมณ์ เวทมนต์กลคาถาใด ๆ ไม่อาจสามารถจะสู้รบกับความแก่ความตายนั้นได้ หรือจะสู้รบด้วยทรัพย์ มีทรัพย์ จะเอาทรัพย์ไปไถ่ถอนตัว แก้ความแก่ความตาย เรื่องความแก่ความตายไม่มีทางสู้ ไม่มีทางแก้ทีเดียว จะแก้อย่างไรก็แก้ไม่ได้

แต่ว่ามีแก้อยู่ที่วัดปากน้ำ วิชชาธรรมกาย ไปเห็นวิชชาเหล่านี้หมด ไปเห็นความแก่ความตาย เวลานี้เขาว่าสมภาร (พระเดชพระคุณหลวงพ่อสด จนฺทสโร) วัดปากน้ำ กำลังสู้กับความแก่ความตาย สู้จริง ๆ ผู้เทศน์นี่แหละ ๒๒ ปี ๘ เดือนเศษแล้ว ๘ เดือน ๙ วัน วันนี้แล้ว วินาทีนี้ไม่ได้หยุด เพียรสู้ความแก่ความตายไม่ได้ถอยกันเลย พระยามัจจุราชมีเท่าไรจับกันหมด จับกันหมด ตรึงกันหมด ลงโทษกันหมดทีเดียว มีเท่าไร ไม่ให้ทำลายพระไม่ให้ข่มเหงพระได้ ให้เลิกข่มเหง ให้เลิกทำลายพระเสียให้ได้ จะแก้ความแก่ ความเจ็บความตายใหม่ ไม่ให้มีแก่ ไม่ให้มีเจ็บ ไม่ให้มีตาย เมื่อเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์แล้ว ก็ให้เป็นมนุษย์เด็ก ๆ ก็อย่างหนึ่ง รู้กันได้ชัด ๆ เด็ก ๆ ก็รู้ ไม่สวยไม่งามนักพอสมควร ถ้ายิ่งแก่หนักเข้ายิ่งสวยงามหนักเข้า ยิ่งแก่หนักเข้าก็ยิ่งสวยงามหนักเข้า แล้วก็โตหนักเข้าด้วย

ผิดกัน โตหนักเข้า ๆ สวยงามหนักเข้า โตหนักเข้า สวยงามหนักเข้า **ไม่มีไขลงกัน* มีแต่ไขขึ้นกันไป**** ไม่มีถอยกลับกัน พอครบบารมีของตนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า หรือพระอรหัตอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เป็นพระพุทธเจ้า พระอรหัต ไม่ต้องไปทรมานให้เหนื่อยยากลำบาก แต่อย่างหนึ่งอย่างใด อยู่ในบ้านในช่องตามชอบใจ พอครบกำหนดเข้าก็เป็นพระพุทธ-เจ้า เป็นพระอรหันต์ทีเดียว **เป็นพระพุทธเจ้าพระอรหันต์เวลาไปนิพพานไม่ต้องถอดสักกายหนึ่ง กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด กายธรรม กายธรรมละเอียด กายธรรมโสดา กายธรรมโสดาละเอียด กายธรรมสกทาคา กายธรรมสกทาคาละเอียด**

---

* "**ไขลง**" เป็นการ **ทำวิชชา** ของ **ต้น ๆ ฝ่ายมาร** หรือบาปอกุศล ที่กระทำในธาตุธรรมส่วนละเอียดของสัตว์ โดยบังคับเครื่องที่ประจำอยู่ในธาตุธรรมส่วนละเอียดนั้นให้ "หมุนซ้าย" และในขณะเดียวกันก็ **ไขเครื่องให้เดินต่ำลง** อันเป็นผลให้ธาตุธรรมส่วนหยาบของสัตว์โลกทั้งหลายต้อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสาร

* "**ไขขึ้น**" เป็นการ **ทำวิชชา** ของ **พระนิพพานต้น ๆ ฝ่ายพระ** หรือบุญกุศลที่กระทำในธาตุธรรมส่วนละเอียดของสัตว์ เพื่อแก้วิชชาของฝ่ายมาร ด้วยการบังคับเครื่องที่ประจำอยู่ในธาตุธรรมส่วนละเอียดของสัตว์นั้นให้ "หมุนขวา" และในขณะเดียวกันก็ **ไขเครื่องให้เดินสูงขึ้น** เพื่อช่วยให้สัตว์พ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย (คือให้ดำเนินไปสู่มรรค ผล นิพพาน) ไม่ต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารอีกต่อไป

พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ ฯ หลังจากที่ได้ค้นพบ **วิชชาธรรมกาย** ของ **พระพุทธเจ้า** แล้ว ก็ได้เจริญภาวนาละเอียดลึกลงไปโดยไม่ถอยหลังกลับ จึงได้พบวิชชาที่ละเอียดพิสดารของ **พระ-พุทธเจ้าองค์ต้น ๆ แก่ ๆ** ทั้งใน **นิพพานถอดกาย** และ **นิพพานเป็น นิพพานที่อยู่ลับ ๆ** และ **ที่เปิดเผยนับองค์ไม่ถ้วน** จึงได้พบเห็น **เหตุในเหตุ** ตลอดจนถึง **ต้น ๆ เหตุวิชชาของฝ่ายมาร** ซึ่งปกครองธาตุธรรมส่วนละเอียดของสัตว์ ว่ามีอยู่อย่างไร รวมทั้ง **วิชชาของฝ่ายกลาง ๆ** และ **วิชชาของพระนิพพานต้น ๆ ฝ่ายพระ** ที่แก้วิชชาของฝ่ายมารในธาตุธรรมส่วนละเอียดนั้น เพื่อแก้ไขธาตุธรรมของสัตว์โลกทั้งหลายให้ดำเนินไปในทางสัมมาทิฏฐิ และให้ได้รับผลเป็นความสันติสุข

การเจริญภาวนาขั้นสูง เพื่อค้นหาสาเหตุและสาวลึกละเอียดลงไปให้รู้เห็น **เหตุในเหตุ จนถึงต้น ๆ เหตุวิชชาของฝ่ายมาร** พร้อมกับได้เรียนรู้ **วิชชาของพระนิพพานต้น ๆ เพื่อทำวิชชาแก้ที่ต้น ๆ เหตุ** ดังกล่าวนี้ มีพระบาลีรับรองว่า **เย ธมฺมา เหตุปฺพวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต, เตสญฺจ โย นิโรโธ จ เอวํวาที มหาสมโณ** แปลความว่า "ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ ธรรมเหล่านั้นย่อมดับไป เพราะเหตุดับ พระตถาคตเจ้าทรงมีปกติกล่าวดังนี้" *(มงคลบุตร)*

กายธรรมอนาคา กายธรรมอนาคาละเอียด กายธรรมอรหัต กายธรรมอรหัตละเอียด ไม่มีถอดกันเลย เป็นทั้งดุ้นทั้งก้อน ไปนิพพานหมดทั้งดุ้นทั้งก้อนทีเดียว นี้ที่สมภารวัดปากน้ำรบกับพระยามัจจุราช รบความแก่ความตายรบเท่านี้ แก้ให้เป็นอย่างนี้ ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ สมภารวัดปากน้ำไม่แรมราตรีที่อื่นละ ยอมตายไม่ถอยกันเลย

เมื่อการสู้รบเช่นนี้ ใครเคยได้ยินได้ฟังบ้าง? ไม่มีเลย หมดทั้งชมพูทวีป แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล นิพพานถอดกายที่ไหน ๆ ไม่มีเลย แล้วไม่มีใครรู้จักเสียด้วยซ้ำ นี่มารู้จักขึ้นแล้วที่วัดปากน้ำ **ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา อยู่วัดปากน้ำก็จริง แต่ไม่รู้ว่าสมภารวัดปากน้ำทำอะไร** นี่อัศจรรย์นัก อยู่ด้วยกันตั้งหลายสิบปี อยู่วัดปากน้ำทำวิชชานี้ ๒๒ ปี ๘ เดือน ๙ วัน วันนี้ไม่มีใครรู้ว่าทำอะไร รู้แต่นิด ๆ หน่อย ๆ รู้จริงจังลงไปไม่มี **มีก็ผู้ที่ทำวิชชาด้วยกัน รู้จริงเห็นจริงกันลงไปทีเดียว ทำอยู่ทุกวัน ๆ นั่นละก็รู้จริงเห็นจริง** นี่เป็นวิชชาลึกอย่างนี้ **ถ้ารู้สึกเช่นนี้ละก็ จงอุตส่าห์ ว่าตั้งแต่นี้ไป เราจะช่วยเหลือแก้ไขด้วยประการใดประการหนึ่ง ท่านรบศึกสำคัญอย่างนี้ ถ้าได้ชนะละก็ เราชนะด้วย** ถึงเราไม่ได้ทำเลยเราก็ชนะด้วย **ถ้าได้สำเร็จ เราก็สำเร็จด้วย** เราไม่ได้ทำเลยก็สำเร็จด้วย **เราต้องสนับสนุนด้วยทางใดทางหนึ่ง ให้สมควรทีเดียว** พวกที่เป็นแล้วตั้งใจแน่วแน่ ว่าตั้งแต่วันนี้ไป เราไม่ถอยหละ เกิดมาเราไม่พบวิชชานี้ เราจะต้องสู้ อย่างอื่นสู้ไม่ได้ทั้งนั้น เราจะหันสู้วิชชานี้กันสุดฤทธิ์สุดเดช เอาให้ถึงหมดเจ็บหมดแก่ หมดตายของพระยามารให้ได้ ให้พระยามารแพ้ให้ได้ พระยามารแพ้เด็ดขาดเมื่อเวลาไร เวลานั้นหมดทุกข์ในโลก เท่าปลายผมปลายขนก็ไม่มี หมดแก่ หมดเจ็บหมดตายในโลก เท่าปลายผมปลายขนก็ไม่มี มีความสุขเหมือนยังกับท้าวสวรรค์ หรือเหมือนกับท้าวพรหม หรือเหมือนกับพระนิพพานสุขขนาดนั้น เป็นสุขสำราญขนาดนั้น นี่แหละที่แสวงหาความสุขกันในโลก ในเวลานี้ทุกชาติ ทุกภาษา หาความสุขใส่ชาติ ใส่ภาษาของตัวทั้งนั้น อิจฉาริษยากัน เบ่งกันเต็มฤทธิ์เต็มเดช ประหัตประหารซึ่งกันและกัน ใครมีกำลังมากก็กดขี่คนมีกำลังน้อยลงไป บังคับกำลังน้อยให้อยู่ใต้อำนาจเสีย ที่ทำกันอยู่นี้ทั้งวันทั้งคืน ทั้งชมพูทวีป แสนโกฏิจักรวาลอนันตจักรวาลทำกันอยู่อย่างนี้ แม้จะเป็นมนุษย์ก็ต้องทำอย่างนี้ แม้จะไปเป็นเทวดาก็ไปเป็นอย่างนี้ จะไปเป็นพรหมก็ทำอย่างนี้ จะไปเป็นอรูปพรหมก็เป็นอย่างนี้ จะไปเป็นนิพพานแล้วก็ทำอย่างนี้เหมือนกัน **พระพุทธเจ้าในพระนิพพานไม่ได้หยุดเลย ทำอยู่อย่างนี้ กำลังผจญกับพระยามารไม่ได้หยุดเลย วินาทีอนุวินาทีก็ไม่ได้หยุด ต้องทำนิโรธ ดำเนินนิโรธเสมอให้ละเอียดอ่อนไว้** ถ้าว่าละเอียดไม่ทัน เขาก็บังคับเสีย หยาบกว่าเป็นถูกบังคับ ถูกความแก่บังคับ บังคับไม่ให้รู้ด้วย บังคับในไส้ ไส้ธาตุไส้ธรรม เห็นจำคิดรู้ ต้องใช้ญาณบังคับหมด **เมื่อปรากฏรู้ตัวว่าเป็น**

ทาสพระยามารอยู่เช่นนี้ ก็ต้องช่วยรีบเปลื้องตัว ต้องรีบพยายามแก้ตัว ถ้ารีบพยายามแก้ตัวให้พ้นไปเสียได้ ก็จะไม่ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย เอาความชนะเสียให้ได้

พระยามารไม่ได้เว้นผู้หนึ่งผู้ใดให้เหลือ เพราะเหตุนั้นผู้มีปัญญา เมื่อเป็นคนฉลาดจะทำอย่างไรในเวลานี้ เมื่อทราบชัดประโยชน์ของตนแล้ว ผู้ทรงปัญญาควรตั้ง **ความเชื่อไว้ในพระพุทธเจ้า** ควรตั้ง **ความเชื่อลงไปในพระธรรม** ควรตั้ง **ความเชื่อลงไปในพระสงฆ์** ตั้งความเชื่อลงไปในพระพุทธเจ้า จะเอาใจจดลงไปที่ไหน? เอากันละ เอากันสด ๆ นี่แหละ ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ตั้งความเชื่อลงไปในพระพุทธเจ้านั้น ตั้งลงไปตรงไหน? ตั้งความเชื่อลงไปในพระธรรมนั้น ตั้งลงไปตรงไหน? ผู้ที่ไม่เป็นธรรมกายก็ตามกันหมด ไม่รู้จะตั้งตรงไหน? ตั้งไม่ถูก แล้วจะตั้งให้ถูกมันก็ไม่ถูก หลบไปหลบมาอยู่นั่นแหละ แล้วทำไงล่ะคราวนี้ นับถือพระพุทธศาสนา ภิกษุก็ดี สามเณรก็ดี อุบาสกก็ดี อุบาสิกาก็ดี ว่าตั้งใจเชื่อลงไปในพระพุทธเจ้าแล้วจะเอาใจไปจดตรงไหนล่ะ ถึงจะถูกพระพุทธเจ้า? เอาใจไปจดตรงไหน จึงจะถูกพระธรรม? เอาใจไปจดตรงไหน จึงจะถูกพระสงฆ์?

เรื่องนี้ผู้เทศน์นี่แหละได้เทศน์ปุจฉาวิสัชนากับพระมหาเคลือบ อายุ ๓๓ พรรษา เขาฉลองพระประธานที่วัดในสวน ถามว่าบัดนี้ท่านมหา ท่านเจ้าของทาน ท่านเจ้าภาพนิมนต์ท่านกับผมมา สองท่านนี่มาเทศน์ปุจฉาวิสัชนากันในเรื่องพระประธาน เขาสร้างพระประธาน พระประธานเป็นที่ระลึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชน เป็นประธานอยู่ในวัดนี้ จะให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ระลึกถึงพระธรรม ระลึกถึงพระสงฆ์ เราจะระลึกถึงพระพุทธเจ้านั้น เมื่อมาถึงพระประธานเข้านี้แล้ว เราจะเอาใจจดตรงไหนล่ะ? ถึงจะถูกพระพุทธเจ้า อึกอักแน่ะ พออึกอักผู้เทศน์ต้องอนุโยค การจดนั้น จะจดเบื้องศีรษะท่านหรือจะจดเบื้องกลางพระองค์ท่าน หรือจะจดเบื้องพระบาทท่านเข้าไปเป็นสาม หรือปันลงไปอีกก็ได้ มือเท้าแขนทั้งสองศีรษะหนึ่ง ห้าตัวหกศีรษะ ไปจดไหนล่ะ? ให้แน่ ๆ ลงไปซิ อึกอักอยู่ ถ้าว่าจดเข้าช่องหน้าผากที่พระอุณาโลม ตั้งเป็นช่องอยู่ เขาทำเป็นอุณาโลม ตั้งเป็นช่องอยู่ เขาทำเป็นวงกลมไว้ตรงนั้น ช่องพระอุณาโลม อ้าวไปจดตรงนั้นเข้าแล้ว ก็รู้ว่าโอ้นี่ไม่เป็นล่ะซิ ตั้งแต่บวชมา ๓๓ พรรษา จดไม่ถูก **พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ** เลอะแล้ว ถ้าเลอะก็ไล่เข้าป่าทีเดียว เมื่อไปจดเข้าที่อุณาโลมก็ไปจดเอาทองใบเข้าแล้วที่ปิดไว้ตรงนั้น ทีนี้ก็ไล่เข้าป่าไปเลย เอ้าเปิดทองใบเข้าไปถูกรักเข้าอีก ถ้าเปิดรักเข้าไปอีกก็ถูกทองเหลืองทองแดงที่เขาหล่อ เปิดทองเหลืองทองแดงเข้าไปอีกเจอะทราย เปิดทรายเข้าไปอีก ไม่มีอะไรว่างเปล่า เหลวแล้ว นี่คนจดไม่ถูกพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ไม่ถูก **พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ** เป็นอย่างนี้

เมื่อรู้จักหลักดังนี้ เราจะจดตรงไหน? เราเป็นคนรู้ เราเป็นคนเทศน์เสมอ ๆ กัน

เมื่อยังเข้าไม่ถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ยังไม่มีพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ จะจดตรงไหนล่ะ? **ใจต้องจดนิ่งเข้าที่ศูนย์กลางของดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ตรงนั้น ถ้าว่าได้กายมนุษย์แล้ว ตรงนั้นแหละที่จะเป็นพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ต้องทำใจให้หยุดตรงนั้น ให้หยุดนิ่ง** เมื่อใจหยุดนิ่งอยู่ตรงนั้น ก็จดต่อไป ถ้าเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด เข้าถึงกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด นั่นแหละถูกต้อง ถูกธรรมรัตนะ ถ้าว่าเข้ากายทิพย์ก็จดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ถ้าเข้าถึงกายทิพย์ละเอียด ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด

นี่แหละที่จดของใจ ถ้าว่าถึงกายรูปพรหมก็หยุดนิ่งอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ถ้าว่าเข้าถึงกายรูปพรหมละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด ถ้าว่าเข้าถึงกายอรูปพรหมก็จดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ถ้าว่าเข้าถึงกายอรูปพรหมละเอียด จดนิ่งอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ถ้าว่าเข้าถึงกายธรรมก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม กลางดวงนั้น ถ้าเข้าถึงกายธรรมละเอียด ใจหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมละเอียด ถ้าเข้าถึงพระโสดาหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระโสดา ถ้าเข้าถึงพระโสดาละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดาละเอียด ถ้าเข้าถึงกายพระสกทาคาก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระสกทาคา ถ้าเข้าถึงกายพระสกทาคาละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระสกทาคาละเอียด ถ้าว่าเข้าถึงพระอนาคา หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอนาคา ถ้าว่าเข้าถึงกายพระอนาคาละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอนาคาละเอียด ถ้าว่าเข้าถึงกายพระอรหัต หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอรหัต **ถ้าว่าเข้าถึงกายพระอรหัตละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอรหัตละเอียด ที่ตั้งของใจที่จดของใจ เรียกว่า ถูก "พุทธรัตนะ" ถูก "ธรรมรัตนะ" ถูก "สังฆรัตนะ" ตัวจริงทีเดียวให้จดอย่างนี้**

นี่แหละที่เทศน์ให้ฟังบ่อย ๆ เพื่อจะได้จำอย่างนี้ ถ้าไม่ได้หลักอย่างนี้ก็เหลว จะว่าเด็กหรือแก่เฒ่าปานกลางอย่างไรก็ช่างเถอะ เหลวทั้งนั้น ถ้าไม่ถูกจริงอย่างนี้ ให้รู้จักหลักอันนี้ ใจเราตั้งในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถูกส่วนเข้าแล้ว **โย ธมฺมจารี กาเยน วาจาย อุทฺธเจตสาวา** บุคคลใด **ธมฺมจารี** แปลว่าประพฤติธรรม บุคคลใดประพฤติธรรมด้วยกาย หรือด้วยวาจา หรือว่าด้วยใจ กายก็บริสุทธิ์ วาจาก็บริสุทธิ์ ใจก็บริสุทธิ์ ไม่มีพิรุธเลย ได้ชื่อว่าประพฤติธรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ **อิเธว นํ ปสํสนฺติ** นักปราชญ์ทั้งหลายย่อม

สรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ บุคคลนั้นละโลกนี้แล้วไปสู่สวรรค์ เมื่อจดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์แล้ว ก็บริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา บริสุทธิ์ใจ ไม่มีร่องเสียเลย นั่นแหละถูกต้องตามร่องรอยความประสงค์ทางพระพุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีชี้ความเป็นสยามภาษาตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแด่ท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

๒๓. ติลกฺขณาทิคาถา

๔ เมษายน ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน
อถายํ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ
กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย สุกฺกํ ภาเวก ปณฺฑิโต
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต
เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ
อาทานปฏินิสฺสคฺเค อนุปาทาย เย รตา
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา แก้ด้วย**วิปัสสนาภูมิปาท** เป็นธรรมสำหรับประจำของพุทธบริษัท พระองค์ทรงตรัสแยกแยะธรรมเป็นหลายประเภท ประเภทนี้เรียกว่าวิปัสสนาภูมิปาท พระองค์ทรงประกาศตั้งแต่ครั้งพุทธกาลโน้น ในหมู่บริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในครั้งกระโน้นเมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ธรรมอันนี้ ธรรมสังฆาหกาจารย์เถระเจ้าทั้งหลายร้อยกรองขึ้นสู่สังคายนา ตลอดมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ บัดนี้เราท่านทั้งหลายจะพึงได้สดับ ณ บัดนี้ จะชี้แจงแสดงตามวาระ

พระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา และตามมตยาธิบาย กว่าจะยุติการโดยสมควรแก่เวลา เบื้องต้นแห่งวิปัสสนาภูมิปาทนี้ว่า **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา** ถ้าบุคคลเห็นตามปัญญาว่า **สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง** เมื่อนั้นย่อมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ นี้เป็นความหมดจดวิเศษ เป็นหนทางหมดจดวิเศษ เมื่อใดบุคคลเห็นตามปัญญาว่า**สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์** เมื่อนั้นย่อมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ นี้เป็นหนทางหมดจดวิเศษ เมื่อใดบุคคลเห็นตามปัญญา ว่า**ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว เมื่อนั้นย่อมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ นี้เป็นหนทางหมดจดวิเศษ อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน** บรรดามนุษย์ทั้งหลาย ชนเหล่าใดถึงซึ่งฝั่งได้ ชนเหล่านั้นมีประมาณน้อยนัก **อถายํ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ** หมู่สัตว์นอกนี้ย่อมเลาะชายฝั่งข้างนี้นั้นแล ก็ชนทั้งหลายเหล่าใดประพฤติตามธรรมในธรรมที่พระตถาคตเจ้ากล่าวชอบแล้ว ชนทั้งหลายเหล่านั้นจักถึงซึ่งฝั่งอันล่วงเสียซึ่งวัฏฏะอันเป็นที่ตั้งของมัจจุอันบุคคลข้ามได้แสนยาก ข้ามได้ยากนัก **บัณฑิตผู้ดำเนินด้วยคติของปัญญา ย่อมละธรรมดำทั้งหลายเสีย ยังธรรมขาวให้เจริญขึ้น** ความยินดีอาศัยพระนิพพาน ไม่มีอาลัย จากอาลัย ยินดีได้ด้วยยากในพระนิพพาน ยินดีได้ด้วยยากในนิพพานอันเป็นที่สงัดใด ควรละตัณหาทั้งหลายเสีย เป็นผู้ไม่มีกังวลแล้ว ปรารถนาซึ่งความยินดียิ่งในพระนิพพานนั้น บัณฑิตผู้ดำเนินด้วยคติของปัญญา **ชำระตนให้ผ่องแผ้วเสียจากเครื่องเศร้าหมองของจิตทั้งหลาย** จิตอันบัณฑิตทั้งหลายเหล่าใดอบรมดีแล้วโดยชอบในองค์แห่งการตรัสรู้ทั้งหลาย บัณฑิตทั้งหลายเหล่าใดไม่ถือมั่นยินดีแล้วในการละการถือมั่น บัณฑิตทั้งหลายเหล่านั้นไม่มีอาสวะ เป็นผู้โพลง ดับสนิทแล้วในโลกด้วยประการดังนี้ นี้เนื้อความของพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษาได้ความเท่านี้

ต่อนี้จะอรรถาธิบายขยายความในวิปัสสนาภูมิปาทเป็นลำดับไป เป็นธรรมอันสุขุมลุ่มลึกนัก เมื่อใดบุคคลเห็นตามปัญญาว่า **สังขารทั้งสิ้นไม่เที่ยง** เมื่อนั้นย่อมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ นี้เป็นหนทางหมดจดวิเศษ **สตฺตานํ** ของสัตว์ทั้งหลาย นี้เป็นหนทางหมดจดวิเศษของสัตว์ทั้งหลาย เห็นตามปัญญาว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงทั้งสิ้น ไม่เที่ยงทั้งหมด รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของมนุษย์ก็ดี ที่เป็นมนุษย์อยู่ จะได้เป็นมนุษย์อยู่ตลอดกัปนับร้อยนับพันก็หาไม่ ไม่ถึงร้อยปี ครั้งพุทธกาลยืนยาวที่สุดเพียง ๑๒๐ กว่าปีเท่านั้น ยืนจนที่สุดอายุมีพระพากุลเถระเจ้า ยืนมากขึ้นไปกว่านั้นอายุ ๑๖๐ ปี ในครั้งพุทธกาล อายุขัย ๑๐๐ ปี บัดนี้อายุขัยกัปอายุ ๗๕ ปี สัตว์อายุ ๑๐๐ ปีมีน้อยนัก ถึง ๑๐๐ ปีเท่านั้นแหละหาไม่ค่อยได้แล้ว นี่ไม่เที่ยง **รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของมนุษย์ก็ดี รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด รูปพรหม รูปพรหมละเอียด อรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด ทั้ง ๘ กายนี้ไม่เที่ยงทั้งนั้น** เที่ยงสักกายหนึ่งก็ไม่มี ล้วนแต่ไม่เที่ยงทั้งนั้น **ที่เครื่องอุปการะแก่กายเล่าไม่เที่ยงดุจเดียวกัน** สิ่งที่เป็นปรากฏ ติณชาติ รุกขชาติ วัลลีชาติ พฤกษชาติต่าง ๆ ไม่เที่ยงทั้งนั้น หรือตึกร้านบ้านเรือนภูเขา ตลอดจนกระทั่งภูเขาพระสุเมรุภูเขาจักรวาล เมื่อโลกอันตรธานก็ย่อยยับเป็นจุลไปหมดไม่เที่ยงเลย **สิ่งที่อาศัยธาตุอาศัยธรรมสังขารขึ้นนี้ไม่เที่ยงเลย** เมื่อเห็นไม่เที่ยงจริงเช่นนี้แล้วก็ย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ นี้เป็นหนทางอันหมดจดวิเศษ ถ้าว่าปัญญาเห็นอยู่อย่างนี้ เห็นชัด ๆ อยู่ดังนี้แล้ว เห็นด้วยปัญญาของตนเช่นนี้แล้ว ความถือมั่นใด ๆ ในโลก ความถือมั่นใด ๆ ในภพนั้น ๆ ก็ย่อมไม่มีเป็นแท้

ไม่ใช่ไม่เที่ยงอย่างเดียว สังขารทั้งปวงทั้งสิ้นตัดสินว่าเป็นทุกข์ **สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ** เมื่อใดบุคคลเห็นตามปัญญาว่า**สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์** เมื่อนั้นย่อมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ นี้เป็นหนทางหมดจดวิเศษ นึกดู เบญจขันธ์ทั้ง ๕ ของกายมนุษย์เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ถ้าว่าคนเจ็บไข้ละก็เห็นว่าเป็นทุกข์ คนแก่ชรานั่นเห็นเป็นทุกข์จริง ๆ ถ้าว่าเป็นทุกข์จริงเป็นทุกข์ตลอด เด็กอยู่ในท้องก็ดีคลอดแล้วก็ดี เป็นเด็กเล่นโคลนเล่นทรายอยู่ก็ดี หรือรุ่นหนุ่มรุ่นสาวก็ดี หรือแก่เฒ่าชราปานใดก็ดี ถ้าว่าไม่พิจารณาตามความเป็นจริงแล้วสุขหายากนัก ทุกข์มากเป็นทุกข์จริง **ขันธ์ทั้ง ๕ เป็นทุกข์จริง ๆ กายมนุษย์หยาบกายมนุษย์ละเอียดก็เป็นทุกข์ ตลอดหมดทั้ง ๘ กายทุกข์ทั้งนั้น** สุขหาไม่ค่อยจะเจอ มีแต่ทุกข์ มีสุขบ้างเล็กน้อยตามภาษาของสัตว์ที่เกิดในภพนั้น เมื่อมนุษย์รู้ชัดเช่นนี้ก็เบื่อหน่ายในทุกข์ นี่แหละเป็นอย่างนี้แหละ เป็นหนทางหมดจดวิเศษ

ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว เมื่อใดบุคคลเห็นตามความเป็นจริงว่า ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว รูปธรรม นามธรรมก็ไม่ใช่ตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ มนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหม–ละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ตลอดจนกระทั่งถึงพระอนาคา ทั้งหลายเหล่านั้นตลอดจนกระทั่งถึงพระอรหัต ไม่ใช่ตัวทั้งนั้น ตัวต้องอาศัยธรรมนั้น ธรรมต้องอาศัยตัวนั้นอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ว่าธรรมทั้งหลายเหล่านั้นไม่ใช่ตัวจริง ๆ เมื่อเห็นจริงลงไปดังนี้ว่าธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวแล้ว ย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ นี่เป็นหนทางหมดจดวิเศษลึกซึ้งดุจเดียวกัน **ธรรมทั้งหลาย ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม รูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด กายธรรม กายธรรมละเอียด กายโสดา โสดาละเอียด กายสกทาคา สกทาคาละเอียด กายอนาคา อนาคาละเอียด กายอรหัต อรหัตละเอียด ทุกดวงธรรมไม่ใช่ตัวทั้งนั้น** เห็น

จริง ๆ เข้าเช่นนี้ ที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์อยู่เพราะอะไรล่ะ เพราะสภาพของขันธ์ที่เป็นโลกีย์นั้นไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ถึงที่เป็นโลกุตรที่ข้ามขึ้นจากโลกไป อ้ายนั่นไม่กล่าว จากภพสามไปเสียแล้ว ถ้าจะกล่าวลึกลับเข้าไปอีกไม่มีเวลาจบ ต้องขอสงบไว้ว่าเบญจขันธ์ทั้งห้าในภพทั้งสาม กามภพ รูปภพ อรูปภพ ไม่เที่ยงเป็นทุกข์จริง ๆ แล้วก็ธรรมทั้งหลายที่สัตว์เหล่านั้นอาศัยเป็นดวง ๆ ๘ ดวงนั้นไม่ใช่ตัวจริง ๆ แม้ถึงดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม โคตรภู โคตรภูละเอียด โสดา โสดาละเอียด สกทาคา สกทาคาละเอียด อนาคา อนาคา–ละเอียด อรหัต อรหัตละเอียด ๑๐ ดวง หรือเกินไปเท่าไร ๆ ก็ไม่ใช่ตัว ตัวอาศัยธรรมนั้น

ทีนี้จะกล่าวถึงตัวละ เมื่อว่าไม่ใช่ตัวแล้วอะไรเป็นตัวล่ะ เรื่องนี้ได้แสดงแล้วเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าโปรดภัทธิยะราชกุมาร ๓๐ หย่อนอยู่หญิงแพศยาคนหนึ่ง ทั้งราชกุมาร ๓๐ มเหสีอีก ๒๙ ก็รวมเป็น ๕๙ หย่อน ๖๐ อยู่คนหนึ่ง พระองค์ทรงตรัสเทศนาบอกตัวทีเดียว นี่ได้แสดงมาแล้วแสดงมาก ก็กัณฑ์ใหญ่ที่เดียว ไม่ใช่กัณฑ์ย่อย แสดงถึงตัวนี้ กายมนุษย์นี่แหละเป็นตัวโดยสมมุติ กายมนุษย์ละเอียดก็เป็นตัวโดยสมมุติไม่ใช่ตัวจริง ๆ ไม่ใช่ตัวโดยวิมุตติ ทั้ง ๘ กาย **กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด เป็นตัวโดยสมมุติทั้งนั้น** เป็นตัวโดยวิมุตติล่ะ **กาย-ธรรม กายธรรมละเอียด กายโสดา โสดาละเอียด กายธรรมสกทาคา สกทาคาละเอียด กายธรรมอนาคา อนาคาละเอียด กายธรรมอรหัต อรหัตละเอียด นี่เป็นตัวโดยวิมุตติทั้งนั้น** เป็นชั้น ๆ ไปเป็นตัววิมุตติ แต่ว่า**ถึงกายพระอรหัต ถึงวิราคธาตุวิราคธรรมทีเดียว** ถึงวิราคธาตุวิราคธรรม ถึงกระนั้น ที่จะไปเป็นพระอรหัต เป็นตัววิมุตติแท้ ๆ ทีเดียว เข้าถึงวิราคธาตุวิราคธรรม ออกจากสราคธาตุสราคธรรมไปทีเดียว นี่ความจริงเป็นอย่างนี้ ถ้าว่ามีวิปัสสนาเห็น มีวิปัสสนาก็มีธรรมกาย **เห็นด้วยตาธรรมกายนั่นแหละเรียกว่าวิปัสสนา** แปลว่าเห็นแจ้งเห็นวิเศษ เห็นต่าง ๆ เห็นไม่มีที่สุด ตาธรรมกายโคตรภูเห็นแค่นี้ ตาธรรมกายโสดาโสดาละเอียดเห็นแค่นี้ สกทาคาสกทาคาละเอียดเห็นแค่นี้ พระอนาคาอนาคาละเอียดเห็นแค่นี้ พระอรหัตอรหัตละเอียดเห็นแค่นี้ หนักขึ้นไปไม่มีที่สุด นับอสงไขยไม่ถ้วน **เห็นไม่มีที่สุด รู้ไม่มีที่สุด เห็น จำ คิด รู้ เท่ากัน เห็นไปแค่ไหนรู้ไปแค่นั้น จำไปแค่ไหนรู้ไปแค่นั้น คิดไปแค่ไหนรู้ไปแค่นั้น เท่ากัน ไม่ยิ่งไม่หย่อนกว่ากัน นี่อย่างนี้เรียกว่าวิปัสสนา** เห็นอย่างนี้เห็นด้วยตาธรรมกาย **เห็นด้วยตากายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม รูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม อรูปพรหม-ละเอียด เห็นเท่าไรก็เห็นไป เรียกว่าอยู่ในหน้าที่สมถะทั้งนั้น** ไม่ใช่วิปัสสนา ถ้าวิปัสสนาละก็ต้องเห็นด้วยตาธรรมกาย นั่นแหละเป็นตัววิปัสสนาจริง ๆ ละ

เมื่อรู้จักหลักอันนี้ ในท้ายของพระรัตนตรัยนี้ได้ชี้หลักไว้ นี่กล่าวถึงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ว่าบรรดามนุษย์มากมาย น้อยคนนักน้อยหน้าทีเดียวที่จะเข้าถึงฝั่งได้ น้อยนักที่เข้าถึงฝั่งน่ะคือนิพพานทีเดียว เข้าถึงนิพพานไม่ใช่เป็นของเข้าถึงง่าย ในวัดปากน้ำนี้มีจำนวนภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกามากเข้าถึงนิพพานได้ ร้อยห้าสิบกว่า มีธรรมกายไปนิพพานได้ ออกไปนิพพานได้ร้อยห้าสิบกว่า แต่หมดประเทศไทยนอกจากวิชชานี้แล้ว ไม่มีใครไปนิพพานได้เลย **ไปนิพพานได้ก็แต่ธรรมกายเท่านั้น** นี่พึงรู้ชัดอย่างนี้ ถ้ารู้ชัดอย่างนี้ละก็หมู่สัตว์นอกนี้นี่ย่อมเลาะอยู่ชายฝั่งข้างนี้เท่านั้น เลาะอยู่ในสักกายทิฏฐิ ไต่อยู่แต่กายมนุษย์นี่เอง ใจไม่พ้นกายมนุษย์ไป พ้นจากกายมนุษย์ไป ไปไต่อยู่กับกายมนุษย์ละเอียดที่ฝั่นไป เลาะอยู่แต่ฝั่งข้างนี้ พ้นจากกายมนุษย์ละเอียดไป ไปติดอยู่กับกายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม รูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด ออกจากภพไม่ได้ ติดอยู่ในภพ ติดอยู่กับกายเหล่านี้ นี้ได้ชื่อว่าเลาะอยู่แต่ชายฝั่งข้างนี้ ไม่ไปถึงพระนิพพาน พวกมีธรรมกายนั้นไปถึงนิพพาน ผู้ที่ไปถึงนิพพานแล้วมามองดูผู้ที่ไม่ไปนั่น ผู้ที่ไปนิพพานได้หาว่าผู้ที่ไม่ไปนั่นตาบอด มองไม่เห็นนิพพาน งุ่มง่ามเงอะงะอยู่ในกายเหล่านี้เอง งุ่มง่ามอยู่ในนี้เอง ตาบอดแล้วไม่รู้ว่าตัวตาบอดด้วยนะ ใช่ว่าจะรู้ตัวเมื่อไรล่ะ ไม่รู้เสียด้วย ถ้ารู้ตัวว่าตัวตาบอดก็รับทำให้ตาดี ให้เข้าถึงธรรมกายให้ได้ เข้าถึงธรรมกายก็เป็นตาดีกัน ไม่เข้าถึงธรรมกายก็เป็นตาบอด ไม่เข้าถึงนิพพานไปนิพพานไม่ได้ เห็นนิพพานไปนิพพานได้ก็เรียกว่าตาดี นี่ตรงอยู่อย่างนี้ เมื่อรู้จักหลักดังนี้แล้ว ก็คนทั้งหลายเหล่าใดแลปฏิบัติตามธรรมในธรรมที่พระตถาคตเจ้ากล่าวชอบแล้ว **พระตถาคตก็ธรรมกายนั่นแหละ**

ธรรมอะไรที่พระตถาคตเจ้ากล่าวชอบแล้วน่ะ **ธรรมที่ทำให้เป็นกายเป็นลำดับไปจนกระทั่งถึงกายพระอรหัตนั่นแหละเป็นสวาขาตธรรมละ** ธรรมที่พระตถาคตเจ้ากล่าวดีแล้วกล่าวชอบแล้ว ถูกหลักถูกฐานทีเดียวไม่ใช่อื่นละ ไปตามร่องรอยนั้น ถ้าว่าปฏิบัติตามแนวนั้น คนทั้งหลายเหล่านั้นก็ย่อมถึงซึ่งฝั่ง ล่วงเสียซึ่งวัฏฏะเป็นที่ตั้งแห่งมัจจุ ยากที่บุคคลจะล่วงได้ ล่วงซึ่งวัฏฏะนั่นมันอะไรล่ะ **กัมมวัฏฏ์ กิเลสวัฏฏ์ วิปากวัฏฏ์** ไม่ข้องขัดเรื่อยไป ล่วงเสียได้แล้ว ยากที่บุคคลจะล่วงได้ ไม่ใช่เป็นของง่าย แต่ว่าต้องปฏิบัติตามธรรมที่พระตถาคตเจ้ากล่าวชอบแล้วจึงจะล่วงได้ ที่ล่วงได้ไปถึงนิพพานได้เป็นพระอรหัตตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหาน นั่นล่วงได้แล้ว พวกนี้ล่วงได้แล้วทั้งนั้น เมื่อล่วงได้ขนาดนี้ ตามวาระพระบาลีว่า ถ้าจะไปทางนี้ ผู้ดำเนินด้วยคติของปัญญา ให้**ละธรรมดำเสีย ยังธรรมขาวให้เจริญขึ้น** ดำไม่ให้มีเลย เข้าถึงดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ก็ใสเป็นแก้ว หาหลักอื่นไม่ได้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ กายทิพย์–

ละเอียด กายรูปพรหม รูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด ใสหนักขึ้นไป สว่างหนักขึ้นไป ดำไม่มีไปแผ้วพานเลย นี่ให้ละธรรมดำเสียอย่างนี้ ยังธรรมขาวให้สะอาด ให้บังเกิดปรากฏขึ้นอย่างนี้ ให้เกิดปรากฏจนกระทั่งถึงธรรมกายตลอดไป นั่นธรรมขาวทั้งนั้น พวกเหล่านี้

กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต โอกา อโนกมาคมฺม อาศัยซึ่งนิพพาน ไกลจากอาลัย อาศัยอาลัย ไม่มีอาลัย จากอาลัย เมื่อถึงพระอนาคาก็อาศัยนิพพานได้ เมื่อถึงพระอรหัตละก็ไปนิพพานเลย ไปนิพพานทีเดียวไม่ไปไหนละ อาศัยนิพพานไม่มีอาลัย จากอาลัย กามคุณาลัย อาลัยในรูป ในกลิ่น ในเสียง ในรส ในสัมผัส ไม่มีเลย ไปอยู่นิพพานเสียไม่มีอาลัยไปเจือปนระคนเลย มีธรรมกายไปได้ไปนิพพานได้ ไม่เกี่ยวด้วยอาลัยเสียเลยทีเดียว **วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ** ยินดีได้ด้วยยากในนิพพานอันสงัดใด ถ้าว่าไม่มีธรรมกายแล้วไปยินดีไม่ได้ ถ้าไม่ถึงไม่รู้รสชาติของนิพพานทีเดียว ถ้ามีธรรมกายแล้วยินดีนิพพานได้ นิพพานเป็นที่สงัดเป็นที่สงบเป็นที่เงียบเป็นที่หยุดทุกสิ่ง ถึงนิพพานแล้ว สิ่งที่ดีจริงอยู่ที่นิพพานทั้งนั้น เมื่อรู้จักนี้แล้ว **ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อภิญฺจโน** ละกามทั้งหลายเสียได้แล้ว เป็นผู้ไม่มีกังวลแล้ว ปรารถนายินดีจำเพาะในพระนิพพานนั้น นิพพานนั้นเป็นของสำคัญนัก ลึกลับ พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์มุ่งนิพพานทั้งนั้น เมื่อเป็นพระอรหัตนั้นมีจำนวนเท่าไรองค์ ก็มุ่งนิพพานทั้งนั้น ตั้งแต่อนาคาก็มุ่งนิพพาน ตั้งแต่มีกายธรรมก็ถ้าว่าไปนิพพานบ่อย ๆ ละก็ชอบนัก อยากจะอยู่ในนิพพาน เป็นที่เบิกบานสำราญใจกว้างขวาง ทำให้อารมณ์กว้างขวาง ทำให้เยือกเย็นสนิท ปลอดโปร่งในใจ ทำให้สบายมากนัก นิพพาน เหตุนั้น **ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ จิตฺตเกลเสหิ ปณฺฑิโต** บัณฑิตผู้ดำเนินด้วยคติของปัญญาเรียกว่าคนฉลาด ชำระตนให้ผ่องแผ้ว ชำระตนให้สะอาด เมื่อตนผ่องแผ้วสะอาดจากธรรมเครื่องเศร้าหมองของใจแล้ว เหลือแต่ธรรมกายใสสะอาดเป็นชั้น ๆ ไป โคตรภู โสดา สกทาคา อนาคา อรหัต นั่นเรียกว่าสะอาดละ อย่างนั้นเรียกว่าสะอาดจากธรรมเครื่องเศร้าหมองของใจ ไม่มีแล้ว ผ่องแผ้วดีแล้ว จิตอันบัณฑิตเหล่าใดอบรมด้วยดีแล้ว โดยชอบในองค์เหตุของความตรัสรู้ทั้งหลาย บัณฑิตทั้งหลายเหล่านั้นย่อมไม่ถือมั่น ยินดีในการละการถือมั่น ย่อมไม่ถือมั่น ยินดีในการไม่ถือมั่น เมื่อปล่อยเสียได้หมดเสียเช่นนี้นั้น **ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ** บัณฑิตทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมเป็นผู้ไม่มีอาสวะ **ขีณาสวา** ย่อมเป็นผู้ไม่มีอาสวะ กามาสวะ ทิฏฐาสวะ อวิชชาสวะ ไม่มี หลุดหมด **ชุติมนฺโต** ย่อมเป็นผู้โพลงรุ่งเรืองสว่าง ดับสนิทในโลกด้วยประการดังนี้ นี้เป็นผลสุดท้ายของพระสูตรนี้ ประสงค์พระอรหัตตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหานทีเดียว นี่เป็นหลักเป็นประธานของพระพุทธ–

ศาสนา เป็นธรรมทางวิปัสสนา ธรรมนี้เป็นทางวิปัสสนาโดยแท้ กล่าวมานี้ แสดงมานี้ ตามปริยัติเทศนา ถ้าว่าจักแสดงตามหลักปฏิบัติให้ลึกซึ้งลงไปกว่านี้ เป็นของที่ลึกล้ำคัมภีร–ภาพนัก

เมื่อมีธรรมกายปรากฏเห็น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ เบญจขันธ์ทั้ง ๕ ที่เป็นมนุษย์ก็ดี มนุษย์ละเอียดก็ดี กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียดก็ดี กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียดก็ดี เป็นกายสัตว์เดรัจฉานก็ดี เปรต อสุรกาย สัตว์นรกทั้งหมด ที่เรียกว่าประกอบด้วยเบญจขันธ์ ขันธ์ทั้งหลายเหล่านั้นแหละเกิดจากธาตุจากธรรม ธาตุธรรมเป็นตัวยืนให้เกิดขึ้นเป็นเบญจขันธ์ เบญจขันธ์ทั้ง ๕ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ขันธ์มีเท่าใดกี่ภพกี่ชาติเท่าใดย่อมเป็น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ** ทั้งนั้น แล้วก็ไม่ใช่ตัวด้วย ธรรมที่ทำให้เป็นขันธ์เหล่านั้นดวงธรรมที่ทำให้เป็นขันธ์เหล่านั้นทุกขันธ์ไปทุกกายไปก็ไม่ใช่ตัวอีกเหมือนกัน ได้ชื่อว่าเป็นทุกข์แล้ว ไม่ใช่ตัวด้วย เมื่อรู้จักว่าไม่เที่ยงไม่ใช่ตัวละก็ต้องปล่อยปละละดังนี้เป็นชั้น ๆ ไปดังแสดงแล้วก่อน ๆ โน้น สละละกายเหล่านี้เสียทุกชั้นไป เมื่อวานก็แสดงละเป็นชั้น ๆ ไป ละกายมนุษย์หยาบเข้าหากายมนุษย์ละเอียด ละกายมนุษย์ละเอียดเข้ากายทิพย์ ละกายทิพย์เข้าหากายทิพย์ละเอียด อยู่กลางกันเรื่อย ละกายทิพย์ละเอียดเข้าหากายรูปพรหมอยู่กลางกายทิพย์ละเอียด ละกายรูปพรหมเข้าหากายรูปพรหมละเอียด อยู่กลางกายรูปพรหมละกายรูปพรหมละเอียดเข้าหากายอรูปพรหม อยู่กลางกายรูปพรหมละเอียด ละกายอรูปพรหม เข้าหากายอรูปพรหมละเอียด ละกายอรูปพรหมละเอียด เข้าหากายธรรม เป็นชั้น ๆ ไปอย่างนี้ เมื่อถึงกายธรรมแล้วถึงขั้นวิปัสสนา

แปดกายข้างต้นกายมนุษย์ไปจนถึงอรูปพรหมละเอียดนั่นเป็นกายขั้นสมถะ ถ้าว่าเข้าไปถึงกายเหล่านั้นเป็นสมถะทั้งนั้น เข้าถึงวิปัสสนาไม่ได้ เพราะกายเหล่านั้นเป็นสมถะ ทำไมรู้ว่าเป็นสมถะ **ภูมิสมถะ**บอกตำรับตำราไว้ ๔๐ **กสิน** ๑๐ **อสุภ** ๑๐ **อนุสสติ** ๑๐ เป็น ๓๐ ละ **อาหาเรปฏิกูลสัญญา** ๑ กำหนดอาหารเป็นปฏิกูล **จตุธาตุววัตถานะ** ๑ กำหนดธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม กำหนดธาตุเหล่านี้ ทั้ง ๒ นี้เป็น ๓๒ **พรหมวิหาร** ๔ เป็น ๓๖ **อรูปฌาน** ๔ เป็น ๔๐ นี่ภูมิของสมถะ เมื่อเข้ารูปฌานต้องอาศัยมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหมเข้ารูปฌาน กายอรูปพรหมเข้าอรูปฌาน นี่หลักฐาน ฌานเหล่านี้ยืนยันว่าตั้งแต่ตลอดรูปพรหมอรูปพรหมนี่แหละเป็นภูมิสมถะทั้งนั้น ไม่ใช่ภูมิวิปัสสนา

ภูมิวิปัสสนา ยกวิปัสสนาขึ้นข่ม **ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔ ปฏิจจสมุปบาทธรรม ๑๒** หกหมวดนี้เป็นภูมิของวิปัสสนา

ขันธ์ ๕ ได้แสดงแล้ว รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของมนุษย์ มนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูป–พรหมละเอียด แปดกายนี้ขันธ์ ๕ ทั้งนั้น ขันธ์ ๕ เหล่านี้แหละตาธรรมกายเห็นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ไม่ใช่ตัวทั้งนั้น เห็นชัด ๆ อย่างนี้ นี้เป็นวิปัสสนา

อายตนะ ๑๒ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ๑๒ นี้ก็ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ไม่ใช่ตัวอีกเหมือนกัน เช่นเดียวกัน แปรผันไปตามหน้าที่ของมัน เห็นชัด ๆ

ธาตุ ๑๘ จักขุธาตุ รูปธาตุ จักขุวิญญาณธาตุ โสตธาตุ สัททธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานธาตุ คันธธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาธาตุ รสธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายธาตุ โผฏฐัพพธาตุ กายวิญญาณธาตุ มโนธาตุ ธรรมธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ธาตุ ๑๘ สาม ๖ เป็น ๑๘ อายตนะ ๖ อายตนะหนึ่งแยกออกเป็น ๓ จักขุก็เป็นธาตุ รูปที่มากระทบจักขุก็เป็นธาตุ วิญญาณที่แล่นไปรับรู้รูปที่มากระทบนัยน์ตาก็เป็นธาตุ หูก็เป็นธาตุ เสียงที่มากระทบหูก็เป็นธาตุ วิญญาณที่แล่นไปรับรู้ทางหูนั่นก็เป็นธาตุ จมูกก็เป็นธาตุ กลิ่นก็เป็นธาตุ รู้ที่แล่นไปตามจมูกนั่นก็เรียกว่าธาตุ ลิ้นก็เป็นธาตุ รสก็เป็นธาตุ ความรู้ที่แล่นไปตามลิ้นนั่นก็เป็นธาตุ กายก็เป็นธาตุ สัมผัสถูกต้องก็เป็นธาตุ วิญญาณก็รู้สัมผัสนั่นก็เป็นธาตุ ใจก็เป็นธาตุ อารมณ์ที่เกิดกับใจก็เป็นธาตุ วิญญาณที่รู้อารมณ์ที่เกิดกับใจนั้นก็เป็นธาตุ รู้ว่าเป็นธาตุล้วนแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาทั้งนั้น เมื่อรู้ชัดว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้ละก็รู้ชัด ๆ เช่นนี้เห็นชัด ๆ เช่นนี้ นี้ก็ด้วยตาธรรมกาย ตากายมนุษย์ กายทิพย์ กายรูปพรหม อรูปพรหม ทั้งหยาบทั้งละเอียดเห็นไม่ได้ เห็นได้แต่ตาธรรมกาย ธาตุ ๑๘ นี่ก็เห็นได้ชัด ๆ

อินทรีย์ ๒๒ จักขุนทรีย์ นัยน์ตาเป็นใหญ่ โสตินทรีย์ ความได้ยินเป็นใหญ่ ฆานินทรีย์ ความรู้ กลิ่นเป็นใหญ่ ชิวหินทรีย์ ความรู้รสเป็นใหญ่ กายอินทรีย์ กายรับถูกต้องเป็นใหญ่ มนินทรีย์ ใจเป็นใหญ่ เป็นใหญ่ตามหน้าที่ที่เรียกว่าอินทรีย์ ๕ ในอินทรีย์ทั้ง ๕ นี้เป็นใหญ่ตามหน้าที่ของมัน อินทรีย์ไม่ใช่มีน้อย มี ๒๒ อิตถินทรีย์ สภาวรูปของหญิงเป็นใหญ่ปุริสินทรีย์ สภาวรูปของชายเป็นใหญ่ ชีวิตินทรีย์ ชีวิตเป็นใหญ่ อยู่ดังนี้ สุขินทรีย์ สุขเป็นใหญ่ ทุกขินทรีย์ ทุกข์เป็นใหญ่ โสมนัสสินทรีย์ ความดีใจเป็นใหญ่ โทมนัสสินทรีย์ เสียใจเป็นใหญ่ อุเบกขินทรีย์ อุเบกขาเป็นใหญ่ สัทธินทรีย์ ความเชื่อเป็นใหญ่ วิริยินทรีย์ ความเพียรเป็นใหญ่ สตินทรีย์ สติเป็นใหญ่ สมาธินทรีย์ สมาธิเป็นใหญ่ ปัญญินทรีย์ ปัญญาเป็นใหญ่ อนัญญตัญญัสสามิตินทรีย์ พระโสดาเป็นใหญ่ เป็นหน้าที่ของพระโสดาปัตติมรรค อัญญินทรีย์ โสดาปัตติผล สกทาคา อนาคาถึงอรหัตมรรค เป็นใหญ่ของหน้าที่นั้น ๆ

อัญญาตาวินทรีย์ อรหัตเป็นใหญ่ เป็นใหญ่ในหน้าที่ของพระอรหัตผลนั้น ๆ เมื่อว่าอินทรีย์ ๒๒ เหล่านี้ เป็นภูมิของวิปัสสนาแท้ ๆ ถ้าไม่มีตาธรรมกายมองไม่เห็น มีตาธรรมกายมองเห็น อินทรีย์ ๒๒

อริยสัจ ๔ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ทุกข์น่ะมีจริง ๆ นะ หมดทั้งร่างกายนี้ทุกทั้งก้อน หรือใครว่าสุข ลองเอาสุขมาดู ก็จะไปหยิบเอาทุกข์ให้ดูทั้งนั้น ตลอดจนกระทั่งชาติ เกิดก็เป็นทุกข์ **ชาติปิทุกฺขา** ความเกิดเป็นทุกข์ เมื่อเกิดแล้วก็มี แก่ มีเจ็บ มีแปรไปตามหน้าที่ ก็ออกจากทุกข์นั่นทั้งนั้น ไม่ใช่ออกจากสุข ต้นนั่นเป็นทุกข์ทั้งนั้น เกิดนั่นแหละเป็นตัวทุกข์ละ ต้องกำหนดรู้มันไว้ ทำอะไรมันก็ไม่ได้ เหตุให้เกิดมีกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เป็นเหตุให้เกิดชาติ กามตัณหา ภวตัณหา วิภาวตัณหา กามตัณหาอยากได้ เป็นกามตัณหา ภวตัณหา อยากให้มี ให้เป็น เป็นภวตัณหา เมื่อมาเป็นมามีเห็นปรากฏแล้ว ไม่อยากให้แปรไปเป็นอย่างอื่น ให้ดำรงคงที่ นั่นเป็นวิภวตัณหา เหมือนเราเป็นหญิงเป็นชาย ไม่มีลูกอยากได้ลูก นั่นเป็นกามตัณหาแล้ว ได้ลูกสมเจตนาเป็นภวตัณหาขึ้นแล้ว ไม่อยากให้ลูกนั้นแปรไปเป็นอย่างอื่น นั่นเป็นวิภวตัณหาอีกแล้ว เห็นไหมล่ะเป็นอยู่อย่างนี้แหละ **กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหานี่แหละเป็นเหตุให้เกิดชาติ ต้องดับด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ** ดังกล่าวแล้วถอดกันไปเป็นชั้น ๆ จนกระทั่งพระอรหัตดับหมด **ดับนั่นแหละเป็นตัวนิโรธ ที่เข้าถึงซึ่งความดับนั่นเป็นมรรค** สัจจธรรมทั้ง ๔ นี่ต้องมีตาธรรมกายจึงจะมองเห็น ไม่มีตาธรรมกายมองไม่เห็น

ปฏิจจสมุปปาทธรรม ธรรมอาศัยซึ่งกันและกันเป็นแดนเกิดขึ้น **อวิชชาความรู้ไม่จริง เป็นเหตุให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิดสฬายตนะ** ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **สฬายตนะเป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ** ผัสสะทั้ง ๖ **ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา** เวทนาทั้ง ๓ เวทนาทั้ง ๕ **เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ ภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ ความเกิดชาติก็เป็นปัจจัยให้เกิด ชรา มรณะ** โสก ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส **อัปปิเยหิสมฺปโยโค ทุกโข ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ** โดยย่อก็ความยึดถือมั่นในปัญจขันธ์ทั้ง ๕ เป็นทุกข์ นี่เกิดจากอวิชชาทั้งนั้นไม่ใช่อื่น ถ้าว่า**เมื่อถึงพระอรหัตแล้ว อวิชชาหลุดหมด** นี่เป็นตัววิปัสสนาชัด ๆ อย่างนี้นะ พึงรู้จักนี่แหละตามปริยัติชัด ๆ ทีเดียว เมื่อจักละก็ให้จำไว้เป็นข้อวัตรปฏิบัติ จะได้พาตนหลีกลัดลุล่วงพ้นจากวัฏสงสาร มีนิพพานเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย

พอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพนี้ชี้แจงแสดงมา พอสมควรแก่เวลา สมมุติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

๒๔. เกณิยานุโมทนาคาถา

๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

อคฺคิหุตฺตํ มุขา ยญฺญา สาวิตฺติ ฉนฺทโส มุขํ
ราชา มุขํ มนุสฺสานํ นทีนํ สาคโร มุขํ
นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ
ปุญฺญมากงฺขมานานํ สงฺโฆ เว ยชตํ มุขํ
ภณิสฺสาม มยํ คาถา กาลทานปฺปทีปิกา
เอตา สุณนฺตุ สกฺกจฺจํ ทายกา ปุญฺญกามิโนติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา เฉลิมเพิ่มเติมศรัทธา ประดับสติปัญญาของท่านพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ เพื่อทำธรรมสวนกิจในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า วันนี้จะแสดงด้วย **เกณิยานุโมทาคาถา** เครื่องกล่าวปรารภทั้งทางโลกและทางธรรม และทางบำเพ็ญทานการกุศล แต่ว่าเราท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต เป็นพุทธศาสนิกชนตั้งอยู่ในภูมิพื้นของปุถุชน ต้องจำข้อสำคัญที่ขบขันไว้ในมนุษย์โลกนั้นก่อน เพราะว่าเราท่านทั้งหลายเกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่รู้จุดหมายใจดำของการบูชา ไม่รู้จักจุดหมายใจดำของคัมภีร์แห่งโลก ไม่รู้จักจุดหมายใจดำของพระเจ้าแผ่นดิน ไม่รู้จักจุดหมายใจดำของแม่น้ำสมุทรสาคร ไม่รู้จักจุดหมายใจดำของดวงจันทร์ ไม่รู้จักจุดหมายใจดำของดวงอาทิตย์ เรื่องนี้ ใน ๖ ข้อนี้ควรตั้งใจสดับต่อไป

ตามวาระพระบาลีว่า **อคฺคิหุตฺตํ มุขา ยญฺญา** ยัญทั้งหลายมีไฟเป็นหัวหน้า **สาวิตฺติ ฉนฺทโส มุขํ** สาวิตติฉันท์ เป็นคัมภีร์ของฉันทศาสตร์ทั้งหลาย **ราชา มุขํ มนุสฺสานํ** พระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขของมนุษย์นิกรทั้งหลาย **นทีนํ สาคโร มุขํ** สมุทรสาครเป็นประมุขของแม่น้ำทั้งหลาย **นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท** ดวงจันทร์เป็นประมุขของดวงดาวนักขัตทั้งหลาย **อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ** ดวงอาทิตย์เป็นประมุขของสิ่งที่มีความร้อนทั้งหลาย สิ่งที่ร้อนทั้งหลายหรือว่าความร้อนทั้งหลาย สู้แสงอาทิตย์ไม่ได้ ใน ๖ ข้อนี้จะอรรถาธิบายต่อไปให้เข้าเนื้อเข้าใจ

การบูชาทั้งหลายในสากลโลก พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นในโลกเขาก็มีการบูชากัน

บูชาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจะไม่เกิดขึ้นก็มีการบูชากัน คำที่เรียกว่ายัญน่ะแปลว่าการบูชา หรือเซ่นสรวงต่าง ๆ ที่ปรากฏทำกันอยู่ นานาประเทศจะเซ่นสรวงบูชายัญต่าง ๆ ต้องมีไฟเป็นหัวหน้าทั้งนั้น ต้องมีไฟเป็นประธาน เมื่อติดไฟขึ้นละก็เริ่มบูชากันละ ถ้าว่ายังไม่ติดไฟก็ยังไม่บูชา จะจัดการบูชา จัดอย่างไรจัดไป ถ้ายังไม่ติดไฟยังไม่เริ่มบูชา ต้องติดไฟขึ้นจึงเริ่มบูชา นี่ไฟเป็นข้อสำคัญอยู่ เมื่อเราบูชามีไฟเป็นประมุข มีไฟเป็นประธานเช่นนี้ เราจะคิดอ่านว่ากระไรในการบูชา เราเป็นพุทธศาสนิกชนก็คงไม่รู้ ก็คงจุดไปตามประเพณีดังนั้น ข้อสำคัญนักเรื่องไฟน่ะ ดูก็ปรากฏเห็นด้วยตา หุงต้มปิ้งจี่ได้ตามความปรารถนา ไหม้บ้านไหม้ช่องก็ได้ วอดวายกันนับคณนาไม่ถ้วน ไฟน่ะสำคัญอย่างนี้ บาลียืนยันกล่าวว่า **ธมฺโม ปทีโป วิย** ว่า**ธรรมนั่นเหมือนไฟ** เมื่อจุดไฟขึ้นแล้วละก็ เราเป็นพุทธศาสนิกชน ไฟที่ติดอยู่นี่เหมือนธรรมจริง ๆ หนา ดับไปเสียไม่มีไม่เห็น มีไฟจุดขึ้นปรากฏฉันใด ธรรมก็ปรากฏฉันนั้น **เมื่อผู้ปฏิบัติเป็นขึ้น เห็นทีเดียวธรรม** ใสสว่างกระจ่างชัชวาลทีเดียว ถ้าว่าไม่เป็นก็ไม่เห็นปรากฏ เหมือนไม่มี เมื่อเป็นเข้าเห็นปรากฏทีเดียว

ธรรม เป็นดวง เป็นดวงเหมือนกัน เป็นดวงใหญ่เล็กตามส่วน ดวงอย่างขนาดเล็กก็มี ดวงขนาดใหญ่ก็มี ขนาดกลางก็มี มีดวงเหลือที่คณานับ ในเรื่องดวงธรรม ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ใสบริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสเหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้านั่นดวงธรรม ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ๒ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสอีก ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ๓ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสอีกเหมือนกันแบบเดียวกัน ใสหนักขึ้นไป ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด ๔ เท่าฟองไข่แดงของไก่ใสหนักขึ้นไป ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ๕ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสหนักขึ้นไป ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด ๖ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสหนักขึ้นไป ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ๗ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสหนักขึ้นไป ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ๘ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสหนักขึ้นไป ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมเท่าหน้าตักของธรรมกาย หน้าตักธรรมกายกว้างแค่ไหนดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายก็ใหญ่แค่นั้น ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมกายละเอียด ๕ วา วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว นั่นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระโสดา ๕ วา วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระโสดาละเอียด ๑๐ วา วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๑๐ วา กลมรอบตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระสกิทาคา ๑๐ วา กลมรอบตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระสกิทาคาละเอียด ๑๕ วา กลมรอบตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระ

อนาคามี ๑๕ วา กลมรอบตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอนาคามีละเอียด ๒๐ วา กลมรอบตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอรหัต ๒๐ วากลมรอบตัว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัตละเอียด ๒๐ วา กลมรอบตัว กว้างหนักออกไปหนักออกไป นี่ดวงธรรมใหญ่อย่างนี้

ดวงไฟล่ะ ดวงไฟฟ้าใหญ่เล็กตามส่วน เห็นไหมล่ะ ดวงไฟฟ้าใหญ่เล็กตามส่วน ครานี้เห็นแล้ว ดวงไฟทำให้เล็กให้โตได้อย่างนี้ แล้วแต่มนุษย์จัดสรรทำขึ้น ไฟที่ไหม้ป่ามนุษย์ไม่ได้ทำ ไหม้ขึ้นเอง ลุกช่วงโชติไปหมด แล้วแต่เชื้อมากน้อย เชื้อมากลุกมาก เชื้อน้อยลุกน้อย ลุกกันจนกระทั่งไฟบรรลัยกัลป์ ลุกเต็มโลก ใหญ่โตมโหฬารอย่างนั้น ดวงธรรมเล่าก็อย่างนั้นเหมือนกัน ดวงธรรมที่เป็นฝ่ายพระน่ะใสสะอาดสว่างเป็นธรรมไปหมด **ดวงบาป** ดวงธรรมโตเท่าไรดวงบาปก็โตเท่านั้น ดวงธรรมเล็กเท่าไรดวงบาปเล็กเท่านั้น นี่เป็นดวง ๆ เหมือนกัน **ธมฺโม ปทีโป วิย** ธรรมเหมือนไฟ เมื่อเราจุดไฟเวลาใดก็นึกถึงธรรมเวลานั้น ว่าอ้อ ดวงไฟที่ปรากฏขึ้นนี้ ที่เรานับถือธรรมแสวงหาธรรม เรายังไม่เป็นธรรมที่เรายังไม่เป็นยังไม่เห็นปรากฏ ก็ให้กำหนดรู้เหมือนไฟอย่างนี้แหละ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปได้ ถ้าเกิดขึ้นสว่างดีดับวูบไปเดี๋ยวนั้นก็ได้ เกิดขึ้นสว่างดีค่อย ๆ ดับไปก็ได้ เกิดขึ้นแล้วไม่ดับติดจนกระทั่งสำเร็จก็ได้ อย่างนี้ ดวงไฟเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น การบูชาทั้งหลายมีไฟเป็นประมุขมีไฟเป็นหัวหน้า

ไฟเมื่อจุดขึ้นแล้วให้นึกถึงว่าไฟให้ความสว่างให้ประโยชน์แก่มนุษย์มากนัก ใช้ถูกส่วนเข้าแล้วให้ประโยชน์แก่มนุษย์มากนัก หุงต้มปิ้งจี่ได้ตามความปรารถนา ต้องการสิ่งใดได้ต้องตามความปรารถนา จะให้เป็นเรือยนต์เรือบินได้สมมาดปรารถนา ใช้ไฟได้ดังนี้ ถ้าใช้ไม่ดีไหม้บ้านไหม้ช่องก็ได้ ธรรมเหมือนกัน ถ้าใช้ดีก็วิเศษวิโสนักทีเดียว ให้สำเร็จมรรคผลตัดกิเลศเป็นสมุจเฉทปหาน ไปนิพพานได้สมเจตนา ถ้าทำไม่ดีก็คร่าไปโลกันต์เหมือนกัน ไปตกโลกันต์เหมือนพวกมิจฉาทิฏฐิเหมือนกัน ประพฤติธรรมไม่ดีไม่ถูก ผิดธรรมไป ไปเป็นมิจฉาทิฏฐิ เหมือนพระเทวทัตปฏิบัติธรรม ทำพลาดธรรมไปไปอยู่ในอเวจีพลาดธรรมไปอเวจีเหมือนกัน ผิดธรรมไป ถ้าว่าถูกธรรมดีแล้วละก็ ธรรมนั้นส่งให้รุ่งโรจน์โชตินาการหาประมาณมิได้ทีเดียว ธรรมน่ะ ถ้าจะกล่าวถึงส่วนแล้วละก็ ที่เรียกว่าการบูชาไฟ การบูชามีไฟเป็นประมุขมีไฟเป็นหัวหน้า การปฏิบัติศาสนาก็มีธรรมเป็นประมุขมีธรรมเป็นหัวหน้าเหมือนกัน แบบเดียวกัน เหตุนี้**เราปฏิบัติศาสนาต้องมีดวงธรรมเป็นหัวหน้า ต้องมีธรรมเป็นประธาน** ถ้าอยู่ในโลก การบูชาทั้งหลายเหล่านั้นมีไฟเป็นหัวหน้ามีไฟเป็นประธาน แบบเดียวกันดังนี้ เมื่อรู้หลักดังนี้นี่ข้อต้น

ข้อที่ ๒ รองลงไป **สาวิตฺติ ฉนฺทโส มุขํ** สาวิตติศาสตร์เรื่องนี้เป็นคัมภีร์ของพราหมณ์

เขา สาวิตติศาสตร์นี่แหละเป็นคัมภีร์สำคัญของเขา ถ้าเรียนจบคัมภีร์สาวิตติศาสตร์แล้วละก็เป็นโปรเฟสเซอร์ อาจารย์อย่างใหญ่ทีเดียว เป็นครูอาจารย์อย่างใหญ่ทีเดียว คัมภีร์อื่น ๆ ที่รองลงไปก็ฉันทศาสตร์ รองสาวิตติศาสตร์ลงไป แต่ว่าคัมภีร์ใดคัมภีร์หนึ่งจะท่วมทับคัมภีร์สาวิตติศาสตร์นั้นไม่ได้ สาวิตติศาสตร์ต้องเป็นคัมภีร์ใหญ่ เหมือนธรรมวินัยไตรปิฎกของเรา คัมภีร์พระวินัยปิฎก คัมภีร์สุตตันตปิฎก คัมภีร์ปรมัตถปิฎก ใน**ปิฎกทั้งสามปรมัตถปิฎกเป็นคัมภีร์สูงเป็นประธานหมดของพระวินัยพระสูตร** ฉันใดก็ดีคัมภีร์อื่นต้องรวมลงในสาวิตติศาสตร์ทั้งนั้น เมื่อถึงสาวิตติศาสตร์แล้วเป็นความรู้สุดสายของโลกเขา มีแค่นั้นแหละ ให้รู้จักอย่างนี้ นี่เป็นข้อที่ ๒

ข้อที่ ๓ **ราชา มุขํ มนุสฺสานํ** พระราชาพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขของมนุษย์นิกรทั้งหลาย หมดประเทศไทย หมดทุก ๆ ประเทศ พระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขของมนุษย์นิกรหมดทั้งประเทศ หมดทั้งประเทศต้องบูชาพระเจ้าแผ่นดินทั้งนั้น ต้องเคารพพระเจ้าแผ่นดินทั้งนั้น ต้องนับถือพระเจ้าแผ่นดินทั้งนั้น ต้องยำเกรงพระเจ้าแผ่นดินทั้งนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดินนั้นเป็นประมุขเป็นหัวหน้า ถ้าว่าใครไม่ให้สิทธิ์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน ลุอำนาจพระเจ้าแผ่นดิน ดูถูกพระเจ้าแผ่นดินไม่ประพฤติดี ประพฤติผิดบาทบทกฎหมายของพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินก็ต้องจับใส่คุก พระเจ้าแผ่นดินก็ต้องลงโทษตัดศีรษะ ทำได้อย่างนี้แล้วไม่มีใครว่ากระไร จะตัดศีรษะอย่างไรก็ตามชอบใจ นี่เป็นใหญ่กว่านิกรมนุษย์ทั้งหลาย อย่างนี้หมดทั้งประเทศพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุข พระเจ้าแผ่นดินเป็นหัวหน้า พระเจ้าแผ่นดินเป็นประธาน นี่เป็นข้อที่ ๓

ข้อที่ ๔ **นทีนํ สาคโร มุขํ** สมุทรสาครเป็นประมุขของแม่น้ำทั้งหลาย แม่น้ำน้อยใหญ่ มีมากน้อยเท่าใดในสกลโลกธาตุ เมื่อฝนตกลงแล้วก็ท่วมล้นไปตามหน้าที่ เมื่อเต็มแม่น้ำน้อยก็ไหลไปแม่น้ำใหญ่ เมื่อเต็มแม่น้ำใหญ่ก็ต้องไหลไปสู่สมุทรสาครทะเลใหญ่โน่น ทะเลใหญ่นั่นแหละเป็นประมุขของแม่น้ำทั้งหลาย แม่น้ำทั้งหลายย่อมไหลไปรวมที่นั่น เมื่อรู้จักน้ำสมุทรสาครดังนี้แล้วละก็ สัตว์ทั้งโลกจะเป็นหญิงก็ดีชายก็ดีในกามภพนี้ รวมอยู่ในกามทั้งนั้น กามบังคับป่นปี้ ทั้งหญิงทั้งชายกิเลสกามวัตถุกามบังคับป่นปี้ทีเดียว ให้ติดอยู่ในกิเลสกามบ้างวัตถุกามบ้าง ร้องไห้ร้องครางไปต่าง ๆ นานา รบราฆ่าฟันซึ่งกันและกัน เพราะกิเลสพัสดุกามเหล่านี้แล หมกอยู่ในกามนี้ นี่แหละฉันใด สมุทรสาครให้สรรพสัตว์ทั้งหลายอยู่อาศัยได้ตามความปรารถนา **กามสมุทัยสัจ** ที่ให้สัตว์เวียนว่ายตายเกิด นี่ตัวสมุทัยแท้ ๆ ให้สัตว์เวียนว่ายตายเกิดนั้น เป็นใหญ่สำคัญ **ในสากลโลกหมดทั้งกามภพ รูปภพ อรูปภพ อยู่ในสมุทัยทั้งนั้น ข้ามพ้นสมุทัยไปไม่ได้ สมุทัยเป็นคู่กับพระนิพพาน ถ้าพ้นสมุทัยก็ไปนิพพาน** เหมือนแม่น้ำทั้งหลาย ถ้าตกลงมาแล้วจะไปไหนไม่ได้ ต้องไปขังอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทรนั่น ติดมหาสมุทรนั่นแหละไม่ไปไหน สัตว์โลกเกิดมาแล้วไปไหนไม่ได้ ติดอยู่ในสมุทัยสัจนั้น ให้รู้จักที่สำคัญอย่างนี้ เมื่อรู้จักที่สำคัญอย่างนี้ เป็นข้อที่ ๔

ข้อที่ ๕ **นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท** พระจันทร์เวลากลางคืนขึ้นเป็นประมุขของดาวนักขัตฤกษ์ทั้งหลาย ดาวมีมากน้อยเท่าใดในท้องฟ้า ดาวย่อมเป็นรองดวงจันทร์ ดวงจันทร์เป็นใหญ่กว่า ดวงดาวทั้งหมดมีมากน้อยเท่าใด ดวงจันทร์เป็นสำคัญกว่าแสงสว่างก็มากกว่าดวงดาวมีมากน้อยเท่าใด จะรวมเท่าใดก็ไม่เท่าดวงจันทร์ ดวงจันทร์สำคัญกว่าดวงจันทร์สว่างกว่า เมื่อรู้จักหลักอันนี้ ดวงจันทร์ทำแสงสว่างให้สำคัญลบดวงดาวหมดทั้งสิ้นฉันใดก็ดี **ดวงที่ให้สัตว์เวียนว่ายตายเกิดเหล่านี้ก็มีดวงธรรมอีกสำหรับแก้ไขให้สัตว์โลกให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด** ดวงธรรมใหญ่เป็นลำดับจนกระทั่งดวงของพระอรหัต ใหญ่วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๒๐ วา กลมรอบตัว สว่างหมดทั้งธาตุทั้งธรรม จะดูอะไรเห็นหมด ฉันใด ดวงที่เป็นบาปอกุศลมีมากเท่าใด ก็ถูกดวงธรรมที่ใหญ่เช่นนั้นครอบงำหมด ดวงธรรมที่ย่อย ๆ ทำอะไรไม่ได้ เหมือนดวงดาวทำอะไรไม่ได้ ดวงจันทร์เป็นประมุขของดวงดาวทั้งหลาย **ดวงธรรมที่ดีที่สุดที่ใหญ่ก็เป็นประมุขของดวงบาปทั้งหลาย** เหล่านี้ ดวงธรรมย่อย ๆ ทำอะไรไม่ได้ สู้ดวงที่ใหญ่ไม่ได้ **พาสัตว์ให้ข้ามพ้นจากสมุทัยได้** นี่ก็เป็นข้อสำคัญ เป็นข้อที่ ๕

ข้อที่ ๖ **อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ** ความร้อนของดวงอาทิตย์ แสงร้อนอื่นหมดทั้งสากลโลกไม่เท่าทันแสงร้อนดวงอาทิตย์ จนกระทั่งไฟบรรลัยกัลป์ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศเหล่านี้ไหม้บรรลัยหมด อากาศก็ทนไม่ไหว อากาศหยาบหรืออากาศละเอียดเท่าใดก็ช่าง ร้อนหมดทั้งนั้น ด้วยอำนาจดวงอาทิตย์ขึ้นหลายดวง ๆ เข้า แต่ดวงเท่านี้เราก็ร้อนพอใช้อยู่แล้ว นี่แหละถ้าพูดถึงความร้อนดวงอาทิตย์ไม่มีอะไรเท่า

เราเป็นพุทธศาสนิกชน หญิงก็ดีชายก็ดีทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตไม่ว่า เมื่อเราจะแสวงหาบุญกุศลในทางพุทธศาสนา จะบำเพ็ญในโลกกับเขา ถ้าไม่พบพุทธศาสนาไม่พบพระสงฆ์แล้ว เสียคราวเสียสมัยที่เกิดมาเป็นมนุษย์ **ถ้าว่าพบพระพุทธศาสนาพบพระสงฆ์เข้าแล้ว บุญลาภอันล้ำเลิศไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ทีเดียว** แล้วจะต้องทำอะไรถ้าพบหมู่พระสงฆ์เข้าแล้ว เราเป็นบุญลาภอย่างไรล่ะ ก็มาพบพระสงฆ์เข้าแล้วนี่ เป็นบุญลาภอย่างไรล่ะ พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญนา ต้องการบุญเท่าไรก็โกยเอาซิตวงเอาซิตามความปรารถนา ปฏิบัติวัตรฐากเข้าซิจะได้บุญยิ่งใหญ่ไพศาล มีบาลีบริหารรับสมอ้างว่า **ปุญฺญมากงฺขมานานํ สงฺโฆ เว ยชตํ มุขํ** พระสงฆ์นั้นแหละเป็นประมุขหรือเป็นหัวหน้าหรือเป็นประธานของ

มนุษย์นิกรทั้งหลาย ผู้ต้องการบุญบำเพ็ญทานอยู่ฉันนั้น ถ้าต้องการบุญบำเพ็ญทานละก็นี่ในพระสงฆ์นี่แหละเป็นสำคัญ ใหญ่โตหาที่เปรียบมิได้ บัดนี้ เรามาพบหมู่พระสงฆ์แล้ว คือ ภิกษุสามเณรทรงไว้ซึ่งผ้ากาสาวพัสตร์ เป็นธงชัยของพระอรหัต เราได้บำเพ็ญบุญปรากฏอยู่ในบัดนี้ นี้เป็นประธานของบุญทีเดียว เป็นหัวหน้าของบุญทีเดียว เป็นประมุขของบุญทีเดียว รู้จักหลักอันแน่นอนแล้วให้อุตส่าห์ตั้งอกตั้งใจ ว่าเกิดมาเป็นมนุษย์พบพระสงฆ์เข้าแล้ว ตัวบุญละ ต้องการอื่นไม่สมความมุ่งหมายที่มาพบละ หรือไม่ฉะนั้น เป็นบุรุษเราก็จะบวชเป็นพระสงฆ์บ้าง เราจะบำเพ็ญกิจของพระสงฆ์ให้เต็มที่ ถ้าเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ครองเรือนเล่า เราจะต้องบริจาคทานให้เป็นที่เป็นฐานทีเดียว มาพบบุญอันล้ำเลิศอันประเสริฐแล้ว เป็นประมุขของบุญทั้งหมดแล้ว

พระสงฆ์น่ะเป็นประมุขของบุญอย่างไร พระพุทธเจ้าไม่เป็นประมุขของบุญหรือ ไม่ยิ่งกว่าพระสงฆ์หรือ พระสงฆ์เป็นประมุขของบุญยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่เกิดขึ้นพระสงฆ์จะมีได้อย่างไร มีไม่ได้ พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นก็มีพระสงฆ์ขึ้น พระสงฆ์นั่นแหละเป็นประมุขสำคัญ เมื่อพระผู้มีพระภาคมีพระชนม์อยู่นั้น พระเจ้าแม่น้ำมหาปชาบดีโคตมีทอผ้าคู่หนึ่งไปถวายพระบรมศาสดา เพื่อจะให้พระองค์ทรงใช้ด้วยพระองค์เดียวสองผืน พระองค์เพื่อจะสงเคราะห์พระเจ้าแม่น้ำมหาปชาบดีโคตมี เมื่อพระเจ้าแม่น้ำมหาปชาบดีโคตมีทอผ้า เอาคู่ผ้ามาถวายแล้ว เมื่อประสูติจากพระมารดาได้เจ็ดวัน พระมารดาก็ทิวงคตไป พระเจ้าแม่น้ำมหาปชาบดีโคตมีได้พิทักษ์รักษาเลี้ยงดูจนกระทั่งเติบโตมา เราจะสงเคราะห์พระเจ้าแม่น้าให้เป็นผู้มีบุญใหญ่กุศลใหญ่ รับคู่ผ้าของพระเจ้าแม่น้ำมหาปชาบดีโคตมีรับผืนเดียว รับสั่งให้ถวายพระสงฆ์เสียผืนหนึ่ง พระเจ้าแม่น้ำมหาปชาบดีโคตมีไม่ปรารถนาจะถวายพระสงฆ์ ปรารถนาจะถวายแก่พระองค์เท่านั้น ทำอย่างประณีตด้วยพระหัตถ์ของพระนางเอง พระองค์ก็ไม่ทรงรับ แค่นสักเท่าไรก็ไม่ทรงรับ แค่นพระอานนท์ให้ช่วยแค่นพระบรมศาสดาให้ทรงรับทั้งสองผืนเถิด พระองค์ไม่ทรงรับอีก จำเป็นต้องถวายเป็นของสงฆ์ไป เมื่อถวายเป็นของสงฆ์ท่านก็รับเป็นลำดับ เฉพาะผ้าผืนนั้นไปถูกเอาอชิตภิกขุผู้บวชใหม่ พระเจ้าแม่น้าเสียพระทัย ถ้าว่าเราได้ทำโดยประณีตด้วยตนเอง ไปถูกกับภิกษุบวชใหม่หาสมควรไม่ พระองค์ทรงทราบพระอัธยาศัย ทรงเรียกพระอานนท์ให้นำเอาบาตรมาพระอานนท์ส่งบาตรให้ พระจอมไตรเขวี้ยงบาตรไปในอากาศ ให้ภิกษุสามเณรในที่นั้นไปนำเอาบาตรมาให้พระตถาคต ขว้างลับเข้ากลีบเมฆหายไปแล้ว ไม่รู้ไปทางไหน พระอรหันต์ท่านก็รู้ว่าปัญหานี้ผูกเพื่ออชิตภิกษุบวชใหม่โน้น ปุถุชนก็ไม่รู้ว่าผูกเพื่อกระทำเพื่ออะไร จะเอาก็ไม่ได้ เหาะไปก็ไม่ได้ อชิตภิกษุบวชใหม่ยกมือขึ้นนมัสการ ด้วยบุญญาภินิหารที่

ข้าพเจ้าสั่งสมอบรมมาแต่ชาติก่อน ถ้าจะได้ตรัสรู้เป็นพระศาสดาเอกในโลก เหมือนพระบรมศาสดานี้แล้ว ขอให้บาตรนั้นมาสู่หัตถ์ของข้าพเจ้าในบัดนี้ พอขาดคำอธิษฐานเท่านั้น บาตรก็กลับลอยลิ่วมาสู่หัตถ์อชิตภิกษุบวชใหม่ พอบาตรสู่หัตถ์ของอชิตภิกษุบวชใหม่ พระจอมไตรตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย รู้จักไหมนั่นน่ะ ภิกษุบวชใหม่นั้นคือใคร ภิกษุตอบว่าไม่รู้จัก พระองค์ทรงรับสั่งว่า นั้นแหละนะ ภิกษุ ท. น้องชายเราตถาคต ไปในภายภาคข้างหน้าจะได้เป็นศาสดาเหมือนกับเรา ดังนี้แหละ พระเจ้าแม่น้าก็ดีอกดีใจ ปลื้มอกปลื้มใจว่าได้ทำด้วยความตรากตรำลำบาก จำเดิมแต่จ้างให้ช่างทองตีทองทำเป็นอ่างกรุฝ้าย รดน้ำด้วยน้ำอันประณีต ด้วยน้ำหอมบ้าง ทำมาด้วยความตรากตรำลำบาก สิ้นกาลช้านานกว่าจะได้ผ้าสองผืนต้องใจ เอามาถวายพระบรมศาสดาสองผืน พระศาสดาได้เป็นศาสดาในโลกนี้ ในปัจจุบันทันตาเห็น เราได้ถวายซึ่งผ้านี้แก่พระศาสดาผืนหนึ่ง และผ้าของเราอีกผืนหนึ่งเล่าถวายแก่อชิตภิกษุบวชใหม่ จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลภายภาคหน้า ที่ว่าเราถวายผ้ากับพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลก็ปานกัน ก็เลื่อมใสยินดีปรีดายิ่งนัก

นี่พระศาสดาวางตำราไว้เป็นตัวอย่าง ถวายแก่พระองค์น่ะไม่อัศจรรย์ดอก ถวายพระสงฆ์นั่นแน่ ให้ถวายในหมู่พระสงฆ์ พระสงฆ์ที่มาสวดมนต์ในวัดปากน้ำ ที่เป็นพระพุทธเจ้าในภายภาคข้างหน้าจะกี่องค์เราก็ไม่รู้เหมือนกัน บางทีมีบารมีแก่ ๆ สร้างมาหลายอสงไขยเราก็ไม่รู้ ไม่รู้ว่าใครสร้างบารมีมาเท่าไร **พระสงฆ์นั้นแหละเป็นประมุขของบุญสำคัญ เป็นหัวหน้าของบุญสำคัญ เป็นต้นของบุญสำคัญ ถ้าต้องการบุญก็ถวายในพระสงฆ์ ไม่เจาะจงภิกษุองค์หนึ่งองค์ใด มั่นหมายไปในหมู่พระสงฆ์ทีเดียว จะมีข้าวถ้วยปลาตัวก็ช่าง มีสิ่งอันใดก็ช่าง ก็ถวายพระสงฆ์ ให้ใจตรงเป็นกลาง ให้ทำดังนี้จะถูกบุญใหญ่ในพระพุทธศาสนา**

เมื่อรู้จักหลักอันนี้ **ภณิสฺสาม มยํ คาถา** เราจักสวดพระคาถา **กาลทานปฺปทีปิกา** เราจักสวดพระคาถาแสดงอานิสงส์ของการให้ตามสมัย **เอตา สุณนฺตุ สกฺกจฺจํ ทายกา ปุญฺญกา มิโน** ทายกทายิกาทั้งหลายผู้ต้องการบุญ จงตั้งใจฟังพระคาถาทั้งหลายสืบต่อไปโดยความเคารพ คาถานี้แสดงตาม **กาลทานสูตร** เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาทรงทอดพระกฐิน ณ สถานที่ใด สงฆ์ทุกวัดหมดประเทศไทยย่อมแสดงกาลทานสูตรนี้ถวายเป็นเบื้องหน้า กาลทานสูตรนี้เป็นทานสำคัญ ตามวาระพระบาลีว่า **กาเล ททนฺติ สปญฺญา วทญฺญา วีตมจฺฉรา ฯลฯ ปติฏฺฐิตา โหนฺติ ปาณินนฺติ** แปลเนื้อความเป็นสยามภาษาว่า ทายกทายิกาทั้งหลาย ผู้ประกอบด้วยปัญญา ฉลาดพูด ปราศจากความตระหนี่ เลื่อมใสแล้วในพระอริยบุคคล ในพระอริยสงฆ์ เป็นผู้เลื่อมใสแล้วในพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ตรงคงที่ ถวายทาน ทำให้

เป็นทานที่ตนถวายแล้วโดยกาลสมัย ในกาลทักขิณาทานที่เขาถวายนั้น **ทกฺขิณา** แปลว่า ทานสมบัติเป็นเครื่องเจริญผล ทานที่ทายกถวายนั้นเรียกว่า ทักขิณา ทักขิณาของทายกนั้น ย่อมเป็นคุณชาติมีผลไพบูลย์ ถวายในพระสงฆ์ สรรเสริญว่าทักขิณาทานที่ถวายในพระสงฆ์ นั้นเป็นคุณชาติมีผลไพบูลย์ทีเดียว ผลสมบูรณ์บริบูรณ์ทีเดียว ถ้าว่าพูดถึงน้ำ เปี่ยมสระ เปี่ยมมหาสมุทรเปี่ยมแม่น้ำทั้งนั้น ผลเต็มเปี่ยมไม่ขาดตกบกพร่องอันใด เพราะบริจาคทาน ในเขตบุญทีเดียว

ที่เราตั้งใจบริจาคทานบัดนี้ ก็บริจาคทานอยู่ในสงฆ์ บางท่านมีทานเล็กน้อย เข้าไปถวายองค์โน้นถวายองค์นี้ นั้นทำให้ผลน้อยลงไป ถ้าทำให้ผลมาก มีน้อยเดียวก็ช่าง ผลไม้หน่อย กล้วยใบก็ช่าง มุ่งถวายพระสงฆ์ซิ ถวายพระสงฆ์น่ะถวายอย่างไร เพราะว่าในหมดทั้งสากลโลกมีเท่านั้น **ก็ขอถวายในสงฆ์ หรือไม่ฉะนั้นตั้งใจอยู่ว่า ท่านผู้หนึ่งผู้ใดเป็นพระอรหัตอรหันต์ ผู้หนึ่งผู้ใดจะประพฤติตัวให้เป็นพระอรหัตอรหันต์ต่อไป เป็นอายุพระศาสนาหมดทั้งสกลพุทธศาสนา จงรับทานของข้าพุทธเจ้าเถิด** ถ้าว่าท่านเห็นองค์หนึ่งองค์ใดที่เป็นสามเณรก็ช่าง เป็นภิกษุแก่ก็ช่าง รูปพรรณสัณฐานเป็นชนิดใดก็ช่าง โอ ท่านองค์นี้ ๆ เป็นอรหัตอรหันต์ละ ท่านองค์นี้แหละจะเป็นพระอรหัตอรหันต์ต่อไป ท่านองค์นี้แหละเป็นอายุพระศาสนาละ ก็น้อมเคารพสักการะด้วยเบญจางคประดิษฐ์ทีเดียว แล้วก็ถวายทานนั้นไป ทานนั้นก็ตกเป็นสังฆทานแท้ ๆ ได้ชื่อว่าถวายทานในสงฆ์แท้ ๆ นี้แหละถวายมีของเล็กน้อยให้ถวายฉลาดอย่างนี้ ถ้าฉลาดอย่างนี้ก็เอาตัวรอดได้ ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพุทธศาสนา **ตสฺมา ทเท อปฺปฏิวานจิตฺโต ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ** เพราะเหตุนั้น ทายกผู้มีจิตมิได้ท้อถอย ว่าทายกผู้มีจิตมิได้ย่อหย่อนท้อถอย ให้ในที่เช่นใดมีผลมาก ควรให้ในที่เช่นนั้น ให้ให้ฉลาดอย่างนี้ เป็นทายกต้องฉลาดโง่ไม่ได้ ถ้าว่าถวายเจาะจงเสีย ผลมันก็น้อยไป ถ้าฉลาดก็ถวายเป็นกลางอยู่ร่ำไป ผลมันก็มากยิ่งใหญ่ไพศาล ท่านจึงได้วางหลักฐานไว้ว่า **ตสฺมา ทเท อปฺปฏิวานจิตฺโต ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ** เพราะเหตุนั้น ทายกผู้มีจิตมิได้ย่อหย่อนมิได้ท้อถอย ให้ในที่เช่นใดมีผลมาก ต้องให้ในที่เช่นนั้น ให้ยืนยันอย่างนี้นะ

ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณีนํ บุญย่อมเป็นที่ตั้งของสัตว์ทั้งหลายในโลกเบื้องหน้า ในโลกนี้บุญก็เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายด้วย ไปในโลกเบื้องหน้าบุญก็เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกเบื้องหน้าด้วยอีกเหมือนกัน เมื่อรู้จักหลักอันนี้มั่นละก็ให้แน่นอนในใจของตัวพินิจพิจารณาไปว่า การบูชาทั้งหลายมีไฟเป็นหัวหน้า คัมภีร์ทั้งหลายมีสาวิตติฉันท์เป็นหัวหน้า ประเทศทั้งหมดหมู่มนุษย์ทั้งหมดมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นหัวหน้า สมุทรสาคร แม่น้ำทั้งหมด บึงจะใหญ่กว้างสักเท่าใด ทะเลสาบสักเท่าหนึ่งเท่าใด มหาสมทุรสาคร

เป็นใหญ่เป็นหัวหน้า ดวงดาวทั้งหมดมีดวงจันทร์เป็นหัวหน้า แสงร้อนทั้งหมดมีแสงอาทิตย์เป็นหัวหน้าเป็นประมุข เมื่อรู้จักหลักดังนี้ การบำเพ็ญบุญทั้งหลายมีพระสงฆ์เป็นหัวหน้า ให้รู้จักหลักดังนี้ ที่จะให้เป็นสงฆ์ต้องให้เป็นกลาง ๆ นะ ได้ชื่อว่าวางหลักพระพุทธศาสนา เพราะศาสนาของพระศาสดาจะทรงอยู่ได้ก็เพราะอาศัยความเป็นกลาง ภิกษุสามเณรบวชในพระธรรมวินัยประพฤติเป็นกลางปฏิบัติเป็นกลาง ไม่เข้าข้างตนไม่เข้าข้างบุคคลผู้อื่น อุบาสกอุบาสิกาบริจาคทานในพระพุทธศาสนา ให้ให้เป็นกลาง ไม่ค่อนข้างตนและหมู่ตนพวกตน **ให้ให้เป็นกลางอย่างนั้นได้ชื่อว่าบริจาคทานถูกทางสงฆ์** ถูกประมุขของบุญทีเดียว ถูกเป้าหมายของบุญทีเดียว ให้แน่แน่วในใจอย่างนี้ทุกถ้วนหน้านะ

ที่ได้ชี้แจงแสดงมาตามวาระพระบาลี ในเกณิยานุโมทนาคาถา ตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมัตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติ ตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแด่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สพฺพพุทฺธานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระพุทธเจ้าทั้งปวง **สพฺพธมฺมานุภาเวน** ด้วยอำนาจพระธรรมทั้งปวง **สพฺพสงฺฆานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระสงฆ์ทั้งปวง **ปิฏกตฺตยานุภาเวน** ด้วยอานุภาพปิฎกทั้งสาม คือวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตถปิฎก **ชินสาวกานุภาเวน** ด้วยอานุภาพสาวกของท่านผู้ชนะมาร จงดลบรรดาสุขสวัสดิ์ ให้เกิดมีในขันธปัญจก แห่งท่านผู้ทานิสสราธิบดีทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมา พอสมควรแก่เวลา สมมุติยุติธรรมิกถาด้วยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

๒๕. มงคลสูตร
การเว้นขาดจากบาป
การสำรวมจากการดื่มน้ำเมา
ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย

๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปมนา จ สญฺญโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมนฺติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา แก้ด้วย**เหตุเครื่องถึงซึ่งความเจริญอันสูงสุด**ในพระพุทธศาสนาและในสากลโลก สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงตรัสเทศนาพระสูตรนี้ก็เพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความสูงสุดในหมู่มนุษย์ทั้งหลายว่า ธรรมสามประการนี้เป็นมงคลอันสูงสุด มนุษย์ทั้งหลายควรบูชาให้มั่นในขันธสันดาน

ในวาระพระบาลีเป็นหลักเป็นประธานว่า **อารตี วิรตี ปาปา** เว้นขาดจากปาณาติบาต ฆ่าสัตว์เป็นให้ตาย อีกนัยหนึ่งว่า เว้นขาดจากชั่ว เว้นขาดจากการเบียดเบียนสัตว์ และทำลายจนกระทั่งตลอดถึงชีวิต **มชฺชปานา จ สญฺญโม** สำรวมจากการดื่มน้ำที่ทำให้บุคคลที่ดื่มเมา **อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ** ไม่พลั้งเผลอในธรรมทั้งหลาย หรือไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย **เอตํติวิธตฺตยํ** ข้อมงคลทั้งสามนี้ **มงฺคลํ** เป็นเหตุเครื่องถึงซึ่งความเจริญ **อุตฺตมํ** อันสูงสุดด้วยประการดังนี้ นี้เนื้อความของพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา ต่อแต่นี้จะอรรถาธิบายขยายความเป็นลำดับไป

อารตี วิรตี ปาปา ปาปา เขาแปลว่าความชั่วลามก นัยหนึ่ง อีกนัยหนึ่ง **ปาปา** เขาแปลว่าบาป แปลอย่างนี้น่ะทับศัพท์ เว้นจากความชั่วความลามกน่ะ เว้นทั่วจากความชั่วความลามก ที่เรียกว่า **อารตี ปาปา** เว้นขาดจากความชั่วและความลามกนี่แหละ **วิรตี ปาปา**

เว้นทั่วจากความชั่วความลามก ยังไม่ขาดจากใจ เว้นขาดจากความชั่ว ความลามก เว้นขาดทีเดียว แต่ทว่าต้องรวมเสียในสองศัพท์นั้น แปลว่าเว้นทั่วขาดจากความชั่วความลามก สองศัพท์นั้นต่อกันเข้าสนธิกันเสียก็ได้ความ ถ้าเห็นว่าความซ้ำกันจึงไม่แยกจากกันเสีย แต่ว่าถ้าไม่แยกจากกันตรงนี้แล้วละก็ มงคล ๓๘ ในมงคลสูตรจะได้มงคล ๓๗ เท่านั้น ได้ตรวจดูแล้วไม่รู้ว่าไปซ่อนอยู่ที่ไหน ถ้าแยกสองข้อนี้ออกไปก็เป็นมงคล ๓๘ เพราะเหตุฉะนั้น การเว้นทั่วจากความชั่วความลามก ความเว้นขาดจากความชั่วความลามก **เว้นทั่วนั้นชนิดหนึ่งนะ เว้นขาดนั้นอีกชนิดหนึ่ง** เว้นทั่วแต่ยังไม่ขาด เว้นขาดต้องขาดหมดไป เว้นทั่วไม่ขาดลงไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าว่าพินิจพิจารณาชาติสัตว์เป็นอย่างนั้น

เมื่อเข้าใจดังนี้ละก็ พึงรู้ว่าเว้นทั่วขาดจากความชั่วความลามกเว้นอย่างใด ความชั่วความลามกเมื่อเกิดด้วยกาย กายของเราประพฤติชั่ว ฆ่าสัตว์ ลักฉ้อ ประพฤติผิดในกาม กว้างออกไปนี่ชั่วทั้งนั้น วาจาชั่วเล่า พูดปด ส่อเสียด คำหยาบ พูดเปล่าประโยชน์ ชั่วทั้งนั้น ใจชั่วเล่า โลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้ายเขา ให้ผิดจากคลองธรรมชั่วทั้งนั้น สิบอย่างนี้หมด เว้นทั่วเว้นขาดหมดทีเดียว เรียก **กุศลกรรมบทสิบ** ทั้งหมดสะอาดสะอ้านบริบูรณ์เป็นอันดีทีเดียว เรียกว่าเว้นทั่วเว้นขาด เว้นทั่วขาดจากความชั่วความลามกนี้ก็นัยหนึ่ง อีกนัยหนึ่ง **อารตี** ตัวนั้นบังคับถึง **เจตนาวิรัติ** เว้นทั่วเว้นขาดตลอดถึงเจตนาวิรัติ ที่อาฆาตเบียดเบียนสัตว์ ตัวเป็นให้จำตายไม่มีเด็ดขาด เรียกว่าเว้นทั่วเว้นขาด ด้วยเจตนาที่จะคิดฉ้อลักหลอกลวงฉ้อโกงไม่มีเป็นอันขาด เว้นทั่วขาดจากประพฤติผิดล่วงกามมิจฉาจารอย่างใดอย่างหนึ่งไม่มีเด็ดขาด เว้นจากการพูดปด ขาดจากใจ ไม่มีเป็นอันขาด มีเจตนาเว้นจากการกล่าวคำส่อเสียดให้เขาแตกร้าวจากกัน ให้เขาทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน ให้มารักกับตน ไม่มีเป็นอันขาด เว้นจากการกล่าวคำหยาบช้าด่าชาติด่าตระกูล เป็นต้น ไม่มีเป็นอันขาด เจตนาเว้นดังนี้ หรือเว้นกล่าวคำไม่มีเหตุผล โปรยประโยชน์ ฟังแล้วไม่ได้เรื่องเปลืองเวลา ไม่มีเป็นอันขาด เว้นจากการละโมบอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของตน ก็ไม่มีเป็นอันขาดเหมือนกัน เว้นจากการโกรธประทุษร้าย ให้เขาถึงความวิบัติพลัดพรากอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มีเป็นอันขาด ขาดจากใจทีเดียว เว้นจากความเห็นผิด เห็นผิดไม่มีเป็นอันขาด นี้ก็ได้ชื่อว่า **อารตี วิรตี ปาปา** เว้นจากความชั่วความลามกทั้งหมด เกิดจากเจตนาของใจ เจตนานั่นน่ะเป็นศีลด้วย ที่พระองค์ทรงรับรองว่า **เจตนาหํ สีลํ ภิกฺขเว** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เจตนานั่นแหละเป็นศีล เจตนาเป็นศีลทีเดียว นี่ให้เว้นเสียอย่างนี้ เป็นอุบาสกอุบาสิกาต้องเว้นขาดดังนี้ถึงจะเป็นอุบาสกเป็นอุบาสิกาได้ เป็นภิกษุสามเณรน่ะพ้นมาแล้วจากความเป็นอุบาสก

อุบาสิกา แต่ว่าต้องเป็นผู้เว้นหนักกว่าอุบาสกอุบาสิกา เพราะสูงขึ้นมาแล้ว จะเหลวไหลเลอะเทอะไม่ได้ บัดนี้ไม่ยอม ปรับโทษทีเดียว ถ้าเว้นไม่ได้ปรับโทษทีเดียว นี่แหละ **อารตี วิรตี ปาปา** นี้ **ปาปา** เป็นความชั่วความลามก ความชั่วแต่ไม่ลามก ความลามกแต่ไม่ชั่ว ชั่วกับลามกรวมกันเข้าเป็นข้อที่หนักอยู่ เพราะฉะนั้นต้องเว้นขาด เว้นทั่วขาดจากความชั่วลามก ไม่มีเกี่ยวข้องกับใจทีเดียว นี้เป็นอันใช้ได้ใน **อารตี วิรตี ปาปา**

มชฺชปมนา จ สญฺญโม สญฺญโม เขาแปลว่าสำรวม **มชฺชปมนา** เว้นจากน้ำเมา เว้นจากน้ำที่ทำให้บุคคลผู้ดื่มเมา ถ้าไขบทออกไปก็คือสุราและเมรัย เป็นเหตุที่ตั้งของความประมาทที่เรารู้กันทั่วอยู่นี้ เรียกว่า **มชฺชปมนา จ สญฺญโม** สำรวม ไม่ดื่มน้ำที่ทำให้บุคคลผู้ดื่มเมาเด็ดขาดทีเดียว น้ำที่ทำให้บุคคลผู้ดื่มเมาน่ะมีมากหนา ไม่ใช่อย่างเดียวหนา เบียร์นี้ก็ใช้ไม่ได้ ที่เขาใช้กันอยู่ในประเทศไทยนี่น่ะ เป็นเครื่องดองของเมาเหมือนกัน เพราะทำให้เมาเหมือนกัน เบียร์หรือเหล้าในประเทศนอกก็มีหลายชนิด เหล้าหวานก็มีดื่มเข้าไปแล้วเมา อย่างเบียร์ถ้าดื่มเข้าไปแล้วเมา หรือไม่เช่นนั้น อย่างยานกเขาคู่ ที่ทางรัฐบาลประกาศเลิกกันไปแล้ว นั่นก็สำคัญเหมือนกัน ยานกเขาคู่ ขายเหล้ากลางเมืองแท้ ๆ แต่ว่าเอาชื่อยาเข้าไปเป็นประกันเสียเท่านั้น พระฉันเข้าไปตีกันหัวร้างข้างแตก หนักเข้าเกิดเรื่องต้องเลิกกัน นกเขาคู่น่ะ นั่นก็เป็นน้ำเมาแท้ ๆ ไม่ใช่ยา

แต่ว่าเมื่อผู้เป็นโรคภัยไข้เจ็บมุ่งมาดปรารถนาไม่ดื่มสุรา เป็นสุราเข้ากระสายบ้าง แต่ว่าแทรกเล็กน้อยพอให้ยาเริ่มจะทำงานเท่านั้น แต่ว่าเจตนาความดื่มสุราของเจ้าไข้ไม่มี มุ่งที่จะหายโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น นี้ไม่มีโทษ อย่างนี้ไม่มีโทษแท้ ๆ เพราะไม่ได้มุ่งดื่มสุราจริง ๆ เป็นกระสายเท่านั้น เหมือนสารหนูเป็นของบริโภคตาย ใส่ยาแต่พอเล็กน้อยได้ เป็นประโยชน์ทำให้โรคหาย ส่วนสุราก็เหมือนกัน เป็นกระสายยาจริง ๆ ไม่ใช่ยาไปเป็นกระสายสุรานะ คนติดสุราปฏิญาณแล้วไม่ดื่มสุราต่อไป หนักเข้าเวลาอยากจะดื่มสุราเต็มที่เข้าอดไม่ไหว กลัวจะเสียสัตย์ ไปเอายาผงเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ช่างเถอะ หยิบเอาใส่เข้าไปเล็ก ๆ น้อย ๆ นี่เป็นกระสายยา ตั้งเสียอย่างนี้ แต่ว่าดื่มสุราแท้ ๆ อย่างนั้นงดเว้นไม่ได้ ดื่มสุราจริง ๆ ไม่ใช่เอามาเป็นกระสายยา เอายามาเป็นกระสายสุราเสีย ไม่ใช่เอาสุรามาเป็นกระสายยา เหตุนั้นนี้การนับถือพุทธศาสนา เว้นจากการดื่มน้ำเมาน่ะ ถ้าจำเป็นขึ้นเหมือนคนคลอดบุตรไม่ได้มุ่งดื่มสุรา ไม่อยากทีเดียวน้ำเมา แต่ว่ามันจำเป็น มันจะตาย เลือดมันจะทำตาย ก็จำเป็นที่จะต้องดื่มสุราละ เขาก็ดื่มเข้าไปได้ ข้อนี้ถ้างดเว้นกันเสียเป็นอย่างไร งดเว้นเสียก็ได้ถ้าเขามียาวิธีอื่นแก้ ถ้างดเว้นต้องมียาวิธีอื่นแก้ ถ้าไม่มีวิธีอื่นแก้ละก็งดเว้นไม่ได้ ชีวิตทีเดียวเมื่อจะป้องกันอันตรายต่อชีวิตเช่นนั้น ถ้าปรับโทษกันว่ากระไร ปรับโทษกันอย่างไร ไม่ได้

มุ่งดื่มสุราเพราะมุ่งแต่จะแก้โรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น นี่ควรลดหย่อนก็ต้องลดหย่อนนะ เพราะเหตุอะไร **เพราะเหตุว่าทางพุทธศาสนา การถือการปฏิบัติไม่ใช่แก้ไขให้ถึงความเดือดร้อน แก้ไขแต่มนุษย์ไม่ให้เดือดร้อน ให้พ้นภัยอันตรายด้วยประการใดประการหนึ่ง ข้อที่สมควรไม่เป็นโทษ ข้อที่ไม่สมควรแหละเป็นโทษทั้งนั้น** อย่าไปสงสัย ถ้าว่าข้อที่สมควรละไม่เป็นโทษ ข้อที่ไม่สมควรละเป็นโทษทั้งนั้น เพราะฉะนั้นการดื่มสุรา ถ้าว่าเจตนาดื่มสุราอยู่แล้วก็ใช้ไม่ได้ ถ้าเจตนาจะดื่มยาละก็ใช้ได้ นี่ตำราเขาก็มีเหมือนแกงเนื้อเขาเอาสุราใส่เพื่อให้มันยุ่ยเท่านั้น นั่นสุราก็ใส่ลงไปเหมือนกันในแกงนั้น หรือสิ่งอื่นอีกที่เขาเจือสุรานะมีหลายอย่างที่เขาปรุงอาหารแล้วเจือสุรา แต่ถ้าว่ารสกลิ่นของสุราไม่ปรากฏ เช่นนี้บริโภคได้ หยาบกว่าปกติธรรมดา ไม่มีโทษมีกรณ์อันใด ให้รู้จักผ่อนปรนอย่างนี้ แต่ทว่าเจตนาดื่มสุราอย่าให้มีก็แล้วกัน

การดื่มสุรานะ ไม่ใช่เป็นของพอดีพอร้ายนะ **สุรามันเกิดขึ้นในประเทศใด ประเทศนั้นย่อยยับหนา สุรามันไปติดอยู่กับคนใดละคนนั้นก็ย่อยยับหนา** หญิงก็ดีชายก็ดีติดสุราดื่มสุราละก็ย่อยยับหนา เอาตัวรอดไม่ได้ เพราะเหตุไร เพราะสุราเมื่อดื่มเข้าไปแล้วน่ะทำคนดี ๆ ให้เป็นคนเสีย ทำคนมีสติดีให้เป็นคนมีสติเสีย ทำคนที่มีอารมณ์ดีให้เป็นคนมีอารมณ์ฉุนเฉียว ให้อารมณ์ลอกแลกไปเสียแล้ว สติดี ๆ ทำให้เผลอตัวไปเสียแล้ว ทำให้ไม่รู้ตัวเสียแล้ว ไม่รู้จักบิดามารดา ไม่รู้จักสมณพราหมณ์ ไม่รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ ดื่มสุราเข้าไปแล้วเห็นช้างเท่าหมูทีเดียว นี่ร้ายนัก เขาเรียกว่า**ฆ่าตัวเองทั้งเป็น ทำลายตัวเองอย่างดื้อ ๆ** ฆ่าตัวเองทั้งเป็นน่ะเพราะอะไร ตัวเองดี ๆ ทำให้เป็นคนเสีย ตัวเองบริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ทำให้ไม่บริสุทธิ์บริบูรณ์ กลายเป็นคนบ้าเสียแล้ว นี่แหละเรียกว่าดื่มสุราละมีโทษมากนักเหลือที่จะคณนานับทีเดียว ควรเว้นขาดจากใจ ภิกษุสามเณรน่ะเว้นขาดทีเดียว ภิกษุดื่มเข้าไปแล้วต้องอาบัติปาจิตตีย์ทีเดียว ถ้าว่าอุบาสกอุบาสิกาดื่มเข้าไปแล้วศีลก็ขาดทีเดียว ศีล ๕ สิกขาบทเป็นข้อสำคัญนัก เณรดื่มอีกเดียวแหละศีล ๑๐ สิกขาบทขาดหมด พอสุราล่วงลำคอก็หมดกัน เป็นเณรไม่ได้ อุบาสกอุบาสิการักษาอุโบสถดื่มสุราอีกเดียวเท่านั้นศีลหมดแล้ว ไม่เหลือแล้ว ถ้าว่าสมาทานวิรัติ เช่นนี้ขาดแต่เฉพาะสุรา สิกขาบทอื่นไม่ขาด นี้ ถ้าว่าสามเณรไม่ได้ ดื่มเข้าไปแล้วขาดหมด มันเป็นปาราชิกของเณร สุรานะโทษสูงเหตุนี้ การดื่มน้ำที่ทำให้บุคคลผู้ดื่มเมานะ ต้องเว้นให้ขาด ต้องเว้นให้ขาดทีเดียว เพราะฉะนั้นท่านจึงได้ประกาศตามวาระพระบาลีว่า **มชฺชปมนา จ สญฺญโม**

อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายน่ะอะไรบ้าง **ไม่ประมาทในการละความชั่ว ทำความดีให้เกิดมี ไม่ประมาทในความเห็นผิด ทำความเห็น**

ถูกให้บังเกิดมี ไม่ประมาทในความทุจริต ทำความสุจริตให้บังเกิดมี การไม่ประมาทนั้น จบพระไตรปิฎก คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตถปิฎก **ความดีมีมากน้อยเท่าใดรวมอยู่ในความไม่ประมาทสิ้น ความชั่วมีมากน้อยเท่าใดรวมอยู่ในความประมาทสิ้น** คำว่าไม่ประมาทคำเดียวเท่านั้นจบสกลพุทธศาสนา มีคำรับรองอยู่ว่า พระบรมศาสดาทรงรับสั่งด้วยพระองค์เองว่า รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายในพื้นชมพูทวีป รอยเท้าสัตว์ใดจะไปใหญ่กว่ารอยเท้าช้างไม่มี รอยเท้าอื่นย่อมประจุลงในรอยเท้าช้างทั้งสิ้น แม้ฉันใดก็ดี **ความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลายนี้ได้ชื่อว่า ครอบไว้ซึ่งความดีในสกลพุทธศาสนาหมดทั้งสิ้น ในสากลโลก ความไม่ประมาทนี้ก็ย่อมครอบงำในสากลโลกทั้งสิ้น** เพราะฉะนั้นความไม่ประมาทนี้เป็นข้อสำคัญ คือไม่เผลอตัว ไม่เผลอสติ ไม่เผลอในกิจการทั้งปวง แม้จะทำนา ก็ไม่ประมาทในเรื่องทำนา ทำปกติดีเรียบร้อยอย่างผู้ทำนาที่ดี แม้จะทำสวน ก็ไม่ประมาทในเรื่องทำสวน ทำสวนอย่างดีอย่างบุคคลที่ทำสวนอย่างดีเรียบร้อยไม่ประมาท ในการทำไร่ ทำไร่อย่างเต็มภูมิของผู้ทำไร่ที่ดีเรียบร้อยไม่ประมาท ในการทำหน้าที่ราชการงานเดือนที่ตัวได้กระทำนั้น ๆ ทำถูกต้องร่องรอยดี เต็มหน้าที่ของตัวไม่ขาดตกบกพร่องใด ๆ นั้นก็เรียกว่าไม่ประมาท ไม่ประมาทในการหน้าที่อันใด ค้าขายทุกชนิด ไม่ประมาทไม่ขาดทุน มีเสมอกับกำไรเป็นเบื้องหน้า นี่เพราะความไม่ประมาท ถ้ามีความประมาทแล้วทำให้เสียหาย เหตุนั้น ความไม่ประมาทนี้กินความกว้างนัก กว้างทีเดียว

ไม่ประมาทในการรักษาตัว **ถ้าว่าประมาทในการรักษาตัว เจ็บไข้เกิดขึ้นบ่อย ๆ ถ้าไม่ประมาทในการรักษาตัวแล้ว เจ็บไข้ได้ทุกข์มีน้อย หรือไม่มีเสียเลยก็ได้** หากว่าจะมีก็มีน้อยเพราะรู้อยู่ การที่จะเกิดโรคในอวัยวะร่างกาย เมื่อไม่ประมาทในการรักษาตัวแล้ว รู้อยู่ว่า อาหารนี้เป็นตัวสำคัญ ถ้าเพลี่ยงพล้ำ น้อยนักทำให้เกิดโรค มากนักทำให้เกิดโรค เมื่อบริโภคใหม่เข้าไปเก่าไม่ออก เกิดโรค ถ้าว่าบริโภคใหม่เข้าไปเก่าออกเกินส่วนไป ก็เกิดโรค นี้เป็นข้อสำคัญในการรักษาตัว ตัวเองเป็นคนฉลาดของตัวเอง คนอื่นฉลาด ฉลาดสู้ตัวของตัวเองไม่ได้ จะเป็นอะไรตัวก็รู้ รู้ทีเดียว แต่ว่าสิ่งที่จะเกิดโรคน่ะ ในเรื่องอาหารที่เข้าที่ออกในทางมุขทวาร ในทางปากนั่นแหละ นั่นทางเข้า แล้วก็ทางออก ทางอุจจาระ เมื่อเข้าทางปากก็ออกทางก้น นั่นแหละทางเข้าทางออกต้องระวังไว้เถิด อย่าเผลอเลย ถ้าเผลอทางเข้าทางออกอย่างนี้ละก็จะเกิดโรค มีโรคประจำกาย ถ้าว่าไม่เผลอในทางเข้าทางออกของอาหารอย่างนี้ และมีใจสอดเข้าไประวังอยู่ในทางข้างใน นี่ ไปนอนอยู่ที่ไหนอาหารออกอย่างไร มีปัญญาฉลาดไหวพริบ อย่างนี้ละก็รักษาตัวรอด นี่แหละรักษาได้อย่างนี้แหละ โรคภัยไข้เจ็บไม่ประทุษร้ายร่างกาย

ที่โรคภัยไข้เจ็บประทุษร้ายร่างกายเพราะรักษาทางเข้าออกของอาหารที่ไปประจำอยู่นั้นไม่ดี ไม่พินิจพิจารณา คันตัว เกิดคันขึ้นตามอวัยวะร่างกายต่าง ๆ หรือเกิดร้อนขึ้นก็ดี หรือเกิดตึงขึ้นก็ดี เกิดขัดเกิดยอกขึ้นก็ดี เพราะอาหารทั้งนั้นเป็นตัวสำคัญ ไม่ใช่เรื่องอื่นเรื่องอื่นไม่ทำให้ร่างกายเดือดร้อนอาดูรเท่าอาหารที่เข้าออกได้ นั่นแหละเป็นข้อสำคัญ ถ้าว่าฉลาดในการรักษาอย่างนี้เรียกว่าไม่ประมาทในอนามัย เขาว่าฉลาดในอนามัย อนามัยน่ะไม่ให้มีภัยมีพิษ ไม่ให้มีความทุกข์ในอวัยวะร่างกาย ไม่ให้มีภัยมีพิษ ให้มีความสุขในอวัยวะร่างกาย นี่เรียกว่าฉลาดในเรื่องอนามัย ถ้าฉลาดในเรื่องอนามัยก็ได้รับความสุข รับความสุขเกิดจากอนามัย เพราะเหตุใด เหตุว่าการฉลาดรักษาตัวเช่นนี้ต้องคนมีปัญญา คนโง่ ๆ รักษาไม่ถึง คนมีปัญญารักษาถึง รักษาตัวเช่นนี้โรคภัยไข้เจ็บไม่ใคร่มี ถ้าว่าโรคภัยไข้เจ็บไม่มี พระมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับสั่งทีเดียว **อโรคฺยา ปรมา ลาภา** การไม่มีโรคนี่แหละเป็นลาภอย่างยิ่ง การมีโรคกับไม่มีโรคเป็นของสำคัญ **ถ้าไม่มีโรคจะทำอะไรทำสำเร็จหมด** ถ้ามีโรคจะประกอบการงานอันใดหมดไม่สำเร็จสักอย่างหนึ่ง การปกครองก็ไม่สำเร็จเพราะมีโรคเสียแล้ว การเล่าเรียนก็ไม่สำเร็จเพราะโรคเข้าประจำกายเสียแล้ว ทุกอย่างทำกิจการอันใดจะประกอบอาชีพอันใดไม่สะดวกทีเดียว เพราะมีโรคประจำกายเสียแล้ว ถ้าว่าไม่มีโรคก็ได้ชื่อว่าเป็นลาภอย่างยิ่ง

เหตุนี้**ความไม่ประมาทน่ะ ไม่ประมาทในอะไร ไม่ประมาทในการรักษาสุจริต ละทุจริตเสีย ทำสุจริตให้เกิดมีเสมอไป ไม่ประมาทในการละความเห็นผิด ทำความเห็นถูกให้มีเสมอไป ไม่ประมาทในกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ทำให้กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีเป็นเนืองนิตย์ไม่ขาดสาย ไม่ประมาทในกายบริสุทธิ์ ไม่ประมาท เหล่านี้เป็นความไม่ประมาทเผิน ๆ** เป็นความไม่ประมาทของคนมีปัญญาไม่ละเอียดนัก มีปัญญาหยาบ **ถ้าว่าไม่ประมาทจริง ไม่ประมาทในการทำใจให้หยุดให้นิ่ง ทำใจให้หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์** ใสบริสุทธิ์ ทำใจให้หยุดนิ่งจนกระทั่งเห็นดวงใสเท่าดวงจันทร์เท่าดวงอาทิตย์ ถ้าเห็นแล้วก็ไม่ปล่อยละทีนี้ นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด อุจจาระ ปัสสาวะ ชำเลืองไว้เสมอ มองอยู่เสมอ ใจจดอยู่เสมอไม่เผลอกันละ ไม่ให้ใจหลุดทีเดียวจากดวงธรรมที่เกิดขึ้นนั่น ไม่ให้ใจหลุดทีเดียว ติดทีเดียว ถ้าติดได้ขนาดนั้นไม่ทำให้หลุดเลย นั่ง นอน เดิน ยืน เว้นไว้แต่หลับ นั่นประพฤติตนเขาเรียกว่า**สาตฺติกา นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมา** ผู้มีความเพียรก้าวหน้าหมั่นเป็นนิตย์ มีผลเจริญไปหน้าไม่มีถอยหลังเลย ดังนั้นเรียกว่าคนฉลาด นั้นเรียกว่าฉลาดจริง ๆ ละ ไม่เผลอจริง ๆ ละ การไม่เผลอเช่นนั้นแหละ จะเข้าถึง**ดวงธรรม**เป็นลำดับไป จะเข้าถึง**ดวงศีล**เป็นลำดับไป หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีลถูกส่วนเข้า ไม่เผลอในการหยุดอยู่

นั้น จะเข้าถึง**ดวงสมาธิ** หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ไม่เลินเล่อเผลอตัว เข้าถึง**ดวงปัญญา** หยุดอยู่กลางดวงปัญญา ไม่เผลอ เดินหน้าไปอย่างเดียวไม่ถอยหลังกลับ หยุดนิ่งอยู่กลางดวงปัญญา ไม่เผลอแล้วจะเห็น**ดวงวิมุตติ** หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติอีก ไม่เผลอแล้วก็จะเห็น**ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ** หยุดนิ่งอยู่ในกลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะอีก ไม่เผลอแล้วจะเห็น**กายมนุษย์ละเอียด** ถึงกายมนุษย์ละเอียดแล้ว ใจมนุษย์ละเอียดก็หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ไม่เผลอเหมือนกัน เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานอย่างนี้แหละ จนกระทั่งถึงตลอด**กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายธรรม กายธรรมละเอียด กายโสดา กายโสดาละเอียด กายสกทาคา กายสกทาคาละเอียด กายอนาคา กายอนาคาละเอียด กายอรหัต กายอรหัตละเอียด** มาถึงพระอรหัตละเอียดก็รู้ว่า อ้อ พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ไปอย่างนี้ ท่านไม่ประมาทอย่างนี้จึงได้ถึงอย่างนี้

เพราะมนุษย์ปุถุชนเหลวไหลเลินเล่อเผลอตัว มีเงินสักเล็กสักน้อยก็ใช้กันเสียอย่างฟุ่มเฟือยทีเดียว เทกระเป๋าใช้ทีเดียว ไม่รู้ว่าจะต้องไปหาเงินที่ไหน ไม่รู้ว่าตัวโง่ถึงขนาดนี้จึงได้ลำบาก เป็นนายเงินไม่ได้ ต้องเป็นบ่าวเงินร่ำไป นั้นฉันใด เมื่อเข้าถึงธรรมแล้วปล่อยธรรมเสียแล้วก็ทำใหม่อีกต่อไป อย่างนั้นจะเป็น**ธรรมสามี**จะเป็นเจ้าธรรมไม่ได้ จะต้องเป็นบ่าวธรรมแบบหาเงินนั่นแหละ ต้องปฏิบัติร่ำไป **พอเข้าถึงธรรมแล้วยึดเอาไว้ไม่ปล่อยทีเดียว จนกระทั่งถึงที่สุดทีเดียว อย่างนี้เรียกว่าธรรมสามี** พระศาสดาเป็นธรรมสามี เป็นเจ้าธรรม พระอรหันต์ขีณาสพเมื่อไม่ปล่อยธรรมเช่นนี้เรียกว่าธรรมสามี ไม่ปล่อยธรรมเช่นนี้เรียกว่า **อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ** เป็นผู้ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าธรรมหมวดไหน หมู่ไหนดวงไหน เมื่อเข้าถึงแล้วเป็นไม่ปล่อยกันทีเดียวเด็ดขาด อย่างนี้ชายก็เรียกว่าชายสามารถ หญิงก็เรียกว่าหญิงสามารถ จะเป็นที่พึ่งแก่ตัวและบุคคลผู้อื่นทั่วไปในอัตภาพชาตินี้

เหตุนั้น แก้มาในมงคลสามข้อนี้เป็นเหตุเครื่องถึงซึ่งความเจริญอันสูงสุด ผู้ใดเว้นขาดจากความชั่วด้วยกาย วาจา ใจ แล้วสำรวมอยู่ในความไม่เมาทั้งหลาย สำรวมจากการดื่มน้ำที่ทำบุคคลผู้ดื่มเมา เป็นคนมีสติ ไม่เลินเล่อไม่เผลอตัว เมื่อมีสติไม่เลินเล่อไม่เผลอตัวแล้ว ก็ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย **เมื่อไม่ประมาทในธรรมทั้งหลายเหล่านี้ละก็ไปนิพพานได้แล้ว** ไม่ต้องสงสัย เป็นหลักใหญ่ใจความในทางพุทธศาสนา โลกก็ดังนี้ เมื่อประกอบการงานที่ไหน ก็เอาธรรมสามประการนี้เข้าไปสวมเข้า มันก็ทะลุทุกสิ่งทุกประการในการงานนั้น ๆ

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ตามวาระพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้น

จนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดิ์จงบังเกิดมีแด่ท่านทั้งหลาย บรรดาที่มาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สพฺพพุทฺธานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระพุทธเจ้าทั้งปวง **สพฺพธมฺมานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระธรรมทั้งปวง **สพฺพสังฆานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระสงฆ์ทั้งปวง **ปิฎกตฺตยานุภาเวน** ด้วยอานุภาพปิฎกทั้งสาม คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตถปิฎก **ชินสาวกานุภาเวน** ด้วยอานุภาพชินสาวก สาวกของท่านผู้ชนะมาร จงดลบันดาลความสุขสวัสดิ์ให้อุบัติบังเกิดมี เป็นปรากฏในขันธบรรจบแห่งท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมุติว่ายุติธรรมิกถา โดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้.

๒๖. มงคลสูตร

จิตของผู้ที่โลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว ๑
เป็นจิตไม่ยินร้าย ๑
เป็นจิตไม่ยินดี ๑
เป็นจิตเกษม ๑

๒๕ เมษายน ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถาแก้ด้วย**มงคลสูตร** ในคาถาสุดท้ายสืบต่อไป จะชี้แจงแสดงตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอเป็นเครื่องประคับประคองฉลองศรัทธา ประดับสติปัญญา คุณสมบัติของท่านผู้พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า

เริ่มต้นแห่งมงคลสูตร ในคาถาท้ายว่า **ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** ว่าจิตของบุคคลผู้ใด อันโลกธรรมทั้งหลายถูกต้องแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว ย่อมไม่เศร้าโศก ย่อมปราศจากความขุ่นมัว เป็นแดนเกษมจากโยคะ ได้ชื่อว่าเป็นมงคลอันสูงสุด นี่เป็นเนื้อความของพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษาได้ความแค่นี้ ในคาถา **เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ** เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย กระทำซึ่งมงคลทั้งหลายเช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในที่ทั้งปวง ย่อมถึงซึ่งความสวัสดีในที่ทั้งปวง ข้อนี้เป็นมงคลอันสูงสุด นี่เป็นคาถาสุดท้ายในมงคลสูตรคลี่ความเป็นสยามภาษาได้ความเท่านี้ ต่อไปนี้จะอรรถาธิบายเป็นลำดับไป

จิตของบุคคลใดอันโลกธรรมถูกต้องแล้วไม่หวั่นไหว มี**จิตเป็นตัวยืน** และ**โลกธรรม**

ทั้งหลายเป็นตัวจร โลกธรรมท่านจัดเอาไว้ ๘ อย่าง **ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์** จัดเป็นอิฏฐารมณ์ภาคหนึ่ง ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข นี้เป็น**อิฏฐารมณ์** สิ่งเป็นที่นิยมน่าปรารถนาทุกถ้วนหน้า เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ นั้นเป็น**อนิฏฐารมณ์** ไม่เป็นที่นิยมทุกถ้วนหน้า ไม่ปรารถนาทั้งนั้น ที่เป็น**อิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์นี้ของมีประจำโลก ถ้าโลกนี้มีอยู่ตราบใด ก็มีอยู่ตราบนั้น** ถ้าโลกนี้ไม่มีอยู่ตราบใด ก็ไม่มีตราบนั้น อิฏฐา–รมณ์ อนิฏฐารมณ์ทั้งสองอย่างนี้ ก่อนเราเกิดมา ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เขาก็มีอยู่แล้ว เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ เขาก็มีอยู่แล้ว หรือกำลังเราเกิดมา ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เขาก็มีอยู่แล้ว เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ เขาก็มีอยู่ เขาไม่ได้หายไปทางไหน เขาประจำอยู่ในโลกนี้ เขาไม่ใช่ของใคร ใครจะถือเอาเป็นสิทธิ์ไม่ได้ เป็นของทั่วไปแก่มนุษย์ที่เกิดมาในโลก หรือสัตว์ใด ๆ ที่เกิดมาในโลก ก็แบบเดียวกัน ส่วนลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นอิฏฐารมณ์ นิยมชมชอบทั้งนั้น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ เป็นอนิฏฐารมณ์ ไม่นิยมชมชอบทั้งนั้น

เหตุนี้เราท่านทั้งหลายเมื่อมาประสบพบพุทธศาสนาแล้ว มีที่หลีกที่เลี่ยงแท้ ๆ แต่ว่าผู้ที่ไม่ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ก็ไม่รู้จะหลีกเลี่ยงไปไหน ท่าไหน อย่างไร ผู้ที่ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ก็รู้จักหลีกเลี่ยง **ผู้ที่ได้ฝึกฝนใจในธรรมของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ก็มีท่าหลีกเลี่ยง ในอิฏฐารมณ์อนิฏฐารมณ์เหล่านี้** ถ้าไม่ได้ฝึกฝนใจในธรรมของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ก็ไม่มีท่าจะหลีกเลี่ยง ถ้าว่าได้ฟังธรรมของสัตบุรุษหรือได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษแล้ว ก็มีท่าที่จะหลีกเลี่ยง ถ้าไม่ได้ฟังธรรมของสัตบุรุษหรือได้ฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษแล้ว ก็ไม่มีท่าหลีกเลี่ยงอีกเหมือนกัน เหตุนั้น เราท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต เมื่อรู้จักชนิดของอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์เหล่านี้แล้ว มีที่หลีกเลี่ยงได้ จิตของเราที่จะรับอิฏฐารมณ์ หรืออนิฏฐารมณ์ จิตหลีกเลี่ยงจากอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์เหล่านี้ ต้องบังคับจิตให้ดี จิตของเราต้องมีที่ตั้ง **ตั้งจิตเสียให้ดี ให้ถูกหลักถูกฐานของที่ตั้งจิตเสียให้ดีแล้ว จะต่อสู้ซึ่งอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์เหล่านี้ได้** ถ้าว่าตั้งไม่ดีแล้วละก็จะต่อสู้อิฏฐารมณ์อนิฏฐารมณ์ไม่ได้เลย

ตั้งให้ดีจะตั้งตรงไหน ต้องตั้งที่ตั้งของเขา ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ใสบริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่ สะดือทะลุหลังขึงด้ายกลุ่มเส้นหนึ่งตึง ขวาทะลุซ้ายขึงด้ายกลุ่มเส้นหนึ่งตึงแค่กัน ตึงด้วยกันทั้งสองเส้นตรงกลางจดกัน ตรงกลางที่จดกันของกลางนั่นแหละ ตรงนั้นเรียกว่ากลางกั๊ก ใจหยุดที่กลางกั๊กนั่นแหละ ถูกกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ใสบริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่ **หมั่นเอาใจจดอยู่ตรงนั้นแหละ** เริ่มต้นก็

หมั่นเอาใจจดอยู่ตรงนั้นแหละเสมอ จะนั่ง จะนอน จะเดิน จะกิน จะดื่ม จะมี จะทำ จะพูด จะอุจจาระ ปัสสาวะ ก็หยุดตรงนั้นเสมอ แล้วก็ไม่ค่อยจะอยู่ จดไปเถอะ จดหนักเข้า ๆ พอชินหนักเข้าก็ชำนาญ หนักเข้า ๆ ก็อยู่ พออยู่เท่านั้น ยิ้มแล้วละเรา พอใจหยุดตรงนั้นเท่านั้น ยิ้มแล้วละ

พอใจหยุดเสียได้เท่านั้นแหละ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ ไม่กระทบกระเทือนแล้ว เฉยเสียแล้วล่ะ ไม่อาดูรเดือดร้อนด้วยอิฏฐารมณ์ อนิฏฐา–รมณ์แล้ว ต้องทำใจให้หยุด พอหยุดเสียเท่านั้น ทั้งอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ทำอะไรไม่ได้ ตรงนั้นนั่นแหละ ถ้าทำใจให้หยุดตรงนั้นแล้วก็ได้ละ ถูกส่วนละ ถูกส่วนเช่นนั้นละก็ สิ่งที่เป็นอิฏฐารมณ์ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เกิด ส่วนที่เป็นอนิฏฐารมณ์ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ ไม่กระทบกระเทือน ทำให้จิตกระทบกระเทือนไม่ได้

ถ้าจิตเป็นขนาดนี้แล้ว **บุคคลนั้นถึงซึ่งความสูงสุดแล้ว** ถึงซึ่งมงคลแล้ว เข้าถึงซึ่งเนื้อหนังมงคลแล้ว เป็นตัวมงคลขึ้นแล้ว บุคคลนั้นเป็นตัวมงคลขึ้นแล้ว นี้อยากได้มงคลต้องทำอย่างนี้นะ ถ้าทำไม่ถูกอย่างนี้ละก็ไม่ได้มงคลทีเดียว ถ้าว่าอาดูรเดือดร้อนไปตามอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ เป็นอัปมงคลแท้ ๆ อัปมงคลไม่ใช่เป็นแต่เฉพาะฆราวาสหญิงชายนะ ภิกษุสามเณรเหมือนกัน พอสงบไม่ลง ทำใจหยุดไม่ได้ก็เป็นอัปมงคลแท้ ๆ เมื่อรู้เช่นนั้น รู้จักละมงคล อัปมงคล เช่นนี้ นี้ต้องเพียรทำใจให้หยุดเข้าซี หยุดได้เวลาใดก็เป็นมงคลเวลานั้น ถ้าหยุดไม่ได้เวลาใดก็เป็นอัปมงคลเวลานั้น รู้จักชัดดังนี้นะ เมื่อรู้จักชัดดังนี้ละก็นี่เป็นข้อที่หนึ่ง

ข้อที่สอง **อโสกํ โสก**น่ะเขาแปลว่าความผากความเผือด ความผากของใจ ความเผือดของใจ ความแห้งของใจ ความแห้งเผือดของใจ นั้นเรียกว่า โสก เขาแปลว่าความแห้ง **โสโก โสจนา โสจิตฺตตฺตํ อนฺโต โสโก อนฺโต ปริโสโก** แห้งเหือดโดยรอบ ผาดเผือดโดยรอบของใจ นั้นเรียกว่าความโสก โสกนั่นแหละที่จะมีกับจิตของบุคคลใดขึ้นได้ ก็เพราะอาศัยใจน่ะ หยุด พอใจหยุดเข้าไปเวลาใด เวลานั้นโสกผอมลงไปทันที โสกนี่จะเกิดเวลาใด เวลาพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบใจ พลัดพรากจากพี่น้องวงศาคณาญาติใด ๆ หรือตายจากกันนั่นแหละ โสกเกิดละ พอโสกเกิดขึ้นเวลาใดใจผาดเผือด ข้างในน่ะไม่ได้แห้งผากแต่อย่างหนึ่งอย่างใด พอความโสกเกิดขึ้นเท่านั้นแหละแห้งไปทันทีทีเดียว คนมีเรี่ยวมีแรงคนอ้วนนั่นแหละ หมดแรงนอนผลอยทีเดียว นั่นแหละความแห้งเหือดของใจละ ความโสกละ นี้ความโสกกระทบหัวใจเข้าแล้วเช่นนี้ ความโสกกระทบดวงใจเข้าแล้วเช่นนี้ เป็นไปตามอำนาจของความโสกแล้ว ต้องเป็นดังนี้ ต้องแก้ไขทันที ทำใจหยุดเสีย **พอใจหยุดเสียเท่านั้น**

แหละ ไม่ยักโสกแต่นิดเดียว **โลกธรรมจะมากระทบสักเท่าหนึ่งเท่าใดก็ไม่โสก** เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ สักเท่าหนึ่งเท่าใดก็ไม่โสก พลัดพรากจากเมีย ลูกสาว สักเท่าหนึ่งเท่าใดก็ไม่โสก เพราะใจหยุดเสียแล้ว

ไม่ใช่เท่านั้น ใจหยุดเสียแล้ว **วิรชํ** ปราศจากความขุ่นมัว **วิรชํ** ปราศจากธุลี เศร้าหมองก็ไม่มีแก่ใจ **เพราะใจหยุดเสียแล้ว ไม่เศร้าหมอง ไม่ขุ่นมัว** แต่อย่างหนึ่งอย่างใดเลยทีเดียว ไม่เศร้าหมองไม่ขุ่นมัวเลย เพราะใจหยุดเสียแล้ว ถ้าใจไม่หยุดเสียแล้ว โลกธรรมกระทบก็ไม่ได้ เศร้าหมองบ้าง ขุ่นมัวบ้าง ด้วยประการต่าง ๆ เหตุนี้ต้องคอยระวังตัวทีเดียว ระวังตัวอย่าให้เศร้าหมองขุ่นมัวได้ ถ้าเศร้าหมองขุ่นมัวได้ เพราะตัวโง่ไม่ทันกับดวงจิตโง่กว่าดวงจิต ไม่ทำจิตให้หยุดเสีย ทำจิตปล่อยไปตามอารมณ์ ไปกินกับอารมณ์ เมื่อเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ติเตียน ทุกข์ เข้าไประดมได้เช่นนี้ ก็ทำจิตให้เศร้าหมองขุ่นมัวไม่ผ่องใส เมื่อจิตไม่ผ่องใส นั่นลงโทษตัวเอง ไม่ใช่ลงโทษใคร ลงโทษตัวของตัวเอง นี่เป็นข้อที่สาม

ข้อที่สี่ **เขมํ** ถ้าว่าจิตหยุดเสียได้ละก็ **เขมํ** ทีเดียว เกษมผ่องใสเหมือนอย่างกับกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้าทีเดียว เกษมผ่องใสขนาดนั้น จิตเกษมผ่องใสเช่นนั้นแล้ว จิตดวงนั้นแหละตัวมงคลแท้ ๆ ที่เรียกว่า **มงฺคลํ อุตฺตมํ** นั่นแหละตัวมงคลแท้ ๆ เทียว เหตุเครื่องถึงซึ่งความเจริญจริง ถ้าจิตหยุดเช่นนั้นเสียแล้วละก็ เงินน่ะไม่ต้องหายากหาลำบากเต่อย่างไรหรอก ถ้าจิตผ่องใสขนาดนั้นแล้ว ไม่ต้องทำงานอะไรมากมายไปหรอก มันไหลเข้ามาเองนะ เงินน่ะไม่เดือดร้อน มีแต่เงินเข้า เงินออกไม่มีนะ ออกก็เล็ก ๆ น้อย ๆ เข้ามามาก ผ่องใสอย่างนั้นละก็ นั่นตัวนั้นเป็นตัวสำคัญทีเดียว ถ้าว่า**ผู้ครองเรือนต้องการให้มั่งมีเงินทองข้าวของมาก อย่ากระทบกระเทือนใจกัน ทำใจให้ใสอยู่ท่าเดียว**แหละ ใจเป็นแดนเกษมอยู่เสมอไป อย่างนี้ให้ตั้งจิตให้อยู่ ให้ดูของตัวไว้ให้ผ่องใสอยู่อย่างนั้น เงินทองไหลมาเป็นมงคลแท้ ๆ มงคลแปลว่า เหตุเครื่องถึงซึ่งความเจริญ ไม่ใช่เหตุเครื่องถึงซึ่งความเสื่อม อัปมงคลเหตุถึงซึ่งความเสื่อมทราม แต่ว่ามงคลน่ะเหตุถึงซึ่งความเจริญ นี่ถ้ารู้ทางดำเนินของพระ–พุทธศาสนาเช่นนี้แล้วละก็ **ภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาพอบวชเข้าเป็นภิกษุสามเณรแล้ว** ไม่ต้องทำอะไร ต้องทำใจให้ใสเท่านั้นแหละ **ทำใจใสแล้วก็เป็นใช้ได้** ถ้าใจไม่ใส ภิกษุสามเณรนั้นใช้ไม่ได้ ยังเป็นภิกษุสามเณรแต่ภายนอก ภายในเป็นไม่ได้ พอใสภายในก็เป็นภิกษุสามเณรทีเดียว นั้นเป็นที่ไหว้ที่บูชาของมหาชนทีเดียว เป็นที่เคารพนบไหว้ทีเดียว ให้รู้หลักจริงดังนี้นะ ถ้ารู้จักหลักจริงดังนี้ละก็ นี่แหละข้อมงคล

แสดงมาตั้งแต่ต้นโน้น เป็นสามสิบแปดข้อตั้งแต่ อ **เสวนา** มาจนกระทั่งถึงจิตเกษม เป็นแดนผ่องใสนี่ เป็นมงคล ๓๘ ข้อ แต่ว่าสวดได้ ๓๗ เท่านั้นเอง เห็นจะไปคละกัน

กับข้อใดข้อหนึ่ง ผู้เรียงบาลีจะเคลื่อนคลาดแต่อย่างใดก็ไม่รู้ แต่นั่นเป็นเรื่องของบาลีท่าน แต่ว่าที่ยืนยันมงคลน่ะ มี ๓๘ แต่ว่าถ้าตรวจจริงมี ๓๗ ข้อ นับทั้งที่แสดงมา ๔ ข้อนี้เข้าด้วย ในคาถาเบื้องท้ายของมงคลนี้ ในสี่ข้อนี้ ทำให้ใจหยุดใจนิ่งใสได้ละก็นั่นแหละ **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** ในสี่ข้อแหละเป็นเหตุเครื่องถึงซึ่งความเจริญอันสูงสุด

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายกระทำซึ่งมงคลเช่นนี้แล้ว ทั้ง ๓๘ ข้อนั้น **มาปราชิตา สพฺพตฺถ** ย่อมเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในที่ทั้งปวง มีแต่ชนะ ฝ่ายแพ้ไม่มีเป็นเด็ดขาดทีเดียว ไม่พ่ายแพ้ในที่ทั้งปวง **โสตฺถึ คจฺฉนฺติ** ย่อมถึงซึ่งความสวัสดีในที่ทั้งปวง จะอยู่ในสถานที่ใด ๆ ย่อมมีแต่ความสวัสดีเป็นเบื้องหน้า จะไปในป่าในดอนในดง ไปไหนไปเถอะ ย่อมมีแต่ความสวัสดีเรื่อย ๆ ไป จะอยู่ในถ้ำในภูเขา จะอยู่ในสถานที่ใด มีแต่ความสวัสดี ความอัปมงคลความชั่วร้ายไม่มี มีแต่ความสวัสดีเป็นเบื้องหน้า ท่านจึงยืนยันว่า ย่อมถึงซึ่งความสวัสดีในที่ทั้งปวง

ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ ข้อนั้น เป็นเหตุเครื่องถึงซึ่งความเจริญอันสูงสุดในธรรมวินัยของพระบรมศาสดา ใน ๓๘ ข้อที่แสดงมาจบแล้วนี้ นี่แหละเป็นมงคลในทางพุทธศาสนา ท่านจึงจัดเป็นบาลีคัมภีร์ใหญ่ ถ้าจะแสดงให้กว้างขวางออกไปทีละข้อ ๆ ใน ๓๘ ข้อนี้ ต้องแสดงขนาด ๓๘ วัน ก็เห็นจะจบละ ๓๘ วัน นี่แสดงแต่เนื้อความของวาระพระบาลีคลี่ความเล็กน้อย ไม่กว้างขวางนัก

มงคลทั้งหลายเหล่านี้แหละ ที่เรานิยมยกย่องชมเชยสรรเสริญกันนัก ทำอะไรก็ทำการเป็นมงคล ๆ มงคลซี มีการมีงานอะไร เลี้ยงเหล้ากันคลึกทีเดียว นั่นมงคลหรือนั่น เอาอัปมงคลไปดันเข้าเสียแล้ว แล้วบอกว่าเป็นมงคลด้วย มงคลแต่ปากน่ะ เนื้อหนังไม่ใช่มงคล เนื้อหนังเป็นอัปมงคล มงคลแต่ปาก ถ้ามงคลจริง ๆ ละก็ดังกล่าวแล้ว ๓๘ ข้อมาโน้น ต้องทำใจให้ใส ทำใจให้เป็นสุขทีเดียว

พอทำใจใสได้เท่านั้นแหละ เป็นหนทางไปสู่มรรคผลในนิพพานทีเดียว นิพฺพานสจฺฉิ กิริยาย เพื่อจะกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ทำใจใสเท่านั้น พอถูกส่วนเท่านั้นแหละ อ้ายที่ใสแหนวอยู่นั่นแหละขยายส่วนออกไป ใจที่ใสนั่นขยายส่วนออกไป แต่พอขยายส่วนได้ส่วนเท่านั้น ใจพอใสก็หยุดนิ่งอยู่ที่ใสนั่น หยุดในหยุด ๆ ๆ ๆ อยู่นั่นแหละ เข้ากลางของหยุดทีเดียว กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ ที่ในหยุดนั่นแหละ พอถูกส่วนเข้าเท่านั้นแหละ เห็นดวงใสผุดขึ้นที่ใจหยุดนั่นแหละ เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ใจก็หยุดอยู่ที่กลางดวง ดวงที่ผุดขึ้นเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ หยุดกลางอยู่นั่น กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ ซ้ายขวาหน้าหลัง

ล่างบนนอกในไม่ไป นี่ที่เณรฝรั่งสำเร็จไปแล้วน่ะ สำเร็จไปแล้วก็ทำทางนี้แหละ แบบเดียวดังนี้ทีเดียว ไม่ได้ไปทางอื่น พอถูกส่วนเข้าเท่านั้นแหละผุดขึ้นอีกดวงหนึ่ง เขาเรียกว่า**ดวงศีล** เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เท่ากัน ใจก็หยุดนิ่งอยู่กลางดวงศีลนั่นแหละ พอถูกส่วนเข้าผุดขึ้นอีกดวง ดวงเท่ากัน เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เรียกว่า **ดวงสมาธิ** หยุดอยู่กลางดวงสมาธิกลางของกลางหนักขึ้นอีก พอถูกส่วนเข้าผุดขึ้นอีกดวงหนึ่ง เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์นี่เรียกว่า **ดวงปัญญา** หยุดอยู่กลางดวงปัญญานั่นแหละ พอถูกส่วนเข้าผุดขึ้นอีกดวงหนึ่ง เขาเรียกว่า **ดวงวิมุตติ** เท่า ๆ กัน หยุดอยู่กลางดวงวิมุตตินั่นแหละ ถูกส่วนเข้าผุดขึ้นอีกดวงหนึ่ง เรียกว่า **ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ** หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนั่นแหละ พอถูกส่วนเข้าก็เห็น**กายมนุษย์ละเอียด** นี่ตัวจริงนะ เห็นอย่างนี้แหละ แล้วก็ไปเรื่อยไปทีเดียว

พอเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด เออ นี่มาอย่างไรกายมนุษย์ละเอียด อ้าย**กายที่นอนฝันออกไป** ไม่เคยเห็นมันเลย นี่ทำไมมาเห็นมันเข้าล่ะ เมื่อเห็นเข้าเช่นนี้แล้วเราจะทำอย่างไร? อ้อ นี่มาอย่างไรกันล่ะ อ้อ มาจากใจหยุดนั่นแหละ ก็เอาใจของกายมนุษย์ละเอียดหยุดเข้าอีกนั่นแหละแบบเดียวกันไม่ได้มีเป็นสองไปละ พอหยุดถูกส่วนเข้าเท่านั้นแหละ เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ใสเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเห็น**กายทิพย์** อ้อ อ้ายนี่**กายฝันในฝัน** กายของตัวเองแท้ ๆ จำได้ เห็นหน้าเห็นตาจำได้ นี่เข้าถึงกายทิพย์แล้ว

พอถึงกายทิพย์เท่านั้น มันก็รู้ทีเดียว **อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ของมนุษย์นี่ดับหมด**แล้ว เหลือแต่โลภะ โทสะ โมหะ ในกายทิพย์ละ อ้อ อ้ายนี่กระเทาะกิเลสออกไปเป็นชั้นอย่างนี้หรือ ดับได้อย่างนี้เราไม่ต้องดับ มันดับเองนี่ พอถูกส่วนเข้าก็ดับเองอย่างนั้นแหละ ไม่ต้องไปดับ จะดับมันตั้งแต่หนุ่มจนแก่จนตาย ดับโลภโกรธหลงดับไม่ได้ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ดับไม่ได้ ต้องถอดไปเป็นชั้นอย่างนี้จึงจะดับได้ พอไปถึงกายทิพย์เข้า อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ดับ เหลือโลภะ โทสะ โมหะ ทั้งหยาบทั้งละเอียด ใจกายทิพย์ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ พอถูกส่วนเข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ

ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเห็น**กายทิพย์ละเอียด**

ใจกายทิพย์ละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน โตขึ้นเป็นลำดับนะ หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเข้าถึง**กายรูปพรหม** เลยกายทิพย์ไปเสียแล้วทั้งหยาบทั้งละเอียด นี่แหละ **โลภะ โทสะ โมหะ หมดไป** เหลือ ราคะ โทสะ โมหะ หนักขึ้นไป ละเอียดขึ้นไป ไปกำหนัดยินดีในรูปฌาน อรูปฌานโน่นแหละคราวนี้

ใจกายรูปพรหมก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ถูกส่วนเข้าเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเห็น**กายรูปพรหมละเอียด**ชัด ๆ พอถูกส่วนเข้าก็เห็นกายรูปพรหมละเอียดทีเดียว

ใจกายรูปพรหมละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนา–สติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเห็น**กายอรูปพรหม** นี้ก็ **ราคะ โทสะ โมหะ หมดไปแล้ว** ไม่เหลือเลย เหลือกามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย อวิชฌานุสัย ในกายอรูป–พรหม

ใจกายอรูปพรหมก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนา–สติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงสมาธิ

หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ–ญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายอรูปพรหม-ละเอียด**

ใจกายอรูปพรหมละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ถูกส่วนเข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุ–ปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ–ญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายธรรม-โคตรภู** รูปเหมือนพระปฏิมากรเกตุดอกบัวตูมใสเป็นกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า พอเข้าถึงกายธรรมเท่านั้นแหละ **กามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย อวิชชานุสัย หมด**แล้วไม่มีเลยหายไปหมด เหลือแต่สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ในกายโคตรภูบุคคล

ใจของธรรมกายโคตรภูก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายโคตรภู แต่ว่าดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายน่ะ หน้าตักธรรมกายโตเท่าไหนละก็วัดผ่าเส้นศูนย์กลางโตเท่านั้นกลมรอบตัวนะ ใหญ่ขึ้นไปทีเดียว ใจกายธรรมก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุ–ปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้า พอถูกส่วนเข้าเท่านั้นก็เข้าถึง**กายธรรมโคตรภูละเอียด** หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูมนะ กายธรรมโคตรภูละเอียดน่ะ วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว

ใจกายธรรมโคตรภูละเอียดหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม–โคตรภูละเอียด ถูกส่วนเข้าก็ถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้า

ถึง**ธรรมกายพระโสดา** หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้น นี่**หมด สักกาย-ทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส** เข้าถึงพระโสดาแล้ว สังโยชน์เบื้องต่ำหมดไป พอถึงพระโสดาแล้ว แต่ยังมีกิเลสอยู่ กามราคะ พยาบาท ยังมีอยู่

ใจธรรมกายพระโสดาก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายพระโสดา พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีลเท่ากัน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**ธรรมกายพระโสดาละเอียด** หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไป

ใจธรรมกายพระโสดาละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายพระโสดาละเอียด พอถูกส่วนเข้าเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**ธรรมกายพระสกทาคา** หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไป พอเข้าถึงพระสกทาคาเท่านั้น ส่วน **กามราคะ พยาบาท อย่างหยาบหมด** เหลือแต่ละเอียด

ใจธรรมกายพระสกทาคาก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายพระสกทาคา พอถูกส่วนเข้าเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุ-ปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็ถึง**ธรรมกายพระสกทาคาละเอียด** หน้าตัก ๑๕ วา สูง ๑๕ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไป

ใจธรรมกายพระสกทาคาละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรม-กายพระสกทาคาละเอียด ถูกส่วนเข้าเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วน

เข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**ธรรมกายพระอนาคา** หน้าตัก ๑๕ วา สูง ๑๕ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไป

ใจของธรรมกายพระอนาคาหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายพระอนาคา พอถึงแค่นี้เข้า**กามราคะ พยาบาท ขั้นหยาบขั้นละเอียดหมด**แล้ว เหลือแต่รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ในกายพระอนาคา ใจพระอนาคาก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอนาคา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่**ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ** หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเข้าถึง**ธรรมกายพระอนาคาละเอียด**

ใจธรรมกายพระอนาคาละเอียดหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายพระอนาคาละเอียด พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**ธรรมกายพระอรหัต** หน้าตัก ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกตุดอกบัวตูม เท่ากับธรรมกาย**พระอนาคาละเอียด เท่ากัน พอถึงพระอรหัตก็หมด**แล้ว **รูปราคะ อรูปราคะ มาน อุทธัจจะ อวิชชา** นี่เรียกว่าเป็น **สมุจเฉทปหาน** เป็นพระอรหัตแล้วเป็นสมุเฉทปหาน กิเลสไม่ติดเท่าปลายผมปลายขน หมดกิเลสแค่นี้แหละ พอถึงพระอรหัตก็เสร็จกิจในพระธรรม-วินัยของพระศาสดา

ใจพระอรหันต์ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัต พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเข้าถึง**ธรรมกายพระอรหัตละเอียด** หน้าตัก ๓๐ วา สูง ๓๐ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไป

ใจก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายพระอรหัตละเอียดนี้ เสร็จกิจในพระพุทธศาสนาพระสมณโคดมแค่นี้ ปฏิบัติไปเถอะถึงแค่นี้แล้วก็แล้วละ เสร็จกิจทางธรรม ต่อไปไม่ต้องเรียนไม่ต้องศึกษา เรียกว่ารู้เห็นเกิดขึ้นแล้วแก่เราทีเดียว กิจที่จะต้องทำอีกต่อไป กิจเพื่อความเป็นอย่างนี้ ไม่ต้องมีกระไรต่อไป ภพของเราต่อไปไม่มี หมดภพแล้วแค่นี้ นี่เสร็จกิจในพระพุทธศาสนา เมื่อรู้จักหลักอันนี้แล้วก็เป็นของไม่ยาก ของไม่ใช่ทำยาก แต่ว่าได้เพียรกันนักแล้วทำกันได้เห็นได้มากแล้ว **โสดา สกทาคา อนาคา อรหัต ทำมาได้ก็จริง แต่ว่าไม่ติด** ไปติดอยู่แค่โคตรภูเท่านั้นเอง ที่จะติดโสดา สกทาคา อนาคา อรหัต ไม่ติดหลุดเสีย เพราะเหตุอะไรจึงหลุดไป **มารเขารองราดเสีย** เขาเอาละเอียดมารองราดเสีย ไม่ติด กำลังแก้อยู่ ผู้เทศน์นี่แหละเป็นตัวแก้ละ กำลังแก้ รวมพวกแก้อยู่ทีเดียว **แก้ไขอ้ายละเอียดเหล่านี้ให้หมดให้ได้ หมดได้เวลาใดแล้วก็โสดาจะติด สกทาคาจะติด อนาคาจะติด อรหัตจะติด** แล้วจะเหาะเหินเดินอากาศกันได้ทีเดียว ว่าไม่ช้าน่ะ ไม่เกินสองพันห้าร้อยน่ะ คงจะสำเร็จกันแน่ ไม่คนใดก็คนหนึ่งละ ไม่ต้องสงสัยกันละ จะเอาให้ได้จริงได้จังเชียวหนา นี้ให้รู้จักหลักจริงอย่างนี้นะ

เณรฝรั่งชั่วบวชเณรเท่านั้นแหละ เป็นฝรั่งแท้ ๆ ตั้งแต่ใจหยุดใจใสไปจนกระทั่งพระอรหัตนี้ หน้าตัก ๓๐ วานี้ ทำได้ตลอดทำได้คล่องแคล่ว พอทำเสร็จแล้ว ๆ พอบวชเป็นเณรสำเร็จแล้ว ผู้เทศน์เป็นอุปัชฌาย์ บอกว่าให้ไปตามโยมผู้ชายมา ที่ตายไปแล้วจำได้ไม่ใช่หรือตั้งแต่อายุ ๕ ขวบ แต่ว่าจำได้ เห็นจะมีรูปจำได้ ก็ไปตามอุตส่าห์พยายามไปตาม ไปทูลพระพุทธเจ้าพระสมณโคดมก็ไปทูล แล้วก็ตอบว่ามาเกิดเป็นลูกสาวเขาเสียแล้ว เดี๋ยวนี้เป็นลูกสาวเขา อายุขนาดสัก ๑๐ ขวบได้ เป็นลูกสาวเขาเสียแล้ว ลูกสาวของตัวเองนั่นแหละ พ่อของตัวมาเกิดเป็นลูกสาวของตัว ถ้าแกจะประพฤติผิดในกามจึงมาเกิดเป็นผู้หญิงเสีย **ผู้ชายกลายเป็นผู้หญิงต้องประพฤติผิดในกาม** ถ้าไม่ผิดน่ะไม่เป็นผู้หญิงหรอก ถ้าผิดแล้วจึงเป็นกลับมาเป็นผู้หญิง นี่เขาเป็นฝรั่งแท้ ๆ เขาทำได้ขนาดนี้เห็นไหมล่ะ ชั่วบวชเท่านั้น

พระก็ดี เณรก็ดี **ทำจริงก็เป็นทุกคน**เท่านั้นแหละ จริงแค่ไหนล่ะจะเป็นทุกคนน่ะ **จริงแค่ชีวิต**ซิเป็นทุกคน จริงอย่างไรล่ะ นั่งลงไปประเดี๋ยวก็ได้รู้จริงกันละ นั่งลงไป เมื่อยเต็มที เอ้าเมื่อยก็เมื่อยไป ปวดเต็มที เอ้าปวดก็ปวดไป ทนไม่ไหว เอ้าไม่ไหวก็ทนไป ทนให้ไหว มันจะแตกก็แตกเดี๋ยวนี้ ดับให้มันดับเดี๋ยวนี้ ไม่ถอยเลย ให้เอาจริงเอาจัง ต้องเป็นทุกคนไม่ต้องไปสงสัยละ พระสิทธัตถะราชกุมารทำมาแล้ว เนื้อเลือดจะแห้งเหือดหมดไปไม่ว่า

เหลือแต่กระดูกหนังช่างมัน นี่มันก็เป็นทุกคนเท่านั้น แต่นีไม่ถึงขนาดนี้นะซี พอนั่งเข้าไปพอปวดเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อยเล็ก ๆ น้อย ๆ เอาแล้วแอดเสียแล้ว อ๋อยเสียแล้ว นอนเสียแล้ว เอาเข้านั่นแล้ว จะเอาของจริง ตัวไม่จริงแล้วจะได้อย่างไร ต้องจริงซิ จริงเอาชีวิตเข้าแลกจึงจะได้สมความปรารถนาน่ะ ให้รู้เข้าใจของจริงอย่างนี้นะ เมื่อรู้เข้าใจของอย่างนี้ละก็ไม่ต้องสงสัยละ พึงรู้ชัดเถอะ บอกให้ตรง ๆ ไม่วงแวะเวียนไปทางหนึ่งทางใดละ ทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหัตแท้ ๆ เชียวละ เมื่อรู้แน่เช่นนี้ละก็ จงทำให้เป็น เป็นได้ทุกคนนั้นแหละ

ที่ชี้แจงแสดงมานี้ตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดี จงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมุติยุติธรรมิกถาด้วยอรรถนิยามความเพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

๒๗. รัตนสูตร
ว่าด้วยพุทธรัตนะ

๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
สพฺเพว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ
อโถปิ สกฺกจฺจ สุณนฺตุ ภาสิตํ
ตสฺมา หิ ภูตา นิสาเมถ สพฺเพ
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชาย
ทิวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลี
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตา ฯ
ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา แก้ด้วย **รัตนสูตร** สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงประทานเทศนาโปรดชนชาวเมืองไพสาลี เมื่อครั้งโรคร้ายเกิดขึ้นในเมืองไพสาลี ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถจะบรรเทาได้ พวกชาวเมืองไพสาลี พวกเป็นตัวรัฐบาลปรึกษาหรือพร้อมกันนอกจากพระศาสดาจารย์สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ไม่เห็นผู้หนึ่งผู้ใดพึงจะระงับได้ รัฐบาลฝ่ายไพสาลีไปเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า อาราธนาให้ลงมาบำบัดภัยในครั้งนั้น พระองค์ก็ทรงพระมหากรุณาแก่ชาวไพสาลี เสด็จมาตามอาราธนาของรัฐบาลในครั้งนั้น มาประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำ ใกล้จะเข้าไปในเมืองไพสาลีแล้ว เมื่อพระองค์ทรงประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำดังนี้ คืนวันนั้น ฝนตกยกใหญ่ นำเอาซากศพที่เกลื่อนกลาดในเมืองนั้น ลอยตามน้ำฝนไป เมือง

ไพสาลีก็กลายเป็นเมืองสะอาด พระจอมปราชญ์ก็ทรงประทานเทศนารัตนสูตรในเมืองไพสาลีนั้น

เริ่มต้นแห่งพระสูตรว่า **ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข สพฺเพว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ** ภูตทั้งหลายเหล่าใดที่ประจำพื้นที่ มาประชุมกันในพระนครนี้ก็ดี และเหล่าภูตที่ประชุมกันในอากาศก็ดี สรรพภูตทั้งสิ้นเหล่านั้นจงเป็นผู้ดีใจเถิด และจงฟังภาษิตโดยเคารพ เพราะท่านเหล่าภูตทั้งสิ้นจงตั้งใจฟัง ท่านทั้งหลายจงกระทำความไมตรีจิตในหมู่มนุษย์ และประชากรหมู่มนุษย์ทั้งหลายเหล่าใดกระทำความพลีกรรม ทั้งกลางวันและกลางคืนเพราะเหตุนั้น ขอเหล่าภูตจงเป็นผู้ไม่ประมาท รักษามนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นเถิด ทรัพย์เป็นเครื่องปลื้มใจอันใดอันหนึ่งในโลกนี้หรือในโลกอื่น หรือว่ารัตนะอันใดอันหนึ่งในสวรรค์ รัตนะนั้นหาเสมอด้วยพระตถาคตได้ไม่ พระตถาคตเจ้าเป็นรัตนะอันประเสริฐกว่า แม้อันนี้ **อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ** เป็นรัตนะอันปราณีตในพระพุทธเจ้า **เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ** ด้วยความกล่าวสัจจะอันนี้ ขอความสวัสดีจงมี นี้เป็นเนื้อความของพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษาได้ความเท่านี้ ในรัตนะสูตรคาถาเบื้องต้น สมเด็จพระทศพลทรงรับสั่งดังนี้

ต่อนี้จะอรรถาธิบายในรัตนะสูตรนั้นเป็นลำดับไป เพราะว่าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเมื่อไปถึงเมืองไพสาลี ก่อนแต่จะปรารภกล่าวพระรัตนสูตรนี้ ได้ทอดทัศนาการเห็นเหล่าภูตเป็นอันมากควรโกรธกัน ในภายนอกกายมนุษย์ก็มี ในภายในกายมนุษย์ก็มีมาก จึงได้ทรงรับสั่งแก่เหล่าภูตนั้นให้ช่วยกันระแวดระวัง ว่าคำที่เรียกว่า **ภูต** น่ะ เราไม่รู้จักว่ารูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไร ภูตผีปีศาจ ผีเราก็ไม่รู้จัก รูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไร ปีศาจก็ไม่รู้จักอีกเหมือนกัน รูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไร ไม่โง่นะพวกเรานะ แต่มันก็ไม่ฉลาดเหมือนกัน มันจึงไม่รู้จักฉลาด ทำไมจึงจะไม่รู้จัก เราไม่รู้จักมากว่า เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉานรู้จักไม่ทั่ว กุมภัณฑ์นันทยักษ์รู้จักไม่ทั่ว รู้จักแต่รูปมัน ภูตผีปีศาจก็รู้จักไม่แท้ จะให้เราชี้แน่ลงไปว่า ภูตน่ะรูปพรรณสันฐานมันเป็นอย่างไร ที่เรียกว่าภูตน่ะ ไม่ได้ เพราะไม่เคยเห็น พวกผีล่ะก็ไม่เคยเห็น ปีศาจล่ะก็ไม่เคยเห็นนี่ พวกเราเป็นอย่างนี้น่ะ หรือจะว่าเขาไม่มีหรือก็ตำรามีนี่

พวกธรรมกายเขาเห็นด้วยกันทุกคน ภูตผีปีศาจเหล่านี้ **มีธรรมกายแล้วก็เห็น** เห็นชัด ๆ เอามาเล่าให้ฟังได้ รูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไร นี่วัดปากน้ำมีธรรมกายมากนะ ถ้าอยากจะรู้ว่าภูตผีปีศาจมีรูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไรแล้ว ก็ไปไถ่ถามกันได้พูดกันได้ ว่ากุมภัณฑ์นันทยักษ์เป็นอย่างไร รูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไร ไปไถ่ถามกันได้ ว่าเปรต

อสุรกายเป็นอย่างไร ไปไถ่ถามกันได้ แล้วยังอีกมากมายที่เรายังไม่รู้จักน่ะ มากมายนัก พวกภูตน่ะรูปเหมือน ๆ มนุษย์เรานี้ แต่ว่ามันคล้าย ๆ พวกเปรต มันมีผอม ๆ อยู่บ้างเล็กน้อย และก็มีอ้วนบ้างเหมือนกันภูตน่ะ พวกเหล่านี้แหละมันรับเครื่องเซ่น ถ้าว่ามนุษย์ผู้ใดเซ่นสรวงมันเข้าละก็ มันรับเครื่องสังเวยเหล่านั้น นี่พวกภูตทั้งนั้น แล้วมันผดุงความสุขความสำราญให้ได้เหมือนกัน มันให้ทุกข์ได้เหมือนกัน พวกภูตเหล่านี้ แต่ว่าไม่ใช่ตัวให้จริงนัก ตัวเขาใช้นะ ไม่ใช่ตัวจริง มีมากมายก่ายกองนัก มนุษย์ว่ามีมาก มันก็มีมากพอกับมนุษย์อย่างนี้แหละ ไม่ใช่มีนิดหน่อยหรอก มีมากมายนัก พวกภูตเหล่านี้

ภูตเหล่านี้แหละเมื่อพระพุทธเจ้าไปปราบโรคในครั้งนั้น ปราบโรคภัยในเมืองไพสาลีในคราวนั้น ไปพบพวกเหล่านี้เข้าในเบื้องต้น พระทศพลจึงได้ทรงรับสั่งว่าพวกเหล่าภูตประจำถิ่นทั้งหลายเหล่าใด มาประชุมกันแล้วในเมืองนี้ก็ดี และเหล่าใดประชุมกันอยู่ในอากาศก็ดี สรรพภูตทั้งหลายจงเป็นผู้มีใจเถิด หรือจงเป็นผู้ดีใจเถิด และจงเป็นผู้สดับสุภาษิตโดยเคารพเถิด เพราะเหตุว่า ท่านภูตทั้งสิ้นจงตั้งใจฟัง ท่านภูตทั้งหลายจงกระทำไมตรีจิตในหมู่มนุษยชาติประชาชน และมนุษย์เหล่าใดกระทำบวงสรวงทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเหตุนั้น ขอท่านภูตจงเป็นผู้ไม่ประมาท รักษาพวกมนุษย์เหล่านั้นเถิด

ว่ารัตนทรัพย์เป็นเครื่องปลื้มใจอันใดอันหนึ่ง มีอยู่ในโลกนี้หรือในโลกอื่น หรือว่ารัตนอันใดอันประณีตในสวรรค์ รัตนทั้งหลายเหล่านั้นหาเทียมพระตถาคตเจ้าได้ไม่ ข้อนี้เป็นข้อที่ลึกลับอยู่ รัตนอันประณีตน่ะมันเป็นตัวสำคัญอยู่ ทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันใดอันหนึ่งอันมีในโลก บัดนี้ ที่เราเป็นอยู่ในมนุษย์โลกนี้อาศัยเครื่องปลื้มใจ

ทรัพย์นั้นถ้าจะจัดออกไปเป็นสองอย่างคือ เรียกว่า สวิญญาณกทรัพย์ ทรัพย์ที่มีวิญญาณ อวิญญาณกทรัพย์ ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ **สวิญญาณกทรัพย์ ทรัพย์ที่มีวิญญาณ**นั้นเป็น**ทรัพย์เป็น อวิญญาณกทรัพย์ ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ**นั้น เป็น**ทรัพย์ตาย** บัดนี้เราไม่รู้จักทรัพย์เป็นทรัพย์ตาย อยากจะหาทรัพย์ตายเรื่อยไป ไอ้ทรัพย์เป็นไม่หา ถ้า**คนมีปัญญาเขาก็หาทรัพย์เป็น** เขาไม่หาทรัพย์ตายหรอก ทรัพย์เป็น ๆ นั่นแหละเป็นก้อนทรัพย์สำคัญ คือ**เราเป็นผู้ทำตัวของเราให้ดี** ไปอยู่บ้านไหนเมืองไหนก็รับรองทุกบ้าน เชื้อเชิญทุกบ้าน อยากให้อยู่ทุกบ้าน ให้เงินให้ทองสนับสนุน เลี้ยงดูปูเสื่ออิ่มหนำสำราญ อยากจะให้อยู่บ้านของตัวนั่น เห็นไหมล่ะ ตัวเองนี่แหละมันเป็นทรัพย์ขึ้น มันเป็นสวิญญาณกทรัพย์ขึ้น เราทำตัวของตัวดี ถ้าตัวมีวิชาดีเป็นทรัพย์หมดทั้งตัว มีวิชาดีเล่าเรียนความรู้ให้สามารถ จนกระทั่งรัฐบาลต้องประสงค์ จนกระทั่งครอบครัวใหญ่ ๆ ต้องประสงค์ จนกระทั่งคนมีปัญญาเห็นเข้าแล้วก็เคารพนบนอบทีเดียว อยากจะเอาไปอยู่ด้วย อยากจะเอาเป็นพวกด้วย นั่นให้รักษา

ตัวเป็นเช่นนั้น หญิงถ้ารักษาตัวเป็นเช่นนั้นเข้า หญิงก็ศึกษาวิชาของผู้หญิงเข้าให้สุดความสามารถของตน ให้เป็นคนมีฝีมือดี เย็บปักถักร้อยดีทุกอย่าง ปรุงสูปพยัญชนะอร่อยทุกอย่างให้มีฝีมืออย่างนี้ นี่แหละเป็นสวิญญาณกทรัพย์ขึ้นในตัวทีเดียว ไม่ต้องไปสงสัยล่ะ อยู่ที่ไหนเขามาเรียกร้องหา หนักเข้าจนพระเจ้าแผ่นดินต้องการตัว ฝีมืออร่อยนัก ไปปรุงเข้าจริง ๆ อร่อยทีเดียว ลืมมือคนอื่นหมด เอาล่ะ ออกจากพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ละ เห็นไหมล่ะ สวิญญาณกทรัพย์ ก็เป็นทรัพย์ขึ้นดังนี้น่ะ นี่แหละสวิญญาณกทรัพย์เป็นอย่างนี้ มันยอดทีเดียว

หรือไม่ฉะนั้น ที่เรียกว่าสวิญญาณกทรัพย์ละก็ คนที่มีรูปสวยไม่มีใครเทียมทันเล่าลือถึงพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินต้องใช้คุณท้าวเจ้าจอมมารับไปเป็นมเหสี นี่ก็เป็นสวิญญาณกทรัพย์อีก เป็นขึ้นอย่างนี้แหละเป็นได้ เหตุนี้เขาจึงมีตา เขาต้องดู เขาจะทำการสมรสใด ๆ เขาต้องดูทั้งนั้น กลัวไปเจออ้ายคนชั่วเข้า อ้ายรูปชั่วตัวดำเข้าใช้ไม่ได้ เสียไม่ใช่เสีย แต่เสียลูกหลานเป็นง่อยไปอีก เขาหาที่สวยงามทั้งนั้น สวยงามไม่ให้มีตำหนิ จนเป็นที่นิยมชมชอบของกษัตริย์ นั่นแหละได้ชื่อว่าเป็นสวิญญาณกทรัพย์แท้ ๆ นั่นเป็นสวิญญาณก–ทรัพย์โดยตรงเชียวนะ สวิญญาณกทรัพย์โดยตรงอย่างนี้

อวิญญาณกทรัพย์ล่ะ สำหรับเครื่องใช้สอยเป็นอวิญญาณกทรัพย์ มนุษย์นั่นแหละใช้สอยทรัพย์ทั้งหลายเหล่านั้น มีมากน้อยเท่าใด มนุษย์ใช้สอยละก็ นั่นเป็นอวิญญาณกทรัพย์ทั้งนั้น จะเป็นเรือกสวนไร่นาตึกร้านบ้านเรือนเท่าหนึ่งเท่าใดก็ช่าง เรียกว่าเป็นอวิญญาณก–ทรัพย์

ปศุสัตว์ต่าง ๆ มีชีวิตเป็นอยู่มากน้อยเท่าใด วัว ควาย ช้าง ม้า แพะ แกะ เป็ด ไก่ สุกร เหล่านี้ มากน้อยเท่าใด หรือข้าทาสบริวารมากน้อยเท่าใดเป็นสวิญญาณกทรัพย์ทั้งนั้น แต่สวิญญาณกทรัพย์เหล่านั้นเป็นสวิญญาณกทรัพย์เลว ๆ **สวิญญาณกทรัพย์จริง ๆ ละก็ตัวของตัวเองนั่นแหละ** จะเป็นสวิญญาณกทรัพย์ได้หรือไม่ได้ ถ้าเป็นสวิญญาณกคนเดียวแหละ เป็นประโยชน์แก่คนมากนัก นั่นเป็นสวิญญาณกทรัพย์เกิดขึ้นในตัวเอง มีชื่อมีเสียงแล้ว นั่นเป็นสวิญญาณกทรัพย์ขึ้น

ถ้าว่าไม่ฉลาด ไม่รู้จักทรัพย์อย่างนี้ ก็ไม่สร้างตัวของตัวให้ดีขึ้น ก็ปล่อยไปตามยถากรรม มันก็ใช้อะไรไม่ได้ ฝีมือไม่มีอะไรสักอย่างหนึ่ง ฝีมือไม่ดีเลย ก็ไม่หัดเข้า แก้ไขข้อขัดข้องของตัวเข้า ไม่ขยันทำขึ้น ไม่ปรุงขึ้น ให้เฉลียวฉลาดขึ้น เย็บปักถักร้อยไม่เป็นก็มองดูเขาตาหลอไป ไม่เป็นเรื่อง ไม่ทำให้เฉลียวฉลาดขึ้นในตัวของตัว ไม่ทำ อย่างนี้คนขี้เกียจขี้คร้านไม่รู้จักสมบัติของตัว ไม่รู้จักสมบัติมันก็เป็นคนสมบัติเลว ๆ ไปทั้งชาติ เป็น

สวิญญาณกทรัพย์ที่เลวไป ไม่เป็นสวิญญาณกทรัพย์ที่ดีไป

เพราะฉะนั้น สวิญญาณกทรัพย์ทั้งสองประการนี้ ในสากลโลกเขาต้องการนัก ต้องการสวิญญาณกทรัพย์ที่เยี่ยม หรือทรัพย์ในโลกก็ต้องการที่เยี่ยมเหมือนกัน เลือกขึ้นไปๆ จนกระทั่งบัดนี้ ถึงเงินถึงทองถึงเนื้อเงินเนื้อทองก็เป็นทรัพย์เหมือนกัน ถึงเนื้อทองก็ยังไม่พอ ถึงเนื้อเพชรเนื้อแก้ว เนื้อเพชรหนักขึ้นไปอีกจนกระทั่งถึงจริงจริงเข้าไปโน่น ถึงแก้วกายสิทธิ์โน่น ถึงแก้วสารพัดนึก ขึ้นถึงดวงแก้วกายสิทธิ์โน่น นั่นแหละเป็นสวิญญาณกทรัพย์อีกชั้นหนึ่ง แก้วกายสิทธิ์น่ะ นั่นดวงสวิญญาณกทรัพย์ทีเดียว คือจักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ๗ ประการเหล่านี้เป็นตัวสวิญญาณกทรัพย์ทีเดียว เกิดขึ้นในโลก โลกเป็นสุขทีเดียว ปราศจากการไถการหว่าน รัตนะเหล่านั้นเลี้ยงหมดทั้งสิ้น นี่เป็นสวิญญาณกทรัพย์แท้ ๆ ตัวจริงที่อยู่ในโลกเกิดขึ้นครั้งใดละก็ แม้ว่าโลกได้รับความเดือดร้อนไม่สงบสุข อยู่เย็นเป็นสุขไม่มี มีแต่ทุกข์ เป็นเบื้องหน้า พระพุทธเจ้ามาเป็นที่พึ่ง ถ้าพระ-พุทธเจ้าไม่มีเป็นที่พึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าต้องเข้ามาเป็นที่พึ่งของสัตว์โลกในยุคนั้น ปราบ-ปรามพวกอันตราย ให้เบาบางลงไป ให้มนุษย์ได้รับความสุข หากพระปัจเจกพุทธเจ้าไม่มา พระเจ้าจักรพรรดิ์ต้องมา มีรัตนะ ๗ มีสวิญญาณกทรัพย์มาใช้ทีเดียว สวิญญาณกทรัพย์นั้นลึกซึ้ง ดูเป็นของตายแต่ว่ากลายเป็นของเป็น เหาะเหินเดินอากาศได้ทีเดียว นั่นตัวสวิญญาณก-ทรัพย์ ทรัพย์เหล่านั้นแหละ ในมนุษย์โลกใช้สอยอยู่เพียงเท่าใด

นี่ที่เรียกว่า **อิธ วา หุรํ วา** ในโลกนี้ ในโลกมนุษย์นี่ หรือในโลกอื่น ๆ ก็มีสวิญ-ญาณกทรัพย์ทั้งนั้น มีใช้สอยทั้งนั้น หรือว่ารัตนะอันประณีตในสวรรค์ รัตนะอันใดอันประณีตอยู่ในสวรรค์โน่นแน่ะ สวรรค์น่ะลึกซึ้ง จาตุมหาราช ดาวดึงสา ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี พวกนั้นใช่แก้ววิเศษทั้งนั้น แก้วทั้งนั้น ใช้แก้วก็คือรัตนะทั้ง ๗ ประการนั้นเอง มีทั้งเป็นทั้งตาย ทั้งตายก็เป็นเครื่องประดับประดาใช้สอย มิได้ขาดตกบกพร่อง ประดับประดาวิมานต่าง ๆ ประดับประดาแท่นที่สำหรับนั่งนอนสำราญ สำหรับเป็นเครื่องประดับวิมาน หาที่เปรียบไม่ได้ แก้วเหล่านั้นงดงามนักทีเดียว นั่นรัตนะอันประณีต บรรดา ๖ ชั้นฟ้ามีแก้วประดับทั้งนั้น นั่นเขาเรียกว่า อวิญญาณกทรัพย์เป็นของมีค่า ที่เรียกว่าสวิญญาณกทรัพย์น่ะคือของใช้ รัตนะ ๗ ประการ ใช้รัตนะ ๗ ประการ ไม่มีความทุกข์ มีแต่ความสุขกาย นั่นรัตนะสำคัญ ทั้ง ๖ ชั้นฟ้าเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่แต่หกชั้นเท่านั้น ในชั้นพวกพรหมโน่น พรหมปาริสัชชา พรหมปุโรหิตา มหาพรมหา ปริตตาภา อัปปมาณาภา อาภัสสรา ปริตตสุภา อัปปมาณสุภา สุภกิณหา เวหัปผลา อสัญญาสัตตา อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา ใน ๑๖ ชั้นนี้ใช้รัตนะ ๗ เหมือนกัน ใช้แก้วแบบเดียวกัน ทั้งเป็น

ทั้งตาย เป็นทอง เป็นแก้ว เป็นวิเศษต่าง ๆ หาที่เปรียบไม่ได้ หรือว่าในอรูปสัตว์ อากา-สานัญจายตนะ วิญญานัญจายตนะ อากิญจัญญายตน เนวสัญญานาสัญญายตน ได้รับรูปเพราะรัตนะ เพราะสวิญญาณก อวิญญาณกรัตนะเหล่านี้ ให้ได้รับความสุขต่าง ๆ

รัตนะเหล่านั้นจะมีมากน้อยเท่าใดก็มีไปเถอะ สู้ไม่เท่าทันกับพระตถาคตเจ้า **พระตถาคตเจ้าเลิศประเสริฐกว่ารัตนะทั้งหลายเหล่านั้น** พระตถาคตเจ้าน่ะรูปพรรณสันฐานเป็นอย่างไร อยู่ที่ไหน ที่นี้เราจะรู้จักละ พระตถาคตเจ้าที่เรียกว่าเลิศประเสริฐกว่านะ ก็รัตนะอีกเหมือนกันนั่นแหละ **พุทธรัตนะนั่นแหละเป็นพระตถาคตเจ้าละ** ที่เราได้ธรรมกายแล้วก็ถึงพุทธรัตนะ ธรรมกายคือพุทธรัตนะที่เป็นโคตรภู ธรรมกายคือพุทธรัตนะคือพระโสดา ธรรมกายคือพุทธรัตนะที่เป็นพระสกทาคา ธรรมกายคือพุทธรัตนะที่เป็นพระอนาคา ธรรมกายที่เป็นพุทธรัตนะที่เป็นพระอรหันต์ ทั้งหยาบทั้งละเอียดเป็นพุทธรัตนะทั้งนั้น แก้วคือพุทธรัตนะนั่นแหละ นั่นแหละตัวพระตถาคตเจ้าทีเดียว

ทำไมรู้ว่าพระตถาคตเจ้าน่ะคือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ พระองค์ทรงรับสั่งกับ วกฺกลิภิกฺขุ ว่า **อเปหิ วกฺกลิ** วักลิจงถอยออกไป **อิมํ ปูติกายํ ทสสนํ** มาดูใยเล่าร่างกายตถาคตที่เป็นของเปื่อยเน่า **โย โข วกฺกลิ ธมฺมํ ปสฺสติ โส มํ ปสฺสติ** แน่ะ สำแดงวักกลิ **ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราผู้ตถาคต ธมฺมกาโย อหํติปิ ผู้ตถาคตคือธรรมกาย** นั่นแน่ะบอกตรงนั้นแน่ะ ว่าเราผู้ตถาคตคือธรรมกาย **ธรรมกายนั้นเองเป็นตัวตถาคตเจ้า** ผู้ได้ธรรมกายก็รู้ด้วยกันทั้งนั้นว่า อ้อ ที่เราเข้าถึงธรรมกายแล้วนี่เป็นรัตนะสูงสุด รัตนะในพื้นมนุษย์ หรือเป็นรัตนะในพื้นสวรรค์ ๖ ชั้น หรือรัตนะในพื้นพรหมทั้ง ๑๖ ชั้น หรือรัตนะในอรูปพรหมทั้ง ๔ ชั้น รัตนะเหล่านั้นที่เป็นสวิญญาณกรัตนะก็ดี อวิญญาณกรัตนะก็ดี สู้พระตถาคตเจ้าไม่ได้ บัดนี้เราได้เป็นธรรมกายแล้ว เราได้สมบัติยิ่งใหญ่ สมบัติอื่นสู้ไม่ได้ เข้าถึงธรรมกายแล้วบังคับสมบัติเหล่านั้นได้ สมบัติเหล่านั้นอยู่ในอำนาจ จะต้องการเมื่อไรก็เอาได้ ไม่ต้องเดือดร้อนอันหนึ่งอันใด

นี้ที่พวกที่เข้าถึงธรรมกายแล้ว เขารู้ฤทธิ์ของธรรมกายแล้ว เขาไม่อินังขังข้ออะไรหรอกกับสวิญญาณกรัตนะ อวิญญาณกรัตนะ ในภพ ๓ นะ เขาต้องการจะไปนิพพานออกจากภพ ๓ นี่แน่ะ ยังสูงกว่าอย่างนั้น แล้วก็เลิศประเสริฐกว่า เข้าถึงพุทธรัตนะแล้วเลิศประเสริฐกว่าทั้งนั้น รัตนะใดสู้ไม่ได้ทั้งนั้น สวิญญาณกรัตนะ อวิญญาณกรัตนะ ที่อยู่ในไตรภาพ สู้ไม่ได้ทั้งนั้น แพ้พุทธรัตนะทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นผู้ที่ได้พุทธรัตนะ ที่ได้แล้วอย่าดูเบาหนา ดับมาเกือบสองพันปีหนา มาโผล่ขึ้นในครั้งนี้นะเป็นอัศจรรย์ทีเดียว แต่ว่ามารยังขวางอยู่มาก มนุษย์ยังไม่เบิกตา

ยังหลับตาอยู่มาก มนุษย์ยังไม่ตื่น ยังหลับตาอยู่มากนัก **ถ้ามนุษย์ได้เห็นธรรมกาย มนุษย์คนนั้นตื่นขึ้นแล้ว** ไม่หลับแล้ว ถ้ามนุษย์ใดยังไม่เห็นธรรมกาย ยังไม่เป็นธรรมกาย มนุษย์นั้นยังหลับอยู่ มารมันยังกดหลับอยู่ ยังไม่ตื่นเลย บางทีตายเสียชาติหนึ่งยังไม่ตื่นเลย หลับเรื่อยไปเสียทีเดียว บางคนเห็นปรากฏ ตื่นทีเดียวมีธรรมกาย บางคนไม่เดียงสา มีธรรมกายใหญ่โตมโหฬารเช่นนี้แล้ว มาถึงรัตนะอันเลิศประเสริฐเช่นนี้แล้ว กลับไปวางเสียก็มี แปลกประหลาดนัก ลืมตาขึ้นแล้วกลับไปตาบอดก็มี อย่างนี้น่าอัศจรรย์นัก เพราะเหตุไร เพราะไม่รู้จักเดียงสา มาพบของวิเศษประเสริฐเลิศล้นพ้นประมาณ ไม่รักษาให้ควรแก่การควรเห็นควรพบ แม้เป็นอยู่ก็เท่ากับศพ ไม่ประเสริฐเลิศอะไรนัก เพราะกายมนุษย์นี่ชั่วคราวเท่านั้น เกิดแล้วก็ดับไป อุปปาท บังเกิดขึ้น ฐิติ ตั้งอยู่ แปรไป ภังค แตกสลายไป มีเกิดมีดับ มีเกิดมีดับเป็นเบื้องหน้า

เรื่องนี้พระปัญจวัคคี พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้เปล่งอุทานวาจา เมื่อได้ฟังธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรจบลง เปล่งอุทานวาจาว่า ได้มีดวงตาเห็นปราศจากมลทิน เห็นแจ้งปรากฏชัดว่า **ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ เป็นธรรมกายขึ้นแล้ว** สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีความเกิดขึ้นเสมอ สิ่งทั้งปวงมีความดับไปเสมอ **เห็นเกิดกับดับ**เท่านั้นเอง **หมดทั้งสากลโลก** เกิดดับเท่านั้นแหละไม่ไปไหน บัดนี้เราก็รู้ปรากฏอยู่ทุกถ้วนหน้า ที่เราเกิดมาเป็นหญิงเป็นชาย คฤหัสถ์บรรพชิต โตเล็กปานกลางชนิดใดก็ช่าง แล้วจะตายไหม ตาย แล้วกลับคืนมาหรือเปล่า เปล่า ไม่กลับ ไปแล้วไม่กลับมามองดูอีกต่อไป แล้วไปเกิดต่อไปอีก เกิดเท่าไรตายเท่านั้น ไม่มีเหลือเลยสักคนเดียว มีเกิดกับดับเท่านี้แหละ

เมื่อเป็นเช่นนี้ มาพบพุทธศาสนาเช่นนี้ ต้องเข้าถึงธรรมกายให้ได้ ถ้าเข้าถึงธรรมกายไม่ได้ เราไม่เป็นลาภล้นพ้นประมาณละ เข้าถึงธรรมกายได้ละก็เป็นลาภล้นพ้นประมาณทีเดียว มีบาลีเป็นหลักเป็นฐานชี้ชัดไว้ว่า **ตถาคโต โข วาเสฏฐา อธิวจนํ ธมฺมกาโย อิติปิ ดูกร วาเศรฐโคตรทั้งหลาย คำว่าธรรมกาย ธรรมกายเป็นตถาคตโดยแท้** นั่นแน่ะ ธรรมกายน่ะ ประเสริฐเลิศกว่าสวิญญาณกรัตนะ อวิญญาณกรัตนะ ซึ่งมีในไตรภพ สู้ไม่ได้เป็นอันขาดทีเดียว เมื่อรู้จักเช่นนี้เราจะต้องเข้าถึงธรรมกายให้ได้ เมื่อเข้าถึงธรรมกายได้ละก็นั่นแหละได้รัตนะอันประเสริฐแล้ว เข้าถึงยอดรัตนะแล้ว ยอดรัตนะน่ะ ได้ธรรมกายเบื้องต้นเป็นโคตรภู ได้ลงไปที่ ๒ เป็นพระโสดา ย่างเข้าเป็นที่ ๓ เป็นพระสกทาคา ย่างเข้าเป็นที่ ๔ เป็นพระอนาคา ถ้าย่างเข้าเป็นขั้นที่ ๕ เป็นพระอรหัต ถึงพระอรหัตละก็สุขละ ไม่มีเกิดแก่เจ็บตาย เลิศละ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในกามภพ รูปภพ อรูปภพ ต่อไป นั่นเป็นที่สุดทีเดียวรัตนะนั้น

เมื่อรู้จักที่สุดเช่นนี้แล้ว ตั้งใจให้แน่แน่ว ท่านส่งเสริมไว้เป็นเอนกประการ ว่า **อิทมฺปิ รตนํ ปณีตํ** นี่เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า **เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ** ด้วยความสัตย์อันนี้ ขอความสุขสวัสดีจงมี ถ้าว่าใครอยู่กับรัตนะเช่นนี้ละก็ มีความสวัสดีเรื่อยปลอดภัยเรื่อยทีเดียว อยู่ในธรรมรัตนะ สังฆรัตนะให้ใส อยู่กับรัตนะนั่นแหละปลอดภัยทีเดียว ไม่ต้องมีภัยอีกต่อไปทีเดียว ได้รับความสุขทีเดียว ไม่ได้รับความทุกข์อีกต่อไป เมื่อรู้จักหลักจริงเช่นนี้ เข้าให้ถึงนา วัดปากน้ำน่ะเขาเข้าถึงกันมากนัก ๑๕๐ กว่าเวลานี้ ทั้งภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เข้าถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ๑๕๐ กว่า

ถ้าได้เข้าถึงพุทธรัตนะแล้วอย่าปล่อยเป็นเด็ดขาด ใจขาด ขาดไป ตาย ตายไป **ใจติดอยู่กับพุทธรัตนะนั่นแหละเอาตัวรอดได้**ละ สิ่งอื่นไม่มียิ่งกว่านั้น ไม่มีหนา เมื่อรู้หลักพระพุทธศาสนาเช่นนี้ละก็ ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพุทธศาสนา เรียกว่าคนมีนัยน์ตาไม่ใช่คนตาบอด แล้วก็ดูรัตนะเป็นด้วย รัตนะนี้เป็นรัตนะสูงสุด สวิญญาณกรัตนะ อวิญญาณกรัตนะ ที่มีในไตรภพ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ไม่มีสูงสุดเท่า พุทธรัตนะนี้แหละเป็นรัตนะอันสูงสุดแท้ ๆ แน่ในใจเช่นนี้แล้วละก็ อย่าให้ฟั่นเฟือนไปหนา อย่าให้ยักเยื้องแปรผันถึงแม้ว่ากิเลสจะมายั่วปั่นสักเท่าใด ก็อย่าให้เป็นไป ต้องอยู่ในพุทธรัตนะให้ได้ ให้มั่นอยู่ในพุทธรัตนะ ให้ใสอยู่ร่ำไปให้ได้ นั่นแหละเอาตัวรอดได้ ที่ได้มาประสบพุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมา ตามวาระพระบาลีในรัตนสูตร ในบาลีในพระคาถาเบื้องต้นพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สพฺพพุทฺธานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระพุทธเจ้าทั้งปวง **สพฺพธมฺมานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระธรรมทั้งปวง **สพฺพสงฺฆานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระสงฆ์ทั้งปวง **ปิฏกตฺตยานุภาเวน** ด้วยอำนาจปิฎกทั้ง ๓ คือ สุตตันตปิฎก วินัยปิฎก ปรมัตถปิฎก ทั้ง ๓ ประการนี้ จงดลบรรดาล ความสุขสวัสดิ์จงอุบัติบังเกิดมี เป็นปรากฏในขันธ์บรรจบแห่งธานิศราธิบดีทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมุติว่ายุตติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

๒๘. ภัตตานุโมทนากถา

๙ พฤษภาคม ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

โภชนํ ภิกฺขเว ททมาโน ทายโก ปฏิคาหกานํ ปญฺจ ฐานานิ เทติ กตมานิ ปญฺจ อายุํ เทติ วณฺณํ เทติ สุขํ เทติ พลํ เทติ ปฏิภาณํ เทติ อายุํ โข ทตฺวา อายุสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มนุสฺสสฺส วา วณฺณํ ทตฺวา วณฺณสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มนุสฺสสฺส วา สุขํ ทตฺวา สุขสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มนุสฺสสฺส วา พลํ ทตฺวา พลสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มนุสฺสสฺส วา ปฏิภาณํ ทตฺวา ปฏิภาณสฺส ภาคี โหติ ทิพฺพสฺส วา มนุสฺสสฺส วา โภชนํ ภิกฺขเว ททมาโน ทายโก ปฏิคาหกานํ ปญฺจ ฐานานิ เทตีติฯ

ณ บัดนี้อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถาว่าด้วย **ภัตตานุโมทนากถา** เฉลิมเพิ่มเติมศรัทธาของท่านทานบดี พร้อมด้วยวงศาคณาญาติเนื่องด้วยสายโลหิต และเนื่องด้วยความคุ้นเคย ญาติสาโลหิตา ญาติ เนื่องด้วยสายโลหิต และเนื่องด้วยความคุ้นเคย ญาติมี ๒ อย่าง เนื่องด้วยสายโลหิต เรียกว่า **สาโลหิตา** เนื่องด้วยความคุ้นเคย เรียกว่า **วิสฺสาสา ปรมา ญาติ** ญาติที่เนื่องด้วยความคุ้นเคยกัน พระองค์ทรงสรรเสริญว่า เป็นญาติอย่างยิ่ง

วันนี้ เจ้าภาพพร้อมด้วยบุตรภรรยาวงศาคณาญาติ พากันมาบริจาคทานแก่พระภิกษุสามเณร ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกา ตอนเช้าได้ถวายข้าวยาคู คือข้าวต้ม เวลาเพลได้ถวายโภชนาหารพร้อมทั้งสูปพยัญชนะอันสมควร เวลาบ่ายนี้ให้มีพระธรรมเทศนา น้อมนำปัจจัยไทยธรรมบูชาพระสัทธรรมเห็นสภาวะปานฉะนี้ ได้ชื่อว่าถวายทานแด่พระธรรม เป็นอันว่าเจ้าภาพได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้า มีรูปพระปฏิมากรเป็นประธาน มีพระสงฆ์เป็นบริวาร และได้ชื่อว่าถวายทานแด่พระธรรม และได้ชื่อว่าถวายทานแด่พระสงฆ์ ทั้ง ๓ นี้ เป็นเนมิตกนาม **พุทฺโธ** เป็นเนมิตกนามเกิดจากพุทธรัตนะ **ธมฺโม** เป็นเนมิตกนามเกิดจากธรรมรัตนะ และ **สงฺโฆ** เป็นเนมิตกนามเกิดขึ้นจากสังฆรัตนะ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ทั้ง ๓ นี้เป็นตัวแก่นสารของพระพุทธศาสนา

พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ทั้ง ๓ นี้ อยู่ที่ไหน? **อยู่ในตัวของเรานี่เอง** อยู่ในตัวตรงไหน? ในตอนศีรษะ หรือว่าอยู่ในตอนเท้า หรือว่าอยู่ในท่อนตัว เอาคอออกเสีย เอาขาออกเสียเหลือแต่ท่อนตัว จะอยู่ตอนขา ตอนหัว หรือว่าอยู่ตอนตัว **พระพุทธเจ้า**

อยู่ตรงกลางกาย เรามีกลางมีศูนย์ ตรงสะดือนั่นเป็นศูนย์ นั่นเรียกว่า กลางกาย สะดือทะลุหลัง ขวาทะลุซ้าย เหมือนเราขึงด้ายเส้นหนึ่งให้ตึง ตรงกลางที่ด้ายจดกันนั่นแหละ เรียกว่ากลางกั๊ก ตรงกลางกั๊กเหนือสะดือขึ้นมา ๒ นิ้ว พระพุทธเจ้าอยู่ตรงนั้น ตรงกลางกั๊กนั้น ให้เอาใจไปหยุดนิ่งอยู่ตรงกลางกั๊กนั้น พระพุทธเจ้าอยู่นอกใจหรือในใจ? ให้เอาใจไปหยุดนิ่งอยู่ตรงนั้น พอใจหยุดนิ่งก็เข้ากลางของใจที่หยุดนิ่งนั้นทีเดียว ที่เขาว่าสวรรค์ในอกนรกในใจ **พระก็อยู่ในใจ** พอใจหยุดนิ่ง ก็เข้ากลางของใจที่หยุดนิ่ง กลางของกลาง ๆ ๆ ซ้ายขวาหน้าหลังล่างบนนอกในไม่ไปทีเดียว กลางของกลาง ๆ ๆ หนักเข้า พอหยุดถูกส่วนเข้าเท่านั้น จะเห็นทางที่จะเข้าไปถึงกายละเอียดเป็นชั้น ๆ เข้าไปจนถึง พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เราต้องรู้ ถ้าไม่รู้เราจะระลึกถึง พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ไม่ถูก ถ้ารู้จักเสียแล้วจะระลึกถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ได้ถูกต้อง

เมื่อเอาใจไปหยุดนิ่งอยู่ตรงศูนย์กลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ หยุดนิ่งหนักเข้า ก็เข้ากลางของใจที่หยุดนิ่ง กลางของกลาง ๆ ๆ พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น ก็เห็นธรรมอีกดวงหนึ่งเท่าดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ใสบริสุทธิ์ดุจกระจกคันฉ่องส่องดูเงาหน้า ใสแจ๋วทีเดียว ใจก็หยุดนิ่งอยู่ตรงกลางดวงที่ใสนั้น ตรงกลางดวงที่ใสนั่นแหละ มี**ดวงศีล พอเข้าไปถึงกลางดวงกำเนิด ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็เข้าถึงดวงศีล** ดวงเท่ากัน หยุดอยู่กลางดวงศีลนั้น กลางดวงกำเนิดดวงศีลนั้น มี**ดวงสมาธิ** เข้าไปถึงถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธินั่นแหละ กลางของกลาง ๆ ๆ หนักเข้าจะเข้าถึง**ดวงปัญญา** อยู่กลางดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงปัญญานั้น พอถูกส่วนเข้า กลางของกลาง ๆ ๆ หนักเข้าจะเข้าถึง**ดวงวิมุตติ** หยุดอยู่กลางดวงวิมุตตินั้น พอถูกส่วนหนักเข้า กลางของกลาง ๆ ๆ หนักเข้า เข้าถึง**ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ** หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนั้น พอถูกส่วนเข้า กลางของกลาง ๆ ๆ หนักเข้าจะเข้าไปถึง**กายมนุษย์ละเอียด** พอเข้าไปถึงกายมนุษย์ละเอียดเท่านั้น จะตกใจทีเดียวว่า เจ้านี้ข้าไม่เคยเห็นเลย เจ้าอยู่ที่นี่ เวลาเจ้าฝันออกไปเวลาตื่นขึ้นมาก็ไม่เห็นเจ้า ไม่รู้ว่าหายไปอยู่ที่ไหน ข้าไม่รู้จักที่ของเจ้าว่าอยู่ที่ไหน บัดนี้ข้ามาพบเจ้าเข้าแล้ว อยู่ในกลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนี่เอง กายมนุษย์ละเอียดที่ฝันออกไปเมื่อพบเจ้าเวลานี้ก็ดีแล้ว ไหนเจ้าลองฝันให้ข้าดูซิ ฝันไปเมืองเพชร ไปในเขาวัง เอาเรื่องในเขาวังนั้นมาเล่าให้ฟังหน่อย สักนาทีเดียวเท่านั้น กายละเอียดฝันไปเอาเรื่องในเขาวังมาเล่าให้กายมนุษย์หยาบฟังแล้ว และเจ้าลองฝันไปเอาเรื่องทางอรัญประเทศบ้าง พระธาตุพนมบ้างมาเล่าให้ฟังบ้าง สักนาทีเดียวเช่นกัน กายมนุษย์ละเอียดก็ฝันไปเอาเรื่องพระธาตุพนมมาเล่าให้ฟังอีก และไหนลองฝันไปเมืองเชียงใหม่ ไปเอาเรื่องดอยสุเทพมาเล่าให้ฟังอีก ไปเมือง

นครศรีธรรมราชฝันไปเอาเรื่องพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุมาเล่าให้ข้าฟังอีกเช่นกัน นี่ฝันได้อย่างนี้ **ฝันทั้ง ๆ ที่ตื่น ๆ ไม่ใช่ฝันหลับ ๆ** ฝันอย่างนี้ประเดี๋ยวเดียวได้เรื่องหลายเรื่อง ถ้าหลับฝันนานนักกว่าจะได้สักเรื่องหนึ่ง หลายคืนจึงจะได้สักเรื่องหนึ่งบ้าง บางทีไม่ฝันเสียเลย บางทีก็ฝันบ่อยครั้งเอาแน่นอนไม่ได้ ให้รู้จักกายมนุษย์ละเอียดดังนี้ ถ้าเราเป็นเช่นนี้เราจะสนุกไม่น้อย **ถ้าเราเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด เราก็จะฉลาดกว่าคนชั้นหนึ่ง เพราะมนุษย์รู้เรื่องหยาบ ๆ เราเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด เราจึงรู้เรื่องได้ละเอียดกว่า เรื่องลี้ลับอะไรเรารู้หมด เราไปตรวจดูได้หมดทีเดียว** ไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืนไปตรวจดูได้ เอากายมนุษย์ละเอียดนี้ไปตรวจดู ฝันไปเรื่อยตรวจดูทุก ๆ คน ถ้าฝันตื่น ๆ ได้อย่างนี้ก็สนุกแน่ นี่ชั้นหนึ่งก่อน นี่กายมนุษย์ละเอียด ไม่ใช่พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ต้องเข้าไปอีก ๙ กายจึงจะถึงกายพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ **นี่พึงรู้ว่า กายมนุษย์ละเอียดอยู่ตรงกลางกายเราทีเดียว**

ทีนี้เอาใจมนุษย์ละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ลึกเข้าไปอีก กลางของกลาง ลึกเข้าไปอีก พอถูกส่วนเข้าก็เห็น ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานนั้น ถูกส่วนเข้าก็เห็น ดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีลนั้น ถูกส่วนเข้าก็เห็น ดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เห็น ดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เห็น ดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เห็น ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เห็น **กายทิพย์** เลยกายมนุษย์ละเอียดไป นี่คือ **กายฝันในฝัน** อีกกายหนึ่งซึ่งละเอียดกว่ากายมนุษย์ละเอียดเรียกว่า **กายทิพย์**

ใจกายทิพย์ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเห็น **กายทิพย์ละเอียด** ต้องหยุดนิ่งทีเดียว ไม่ไปทางอื่น หยุดนิ่งที่เดียวเท่านั้น หากเราไม่รู้จักฝันก็ไม่ถึง คิดก็ไม่ถึง คาดคะเนไม่ถูก กายทิพย์ละเอียดคือกายที่ ๔

ใจกายทิพย์ละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด หยุดนิ่งถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงสมาธิ

หยุดนิ่งอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เห็น **กายรูปพรหม** นี่หรือคือพระพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ไม่ใช่ นี่เป็นกายรูปพรหม กายที่ ๕

ใจกายรูปพรหม หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ถูกส่วนเข้าเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดนิ่งอยู่กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เห็น **กายรูปพรหมละเอียด** นี่เป็นกายที่ ๖ ยังไม่ใช่พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เป็นกายในภพ ยังเป็นกายในรูปภพอยู่

ใจกายรูปพรหมละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด ถูกส่วนเข้าเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าเห็นดวงศีล หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เห็น **กายอรูปพรหม** นี่ก็ยังไม่ใช่ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เป็นเพียงกายอรูปพรหม กายในอรูปภพเท่านั้น กายที่ ๗

ใจกายอรูปพรหม หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ถูกส่วนเข้าเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็ถึง **กายอรูปพรหมละเอียด** นี่ก็ยังไม่ใช่พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะอีกเช่นกัน เป็นการอรูปพรหมละเอียด เป็นกายที่ ๘ กายนี้ยังเป็นกายอยู่ในภพเหมือนกัน

กายมนุษย์ กายทิพย์ สองกายนี้อยู่ใน ๗ ชั้น คือ มนุษย์ ชั้นหนึ่ง สวรรค์ ๖ ชั้น เป็น ๗ ชั้นด้วยกัน กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด สี่กายนี้อยู่

ในกามภพ อีกสองกาย คือกายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด อยู่ในรูปภพ ๑๖ ชั้น สูงขึ้นไปกว่ากามภพ กายอรูปพรหม และกายอรูปพรหมละเอียด อยู่สูงขึ้นไปกว่ารูปภพอีก ๔ ชั้น คือ อากาสานัญจายตนะ วิญญานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญา-ยตนะ นี่กายอรูปพรหมละเอียดอยู่ในชั้นนี้

ใจกายอรูปพรหมละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธัมมานุ-ปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติ-ญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเท่านั้น ก็เห็น **กายธรรม** รูปเหมือนพระปฏิมากร เกตุดอกบัวตูม ใสเหมือนกระจกคันฉ่องส่องดูเงาหน้า งดงามจริง ๆ หน้าตักไม่ถึง ๕ วา หย่อนกว่า ๕ วา ถ้ามีบารมีแรงกล้าแล้วเกือบถึง ๕ วาทีเดียว นี่เรียกว่ากายธรรม เป็นโคตรภู ไม่ใช่เป็นพระโสดา พระสกทาคา พระอนาคา และพระอรหัต เป็น **โคตรภูบุคคล** เป็นกายธรรมเท่านั้น **กายธรรมนี่แหละ คือพุทธรัตนะ** เป็นกายที่ ๙

กายที่ ๙ นี้คือ "**พุทธรัตนะ**" ที่สร้างรูปพระปฏิมากรในพระอุโบสถวิหารศาลาการเปรียญต่าง ๆ นั้น สร้างรูปกายที่ ๙ นี้ คือ **พุทธรัตนะนี้** ที่เราไหว้บูชาอยู่ทุกวันนี้ รูปมีเกตุตูมบ้าง เลียบบ้าง แหลมบ้าง มีเกตุอย่างนี้ ไม่ใช่เหมือนคนอย่างนี้ คนเราไม่มีอย่างนั้น พระสิทธัตถราชกุมารก็ไม่มีอย่างนี้ เหมือนมนุษย์เรานี่เอง พระสิทธัตถราชกุมาร เมื่อครั้งโกมารภัจจ์แนะนำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จไปในสำนักของพระบรมศาสดา ครั้งนั้นพระองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ ๕๐๐ รูป อยู่ในอัมพติกาวาส สวนมะม่วงของหมอโกมารภัจจ์ เวลาค่ำของวันกลางเดือนที่แสงดวงจันทร์สว่าง ถือประทีปเสด็จไปด้วยพลช้างพลม้าครึกครื้นมากมาย ครั้นไปถึงก็ลงจากหลังพระราชพาหนะ เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา พระเจ้าอชาตศัตรูได้เสด็จเข้าไปใกล้พระบรมศาสดา แสงก็สว่างไปรอบ จึงได้ถามโกมารภัจจ์ว่า พระศาสดาองค์ไหน? ถ้าหากพระศาสดามีเกตุแหลม ๆ ตูม ๆ อย่างนี้ พระเจ้าอชาตศัตรูพระองค์เป็นกษัตริย์จะต้องไปถามโกมารภัจจ์ทำไม นี่พระองค์ไม่รู้จักเหมือนกัน พระองค์จึงได้ตรัสถามอย่างนั้น โกมารภัจจ์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าค่ะ ผู้ประทับนั่งพิงเสากลางผินพระพักตร์ไปทางบูรพาทิศ พระปฤษฎางค์จดอยู่ที่เสากลางนั้น พระองค์นั้นแหละคือพระบรมศาสดา พระเจ้าอชาตศัตรูก็ทรงหมอบเข้าไปเฝ้าใกล้พระบรมศาสดา พระเสโทไหลเต็มพระพักตร์และทั่วพระวรกาย ตรัสอะไรมิออก ทรงสะทกสะท้านต่อพระบรมศาสดาเพราะพระองค์ได้กระ

ทำปิตุฆาตฆ่าบิดา คือพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นบิดาของพระองค์เองไว้ พระองค์ไม่สบายพระทัย ถ้าหากพระองค์ไม่ทรงทักทายปราศรัยก่อนแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูผู้กำลังพระหฤทัยจะแตกทีเดียว พระองค์จึงทรงทักทายปราศรัย กระทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสบายพระหฤทัยขึ้น แล้วพระองค์ทรงรับสั่งกับพระเจ้าอชาตศัตรูด้วยประการต่าง ๆ พระเจ้าอชาตศัตรูจะประสงค์อย่างไรก็ทรงตรัสอย่างนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูจะทรงถามอย่างไร พระองค์ก็ทรงแก้ไขด้วยความถี่ถ้วนทุกประการ

ที่พระเจ้าอชาตศัตรูไปเฝ้าพระบรมศาสดาก็เพื่อให้ทรงรู้จัก เพราะพระพุทธเจ้าก็เหมือนกับพระสงฆ์ธรรมดาสามัญทั้งหลาย พระสิทธัตถราชกุมาร กายมนุษย์เป็นบุตรของพระเจ้าสุทโธทนะ พระนางมายา รูปพรรณสัณฐานก็เป็นมนุษย์ธรรมดาอย่างเรานี้เอง มีพระกัจ-จายนะองค์เดียวเท่านั้น ที่มีรูปร่างเหมือนพระพุทธเจ้า พระอานนท์ก็คล้ายคลึง เพราะเป็นพระอนุชา ผู้ที่เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เข้าไปหาพระกัจจายนะเสียก็มี เข้าไปหาพระอานนท์เสียก็มีมิใช่น้อย ดังนั้นพระกัจจายนะจึงได้นิมิตกายของท่านให้เป็นคนท้องโตมีพุงพลุ้ยเสีย ด้วยฤทธิ์พระอรหัต เพื่อให้แปลกไปจากพระบรมศาสดา คนที่ไปเฝ้าพระบรมศาสดาจะได้จำไม่ผิด พระมหากัจจายนะนี้มีบารมีมากเคยปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเหมือนกัน แต่ว่าแล้วไม่ได้ทันตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ได้เป็นพระอรหันต์เสียก่อนในศาสนาของพระโคดมบรมครูนี้

กายมนุษย์จะเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ต้องเป็นธรรม-กาย ธรรมกายเท่านั้นเป็นพระพุทธเจ้าได้ พระองค์ทรงรับสั่งด้วยพระองค์เองว่า ธมฺมกาโย อหํ อิติปิ เราตถาคตคือธรรมกาย ธรรมกายนั้น เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระตถาคตแท้ ๆ ไม่ใช่อื่น

อีกนัยหนึ่งในพระสุตตันตปิฎกแท้ ๆ วางตำราไว้ว่า **เอตํ โข วาเสฏฺฐา ธมฺมกาโยติ ตถาคตสฺส อธิวจนํ** ดูก่อนวาเสฏฐโคตรทั้งหลาย คำว่าธรรมกาย ๆ นั้น เป็นตถาคตโดยแท้ ทรงรับสั่งอย่างนี้ **ธรรมกาย** นั้นเอง คือ**พระตถาคตเจ้า ธรรมกาย** นั่นเอง คือ **พุทธรัตนะ** เป็นกายที่ ๙ ของมนุษย์นี้

กายที่ ๙ ของมนุษย์นี้เป็น "**พุทธรัตนะ**" แล้ว **ดวงธรรมรัตนะก็อยู่ศูนย์กลางกายพุทธรัตนะนั้น** สะดือทะลุหลัง ขวาทะลุซ้าย กลางก๊กทีเดียว **ข้างในวัดผ่าเส้นศูนย์กลางเท่าหน้าตักธรรมกาย กลมรอบตัว ใสเกินกว่าใส ใสเป็นแก้ว** จึงได้ชื่อว่า "**ธรรมรัตนะ**" ธรรมเป็นแก้วหรือแก้วธรรม ดวงนั้นคือธรรมรัตนะ **ธรรมกายละเอียด อยู่ในกลางดวงธรรมรัตนะนั้น** เหมือนพุทธรัตนะแบบเดียวกัน แต่ว่าหน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา ใสหนักขึ้นไปอีกนั่นเรียกว่า "**สังฆรัตนะ**" รัตนะทั้ง ๓ คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ นี้คือ พระพุทธศาสนาที่เรา

นับถือ กราบไหว้บูชาอยู่ **พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ** เป็นกายที่ ๑๐ **เป็นกายนอกภพ** ออกจากภพไป

นอกจากนั้น กายพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ทั้ง ๓ นี้มีชั้น **โคตรภู** เข้าไปถึง **พระโสดา** อีก หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูม ธรรมกายสังฆรัตนะในพระโสดาละเอียดนั้น หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกตุดอกบัวตูม ก็มีพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะเหมือนกัน ใน **กายพระสกทาคา** หน้าตัก ๑๐ วา ในกายพระสกทาคาละเอียด หน้าตัก ๑๕ วา ก็มีพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เช่นเดียวกัน ใน **กายพระอนาคา** หน้าตัก ๑๕ วา กายพระอนาคาละเอียด หน้าตัก ๒๐ วา มีพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ แบบเดียวกัน ใน **กายพระอรหัต** หน้าตัก ๒๐ วา กายพระอรหัตละเอียด หน้าตัก ๒๐ วา มีดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายเหมือนกัน วัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐ วา กลมรอบตัว ก็มีพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ แบบเดียวกัน

เราเป็นพุทธศาสนิกชน เริ่มต้นเราต้องรู้จักพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เหล่านี้ไว้ให้มั่นในขันธสันดาน ถ้ารู้จัก พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เหล่านี้ไว้แน่นอนแก่ใจแล้ว ต่อจากนั้นเราพึงกระทำกิจอื่นต่อไป

เจ้าภาพผู้บริจาคทานวันนี้ได้ชื่อว่าเป็นวัตรกิริยาของพุทธศาสนิกทั้งหลาย คือตามรักษาพระพุทธศาสนาไว้ ให้มั่นคงถาวรสืบไปเพราะเจ้าภาพได้บริจาคทานครั้งนี้ ด้วยกำลังทรัพย์ของตนที่อุตส่าห์เก็บรักษาไว้ด้วยกำลังกาย กำลังวาจา และกำลังใจ จนสุดความสามารถของตน ซ่อนเร้นด้วยความยากลำบาก ถึงจะอาบเหงื่อต่างน้ำ เหงื่อไหลไคลย้อย กว่าจะหาทรัพย์ได้มาบริจาคเท่าวันนี้ ก็ยอมกระทำเพราะความเคารพเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาทั่วประเทศไทยหมดทั้งสากลพุทธศาสนา ถ้าแม้แต่คนเดียวก็ไม่บริจาคทาน ทุกคนปิดประตูบ้านประตูเรือนและปิดหม้อข้าวเสีย ไม่บริจาคกันเลย เพียงเดือนเดียวเท่านั้น พระเถรานุเถระจะประสงค์หาสักองค์หนึ่งก็แสนยาก หาไม่พบกันเลย เพราะทุกองค์ต้องสึกหมดอยู่ไม่ได้ ข้าวปลาอาหารไม่มีฉัน พระภิกษุสามเณรจะอยู่ได้ก็เพราะอาหาร เป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง

เจ้าภาพผู้ถวายทานครั้งนี้ได้ชื่อว่า เป็นศาสนูปถัมภ์ ได้ชื่อว่าเป็นกำลังของพระพุทธศาสนา ได้ชื่อว่าทำพระศาสนาของพระศาสดาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป เพราะตลอดวันตลอดคืนนี้ พระภิกษุสามเณรฉันอาหารอิ่มเดียวนี้เท่านั้น มีอายุยืนไปได้ ๗ วัน วรรณผิวพรรณร่างกายก็เป็นไปได้ ๗ วัน ความสุขเป็นไปได้ ๗ วัน กำลังเป็นไปได้ ๗ วัน และความเฉลียวฉลาดก็เป็นไปได้ ๗ วัน ด้วยอำนาจข้าวอิ่มเดียวนี้ ทานของเจ้าภาพผู้ได้บริจาคแก่พระภิกษุ

สามเณรอุบาสกและอุบาสิกาครั้งนี้ ไม่ใช่เป็นทานธรรมดา เป็นทานอันเลิศประเสริฐยิ่ง เพราะได้ถวายทานถูกทักขิไณยบุคคลนั่นเอง ทักขิไณยบุคคลไม่ใช่มีน้อย ๆ ในวัดปากน้ำนี้ มีกว่า ๑๕๐ คน ทักขิไณยบุคคล ๑๕๐ กว่านี้มีธรรมกาย

ทักขิไณยบุคคลนั้นมี ๙ จำพวกคือ

พระอรหัตตผลจำพวกที่หนึ่ง	**เป็นทักขิไณยบุคคลชั้นสูงสุด**
พระอรหัตตมรรค	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่สอง รองลำดับลงมา**
พระอนาคามิผล	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่สาม**
พระอนาคามิมรรค	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่สี่**
พระสกทาคามิผล	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่ห้า**
พระสกทาคามิมรรค	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่หก**
พระโสดาปัตติผล	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่เจ็ด**
พระโสดาปัตติมรรค	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่แปด**
โคตรภูบุคคล	**เป็นทักขิไณยบุคคลจำพวกที่เก้า**

ทักขิไณยบุคคล ๙ จำพวกนี้ เป็นพระอริยบุคคล ผู้ใดได้บริจาคทานถวายแก่พระอริยบุคคลเหล่านี้แล้ว บุญกุศลย่อมยิ่งใหญ่ไพศาลเหลือจะนับจะประมาณ เพราะพระอริยบุคคลผู้ควรซึ่งทานสมบัติเป็นเครื่องเจริญผลมี ๙ จำพวกดังกล่าวแล้วนั้น

วันนี้ท่านเจ้าภาพได้บริจาคทาน ถูกทักขิไณยบุคคลผู้มีธรรมกายมากด้วยกัน **บุญกุศลจึงยิ่งใหญ่ไพศาลไหลมาสู่สันดานของเจ้าภาพ ติดอยู่ท่ามกลางศูนย์กลางที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ใสบริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่อยู่ในกลางดวงนั้น** กลางดวงกายมนุษย์ก็ติดกัน กลางดวงกายมนุษย์ละเอียดก็ติดกันอีกดวงหนึ่ง เป็นบุญอีกดวงหนึ่ง กลางดวงกายทิพย์ กายทิพย์ละเอียดก็ติดกันทั้งนั้น กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียดก็ติดกัน กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียดก็ติดกัน กายธรรม กายธรรมละเอียดก็ติดกัน กายโสดา กายโสดาละเอียดก็ติดอีกเหมือนกัน กายสกทาคา กายสกทาคาละเอียดก็ติดกัน กายอนาคา กายอนาคาละเอียดก็ติดกัน กายพระอรหัต กายพระอรหัตละเอียดก็ติดกันอีก นับอสงไขยกายไม่ถ้วน **บุญบริจาคเพียงครั้งเดียวนี้ ติดเป็นดวง ๆ ไปขนาด ๑,๐๐๐ วา พระนิพพาน** เมื่อเจ้าภาพได้ถวายทานขาดจากใจ เป็นสิทธิ์ของผู้รับ ผู้รับจะใช้อย่างไรก็ใช้ได้ เพราะเป็นสิทธิ์ของตน

แล้ว ขณะใดขณะนั้น **ปุญฺญาภิสนฺธา บุญไหลมาติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ของเจ้าภาพ ใสบริสุทธิ์ปราศจากมลทินทีเดียวเหมือนสวิทไฟฟ้าวูบเดียวไฟก็ติด** ฉะนั้น

ถ้าบุคคลทำบุญได้อย่างนี้แล้ว ให้เอาใจไปจดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ สะดือทะลุหลัง ขวาทะลุซ้าย กลางกั๊กนั้น **ให้เอาใจจดให้ถูกต้องตรงกลางดวงนั้น เมื่อต้องทุกข์ภัยอย่างหนึ่งอย่างใด ให้ระลึกนึกถึงดวงบุญที่ตนได้กระทำไว้** อย่าไประลึกนึกถึงสิ่งอื่นที่ไม่ใช่ดวงบุญของตน

พระสิทธัตถราชกุมาร เมื่อครั้งทรงกระทำทุกรกิริยาใกล้จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระยามารรู้ก็ลุกขึ้นผจญพระพุทธเจ้าที่ใต้ควงไม้ศรีมหาโพธิ พระองค์ทรงมองดูหมู่เทวดาที่ตามพิทักษ์รักษา เพราะแต่ก่อนพระปัญจวัคคีย์คอยเฝ้าพิทักษ์รักษาพระองค์อยู่ แต่ได้ละพระองค์ไปเสียแล้ว เหลือแต่หมู่เทวดาผู้ยังตามพิทักษ์รักษาเท่านั้น **ทรงดูเทวดาไปพบอยู่ที่ขอบจักรวาลโน้นเพราะเกรงกลัวพญามาร เหลือพระองค์แต่ผู้เดียวในขณะนี้ พระองค์จึงทรงระลึกนึกถึงแต่ในพระทัยว่าเราได้สร้างบารมีมาก็นับชาตินับภพไม่ถ้วน ขอเอาบารมีเหล่านั้นต่อสู้ผจญกับพญามารนี้** จึงได้ทรงเปล่งอุทานว่า **อธิโภนฺโต ทานสีลเนกฺขมฺมปญฺญาวิริยขนฺติสจฺจอธิฏฺฐานเมตฺตาอุเปกฺขาอุทานนฺติ** ทรงรับสั่งดังนี้พอขาดพระโอษฐ์เท่านั้น นางพระธรณีก็ผลุดขึ้นมากล่าวกับพระองค์ว่า ขอพระองค์อย่าพรั่นพรึงต่อพญามาร อย่าหวาดหวั่นครั่นคร้ามต่อพญามารเลย ศึกพญามารครั้งนี้ หม่อมฉันขอปราบเอง ปราบด้วยบารมีของพระองค์ที่ได้สร้างสมอบรมไว้ ได้หลั่งอุทกวารีให้ตกลงเหนือพื้นปฐพี หม่อมฉันได้รองรับไว้ด้วยมวยเกศ จะได้หายไปแห่งหนึ่งแห่งใดก็หาไม่ ทุกหยดหยาดคงอยู่ในมวยเกศของหม่อมฉันนี้ นี่แหละจะเป็นเครื่องมือปราบพญามารในครั้งนี้ ครั้นนางพระธรณีกล่าวบังคมทูลพระสิทธัตถราชกุมารดังนั้นแล้ว ก็รูดน้ำในมวยผมปราดเดียว กลายเป็นทะเลท่วมทับพญามารให้อันตรธานไป ศัสตราวุธกลายเป็นธูปเทียนบูชาพระบรมศาสดาไป ได้ปรากฏอัศจรรย์ ดังนี้

เมื่อเราบริจาคทานและตามระลึกถึงบุญอย่างนี้แล้ว ภัยอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใดทำอะไรไม่ได้ จะประกอบกิจการงานอย่างใด ก็เกิดลาภและสักการะยิ่งใหญ่ไพศาล ก็เพราะนึกถึงบุญนั้น บุญย่อมนำผลสมบัติมาให้ในปัจจุบันนี้เทียว

ท่านยืนยันรับรองไว้ในพระบาลีว่า **การให้โภชนาหารอิ่มเดียว ได้ชื่อว่า ให้ฐานะ ๕ ประการแก่ปฏิคาหก กตมานิ ปญฺจฐานานิ** ฐานะ ๕ ประการเป็นไฉน?

อายุํ เทติ ชื่อว่าให้อายุประการหนึ่ง คือให้อายุแก่ปฏิคาหกผู้รับทาน

วณฺณํ เทติ ชื่อว่าให้วรรณะความสวยงามความสดชื่นแห่งร่างกายประการหนึ่ง

สุขํ เทติ ชื่อว่าให้ความสุขแก่ปฏิคาหกประการหนึ่ง

พลํ เทติ ชื่อว่าให้กำลังกาย กำลังวาจา กำลังใจ แก่ปฏิคาหก ประการหนึ่ง

ปฏิภาณํ เทติ ชื่อว่าให้ความเฉลียวฉลาดแก่ปฏิคาหกประการหนึ่ง

ทั้ง ๕ ประการนี้ มีบาลีรับรองในตอนท้ายอีกว่า **อายุํ โข ทตฺวา อายุสฺส ภาคี โหติ** ผู้ให้อายุย่อมมีอายุเป็นส่วนตอบสนอง **วณฺณํ ทตฺวา วณฺณสฺส ภาคี โหติ** ผู้ให้วรรณะย่อมมีวรรณะเป็นส่วนตอบแทน **สุขํ ทตฺวา สุขสฺส ภาคี โหติ** ผู้ให้ความสุข ย่อมมีความสุขเป็นส่วนตอบแทน **พลํ ทตฺวา พลสฺส ภาคี โหติ** ผู้ให้กำลังย่อมมีกำลังเป็นส่วนตอบแทน **ปฏิภาณํ ทตฺวา ปฏิภาณสฺส ภาคี โหติ** ผู้ให้ความเฉลียวฉลาดย่อมมีความเฉลียวฉลาดเป็นส่วนตอบแทน

คุณสมบัติ ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ เป็นที่ปรารถนาของมหาชนหมดทั่วสากลโลก เพราะอายุใคร ๆ ก็ปรารถนาอยากจะให้มีอายุยืนอยู่ชั่วกาลนาน วรรณะผิวพรรณผ่องใสสดชื่น ก็เป็นที่ดึงดูดนัยนาของหมู่สัตว์โลกให้มารวมอยู่ที่ผิวพรรณเหมือนกัน ใคร ๆ ก็ปรารถนาอยากได้เช่นกัน ความสุขกายสบายใจในอิริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ทุกทิวาราตรีก็เป็นที่ปรารถนาอยากได้ของชนทุกถ้วนหน้า ความเจริญด้วยกำลังกาย กำลังวาจา และกำลังใจ สามารถในกิจการงานทุกสิ่งทุกอย่างตามหน้าที่ของตน ก็เป็นที่ปรารถนาของคนทุก ๆ คน ปฏิภาณความเฉลียวฉลาดในกิจการทั้งปวงใคร ๆ ก็ต้องการปรารถนา **แต่ถ้าไม่ได้ทำไว้แล้วต้องไม่ได้คุณสมบัติทั้ง ๕ ประการนี้ ทุกคนต้องทำด้วยตนของตนเอง จึงจะประสบและได้สมบัติเหล่านี้**

คุณสมบัติ ๕ ประการนี้ ถ้าสำเร็จด้วยผลทานการให้ ดังแสดงไว้ในทักขิณาวิภังคสูตร แก้ถึงทานการให้เป็นปฏิปุคคลิกทาน ซึ่งไม่ใช่สังฆทาน เจ้าภาพผู้ถวายให้เป็นสังฆทานวันนี้

ในปฏิปุคคลิกทานแสดงหลักไว้ว่า บุคคลผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉานเพียงอิ่มเดียว สมบัติบริบูรณ์ด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณะ คอยตามสนองไปทุกภพทุกชาติไม่ได้ขาดสาย

ถ้าให้แก่คนเลวทรามมนุษย์พรานเบ็ดหรือพรานแห ผู้มีมือชุ่มไปด้วยโลหิตใจอำมหิตบาปหยาบช้า ให้อาหารเพียงอิ่มเดียว เจ้าของทานผู้ให้อาหารแก่คนเช่นนั้นย่อมได้รับอานิสงส์ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณะ ตามสนองไปทุกภพทุกชาติยิ่งใหญ่ไพศาลกว่าให้แก่พวกสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย ในภพในชาติเหล่านั้น ย่อมไม่ประสบความตายในปฐมวัยเสีย

ก่อน จะมีอายุไขยอยู่จนแก่เฒ่าตามวิบากสมบัติของตน นี่เรียกว่า อายุ ความมีผิวพรรณไม่แก่เฒ่าชรา ยิ่งแก่เฒ่ายิ่งสวยงาม หน้าตาไม่แก่น่าเกลียดเทอะทะ ไม่แก่แบบเป็นที่อิดหนาระอาใจของบุตรหลาน เป็นคนแก่แต่ใคร ๆ ก็อยากเข้าใกล้ ใคร ๆ ก็ปรารถนาอยากพูดด้วย ใคร ๆ ก็อยากลูบเนื้อคลำตัว คนแก่เฒ่าชราสวยงามแบบนี้ เรียกว่า วรรณะ ความสุขกายสบายใจในอิริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ทุกทิวาราตรีไม่มีทุกข์ภัยเข้ามาเบียดเบียน นี่เรียกว่า สุขะ ความมีกำลังกาย กำลังวาจา กำลังใจ ตลอดอายุไขยเช่นเดียวกัน นี่เรียกว่า พละ ความมีปรีชาเฉลียวฉลาด เด็กเล็ก ๆ หนุ่ม ๆ สาว ๆ มีความเฉลียวฉลาดปานใด เราแก่เฒ่าก็มีความเฉลียวฉลาดมากขึ้น ไม่ถอยหลังลงมา นี้ได้ชื่อว่า ปฏิภาณะ

หากสามารถให้ทานยิ่งขึ้นไปกว่านี้ คือ**ให้แก่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีล เพียงอิ่มเดียวเท่านั้น ไม่ต้องมากกว่านั้น ได้บุญอานิสงส์มากมายยิ่งนัก** ก็หรือให้แก่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในโคสีลธาตุ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในโคสีลธาตุ คือ ผู้มีศีลเหมือนโคเหมือนกระบือ วัวควายเมื่อเจ้าของเปิดคอกออกจากคอกของมันแล้ว มันก็ไปตามทางของมัน พอถึงที่ทำเลเหมาะมีหญ้า มันก็กินหญ้านั้นจนอิ่ม แล้วมันก็เดินกลับมาคอกของมัน มันเดินไปเดินมาตรงทาง ไม่เลี้ยวซ้ายเลี้ยวขวา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมายาสาไถยอย่างหนึ่งอย่างใดนั่นเขาเรียกว่า โคกระบือมีศีลเป็นเช่นนั้น เด็ก ๆ ไม่รู้เดียงสาบาปกรรมชั่วร้ายมิได้กระทำ นี่ก็มีศีลเป็นโคสีลธาตุเช่นกัน โคสีลธาตุนั้นวางก้ามไม่เอาเดียงสาต่อทางโลก จึงมีศีลอยู่

ทีนี้ คนแก่วางก้ามนั้น แก่อย่างไร? คือไม่เดียงสาต่อเหตุการณ์ทางโลก คนอยู่ทางโลกเขามีความต้องการอะไร คนแก่วางก้ามไม่รู้เข้าใจและเดียงสาในสิ่งเหล่านั้น มุ่งแต่จะกระทำความดีอย่างเดียว คนอย่างนี้หายากนัก เพราะคนแก่ที่ยังไม่วางก้ามนั้น ถึงจะเป่าเถ้าไม่ฟุ้ง ก็ยังยุ่งอยู่เสมอ คนแก่อย่างนี้ ไม่ใช่เรียกว่า แก่วางก้าม คนแก่แล้ววางก้ามนั้น ไม่ยุ่งอะไรเหมือนอย่างเด็ก ๆ ไม่เดียงสาต่อสิ่งอะไรฉะนั้น นี่เรียกว่า แก่แล้ววางก้าม คนแก่วางก้ามนี้ได้ชื่อว่า โคสีลธาตุ ด้วยสามารถวางศรัทธาเลื่อมใส ให้อาหารแก่เด็ก ๆ ชนิดนี้ ให้อาหารแก่คนแก่ชนิดนั้น อิ่มเดียวเท่านั้น ได้ผลานิสงส์มากมายเหลือจะประมาณ ย่อมถึงพร้อมด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณะ ทุกภพ ทุกชาติ ตลอดแสนโกฏิชาติติด ๆ กันไม่คลาดเคลื่อน

ถ้าให้ทานแก่ผู้ที่ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ สูงยิ่งขึ้นไปกว่านี้ บุคคลผู้ตั้งอยู่ในไตรสรณ–คมน์นั้น คือ**ผู้ตั้งมั่น**อยู่ในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ คนที่เห็น**พุทธรัตนะ ธรรม-รัตนะ สังฆรัตนะ คนที่เป็น**พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ **คนที่ถึงพุทธรัตนะ ธรรม-รัตนะ สังฆรัตนะ และคนที่ได้พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ อยู่ในตัวแจ่มเสมอ**

นั่นเรียกว่า บุคคลผู้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ บุคคลชนิดนั้นย่อมไม่กระทำบาปกรรม เพราะกลัวบาปกรรมเป็นที่สุด บุคคลผู้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์เช่นนี้ เราให้อาหารอิ่มเดียวเท่านั้น บุญอานิสงส์คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณะ ย่อมตามสนองมากยิ่งขึ้นไปเป็นทวีคูณตลอดทุกภพทุกชาติเทียว **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** นับชาติไม่ถ้วน ถ้าให้ทานแก่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ มีศีล ๕ เป็น **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** สูงขึ้นไป ให้ทานแก่ผู้มีศีล ๘ เป็น **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** สูงหนักขึ้นไป แก่ผู้มีศีล ๑๐ คือสามเณรเป็น **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** สูงหนักขึ้นไป ถ้ามีศีล ๒๒๗ คือพระภิกษุก็เป็น **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** สูงหนักขึ้นไปอีก ถ้าให้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโคตรภูบุคคล ให้ทานแก่ผู้ตั้งอยู่ในพระโสดาบัน โสดาปัตติมรรค มีอานิสงส์เป็น **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** หนักขึ้นไป ถวายทานแก่ท่านผู้เป็นพระโสดาปัตติผล ก็เป็น **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** สูงขึ้นไป ถวายทานแก่พระสกทาคามิมรรค สกทาคามิผล พระอนาคามิมรรค พระอนาคามิผล พระอรหัตมรรค และพระอรหัตผล ก็เป็น **อสงฺขยํ อปฺปมาณํ** สูงหนักขึ้นไปเป็นลำดับ แต่ถ้าถวายทานแก่พระพุทธเจ้า ก็มีอานิสงส์มากหนักขึ้นไปเป็นพิเศษ นี่ทานในทักขิณาวิภังคสูตร แสดงหลักไว้ดังนี้

วันนี้ท่านเจ้าภาพได้บริจาคทาน ถูกทักขิไณยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ มีธรรมกาย ๑๕๐ เศษในวัดปากน้ำนี้ **เจ้าภาพย่อมได้บุญกุศลใหญ่มหาศาล ส่วนบุคคลที่น้อมนำปัจจัยไทยธรรมมาช่วยมากบ้าง น้อยบ้างก็ตาม ก็ได้บุญกุศลยิ่งใหญ่ไพศาลเช่นเดียวกัน** เจ้าภาพได้ให้โภชนาหารอย่างเดียวก็หาไม่ ยังให้เสียงอีก คือให้เสียงอังกะลุง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ๕ อย่างนี้ ที่เขาติดกันอยู่ทั่วทั้งโลก คือ ติดด้วยรูปบ้าง ด้วยเสียงบ้าง ด้วยกลิ่นบ้าง ด้วยรสบ้าง ด้วยสัมผัสบ้าง หลบหลีกไม่พ้น ติดอยู่ในสภาว–ธรรมเหล่านี้กันอย่างยากที่จะถอนได้ **สำหรับผู้ที่ติดอยู่ในเสียง เราให้เสียงอันไพเราะนี้เป็นทาน ก็ย่อมเป็นที่ชอบใจ** พระภิกษุสามเณรซึ่งกำลังขบฉันอาหาร เมื่อได้ฟังเสียงอังกะลุงที่เจ้าภาพให้เป็นทาน ก็ขบฉันอาหารได้มากขึ้น เพราะเพลิดเพลินในเสียงอังกะลุงนั้นไปด้วย ฉันอาหารไปด้วย **เสียงที่ให้เป็นทานนั้นจะเป็นผลแก่เจ้าภาพอย่างไร?** ประโยชน์ที่จะได้รับก็คือ **เมื่อเจ้าภาพไปเกิดในชาติใดภพใด ย่อมได้ประสบบุญกุศลที่ตนได้สั่งสมอบรมในวันนี้** จะไปเป็นอะไรก็ช่างเถิด **เครื่องประโคมเครื่องบรรเลงเป็นไม่ขาดสายมีติดตัวอยู่เสมอไม่ว่าจะไปเกิดในชาติใด ตระกูลใด เหมือนพระสิวลีให้เสียงอย่างนี้เป็นทาน ท่านเป็นผู้มีเครื่องดนตรีตามประโคมเสมอไป** ผู้ที่มีเครื่องดนตรีตามประโคมนี้ต้องเป็นคนชั้นสูง คนชั้นต่ำ ๆ ไม่มีเครื่องดนตรีตามประโคมไปเลย จะต้องเป็นคนชั้นสูง เป็นกษัตริย์ เสนาบดี เศรษฐี ธนบดี จึงจะมีเครื่องดนตรีบรรเลงตามประโคมอยู่เสมอ

เพราะเหตุนี้ บุญกุศลของบุคคลนั้น ย่อมแตกต่างกันไปหาเหมือนกันไม่ สุดแต่บุญทานที่ตนได้กระทำไว้ในอดีตชาติ และท่านได้จัดหลักแห่งทานไว้คือ ในพระสูตร ๑๐ ในพระวินัย ๔ ในพระปรมัตถ์ ๖

ทานในพระสูตร ๑๐ คือ

อณฺณํ ให้ข้าว **ปานํ** ให้น้ำ **วตฺถํ** ให้ผ้าผ่อนท่อนสะไบ **ยานํ** ให้อุปกรณ์แก่การไปมา **มาลา** ให้ระเบียบดอกไม้ **คนฺธํ** ให้ของหอม **วิเลปนํ** ให้เครื่องลูบไล้ละลายทากระแจะจันทน์ **ธารณํ** ให้เครื่องประดับทัดทรงตบแต่ง **เสยฺยา ว สตฺถํ** ให้อาสนะที่นั่งที่นอนที่พักพาอาศัย **ปทีเปยฺยํ** ตามประทีปไว้ในที่มืด ๑๐ ประการนี้ เรียกว่าทานในพระสูตรเป็นบุญเป็นกุศลดังกล่าวแล้วทุกประการ

ทานในพระวินัย ๔ คือ

ให้จีวรเครื่องสำหรับนุ่งห่มแก่พระภิกษุสามเณรประการหนึ่ง

ถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระภิกษุสามเณรประการหนึ่ง

ถวายเสนาสนะสำหรับพักอาศัยแก่พระภิกษุสามเณรประการหนึ่ง และ

ถวายคิลานเภสัชยารักษาไข้แก่พระภิกษุสามเณรอีกประการหนึ่ง ท่านเจ้าภาพได้ถวายอาหารบิณฑบาตครั้งนี้ก็ได้ชื่อว่า เป็นทานในพระวินัย

ทานในพระปรมัตถ์ ๖ คือ

มีอายตนะ ๖ คือ ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ถอนความยินดีในอารมณ์เหล่านี้ออกเสียได้ สละความยินดีในอารมณ์เหล่านี้เสียได้ ก่อนเราเกิดมาเขาก็ยินดีกันอยู่อย่างนี้ ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ กำลังที่เราเกิดมาเขาก็ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์เหล่านี้ ครั้นเราจะตายเขาก็ยินดีใน **รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์อย่างนี้เหมือนกัน ความยินดีเหล่านี้หากถอนอารมณ์ออกเสียได้ ไม่ให้มาเสียดแทงเราได้ พิจารณาว่านี้เป็นอารมณ์ของชาวโลก ไม่ใช่อารมณ์ของธรรม ปล่อยอารมณ์เหล่านั้นเสีย ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ให้เข้าไปเสียดแทงใจ ทำใจให้หยุด ให้นิ่ง นี่เขาเรียกว่า ให้ธรรมารมณ์เป็นทาน ย่อมมีกุศลใหญ่เป็นทางไปแห่งพระนิพพานโดยแท้ และเป็นทานอันยิ่งใหญ่ทางปรมัตถ์**

เจ้าภาพผู้ถวายทานวันนี้ ได้ชื่อว่า ได้ถวายทานครบบริบูรณ์ทั้ง ๓ ประการ คือ ถวายทานในพระสูตร ถวายทานในพระวินัย และถวายทานในพระปรมัตถ์ เพราะท่านเจ้าภาพได้ถวายอาหารบิณฑบาตอันประณีตแก่พระภิกษุสามเณรในวัดปากน้ำ ผู้มีธรรม-กายมากด้วยกัน ให้อิ่มหนำสำราญแล้ว ชื่อว่า ได้ถวายทานในพระสูตรและพระวินัย

แหละที่สละทรัพย์สมบัติของหวงแหนรักษายินดีปรีดา มีเงินทองข้าวของเหล่านั้น สละความรักใคร่ความหวงแหนความรักษา อุตส่าห์เก็บหอมรอมริบ ความเหนียวแน่นในทรัพย์สมบัตินั้น สละออกมาเป็นก้อนใหญ่หาน้อยไม่ ได้สละออกมาให้ขาดออกไปจากใจ นี่แหละเป็นทานในพระปรมัตถ์แท้ ๆ ไม่ใช่ทานในพระสูตรหรือพระวินัย **ความสละขาดออกไปจากใจเช่นนั้น** เรียกว่า **จาคเจตนานัย** เป็นทางไปแห่งมรรคผลและพระนิพพาน มีบาลีเป็นหลักฐานว่า **จาโค ปฏินิสฺสคฺโค วิมุตฺติ อนาลโย จาโค** แปลว่า ความสละทรัพย์สมบัติ **ปฏินิสฺสคฺโค** วางสมบัติ **วิมุตฺติ** ปล่อยสมบัติ **อนาลโย** ไม่ยินดีเหลียวแลเพ่งพิศไม่เอาใจใส่ และไม่ค่อยระวังรักษาหรือรักใคร่อีกต่อไป **สละขาดออกให้แก่พระภิกษุสามเณรนี่เป็นปรมัตถทานโดยแท้** พึงจำไว้ว่าให้ติดใจ จะได้เป็นอุปนิสัยปัจจัยแห่งพระนิพพาน ในภพนี้และภพต่อไปภายหน้า

ทานในพระสูตร ๑๐ ทานในพระวินัย ๔ ทานในพระปรมัตถ์ ๖ และทานในทักขิณาวิภังคสูตร เป็นทานอันยอดเยี่ยม จะหาทานในที่ไหน ๆ เปรียบเทียบไม่ได้ ถ้าว่าเรามาประสบพบพระพุทธศาสนาได้บริจาคทานในพระสูตร พระวินัย พระปรมัตถ์ และทานในทักขิณาวิภังคสูตร ดังได้แสดงมานี้ ย่อมได้รับผลสมบัติอันยิ่งใหญ่ไพศาลสุดจะนับจะประมาณได้ทีเดียว

ครั้งพุทธกาล **นายอินทร์ชาวนาได้ถวายทานแก่พระอนุรุทธเถระ ด้วยอาหารเพียงอิ่มเดียว ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์** มีหมู่นางเทพอัปสรแวดล้อม เสวยวิบากสมบัติยิ่งใหญ่ไพศาล ส่วน **อังกุระเทพบุตร เมื่อเป็นมนุษย์ชื่ออังกุระ เป็นมหาเศรษฐีได้บริจาคทานในมนุษย์โลกเป็นเวลานานหลายชั่วตระกูล บริจาคทานในมนุษย์โลกนี้ถึงสองหมื่นปี** หมดทรัพย์สมบัติไปจะนับจะประมาณหาได้ไม่ สองหมื่นปีมนุษย์โลกปราศจากการไถ การหว่าน ก่อระเบียบเตาไฟ ยาว ๑๒ โยชน์ ระยะหนทางเดิน ๕ วัน ก่อเตาใหญ่ ๆ ติดกันเป็นแถวไป เรือบรรทุกข้าวสารมาใส่ข้าวในกระทะขึ้นมาทางหลังเตานั้น ทางน้ำข้าวที่เทไหลไปนั้นเป็นทางเรือเดินได้ เขาได้บริจาคทานอยู่ในมนุษย์โลกนี้สองหมื่นปี **ครั้นตายจากมนุษย์โลกแล้ว ได้ไปเกิดในดาวดึงส์เทวโลก แต่สมบัติของอังกุระเทพบุตรสู้ของอินทกเทพบุตรไม่ได้** สมบัติของอินทกเทพบุตรยิ่งใหญ่ไพศาลกว่า **เพราะอินทกเทพบุตรเมื่อเป็นชาวนา ได้ถวายทานแก่พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ส่วนอังกุระเทพบุตร ได้ถวายทานนอกพระพุทธศาสนา คนผู้มีศีลในทานของตน ไม่ได้มีแม้แต่เพียงคนเดียว วิบากสมบัติจึงสู้ของอินทกเทพบุตรไม่ได้** เห็นปานฉะนี้

วันนี้เจ้าภาพได้บริจาคทานในพระพุทธศาสนา มีทักขิไณย บุคคลผู้มีธรรมกายถึง ๑๕๐ เศษ ผลทานนี้ย่อมให้วิบากสมบัติอันยิ่งใหญ่ไพศาล เป็นอเนกอนันต์หาประมาณมิได้ **เมื่อเราได้ประสบพบพระพุทธศาสนาเช่นนี้แล้ว ก็เป็นบุญใหญ่ลาภใหญ่** และเมื่อได้มาบริจาคทานสมเจตนาอย่างนี้แล้ว จะเป็นคนอนาถายากแค้น ต่อไปในภพหน้านั้นเป็นอันไม่ต้องหวัง แต่ถ้าบุญวาสนาที่อบรมสั่งสมไว้ดี ได้พบพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งเข้า ก็จะได้เป็นศาสนูปถัมภ์ของพระบรมศาสดา พระองค์ก็จะได้ทรงโปรดให้ได้สำเร็จมรรคผลสมความปรารถนา

ประเทศไทย มี ชาติ ศาสนา ๒ อย่างนี้เป็นหลักสำคัญ ชาติตนก็ได้เกิดเป็นชาวไทยชาติไทยอยู่แล้ว ศาสนาตนก็เป็นชาวพุทธ นับถือศาสนาพุทธอยู่แล้ว เมื่อตนทำมาหาเลี้ยงชีพและครอบครัวของตน จนได้ผลมาเลี้ยงสมความมุ่งมาดปรารถนา และอุตส่าห์เหลือเฟือนำออกมาเลี้ยงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอีก นี่ก็ได้ชื่อว่า เป็นประโยชน์แก่ชาติเป็นประโยชน์แก่ศาสนาโดยแท้ และไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาทำตนของตนให้มีราคาในชาติในศาสนาเช่นนี้

ที่เจ้าภาพได้ถวายโภชนาหารเป็นสังฆทานในวันนี้ ชื่อว่าได้ทำบุญใหญ่กุศลใหญ่ยิ่ง **พึงมนสิการกำหนดไว้ในใจของตนทุกถ้วนหน้า ให้เอาใจจดอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ก็ถูกดวงบุญพอดี ให้หยุดอยู่ตรงนั้น จะได้เกิดกุศลอันไพศาล จะได้เข้าถึงพระรัตนตรัยสมความมุ่งมาดปรารถนาทุกประการ**

ตามที่ได้ชี้แจงแสดงมาเป็นภัตตานุโมทนากถา ตามวาระพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา มตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจแห่งความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านผู้เป็นเจ้าภาพและสาธุชนทั้งหลายบรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ ผลํ เอตสฺมึ รตฺนตยสฺมิ มนสาว เจตโส** ขอจิตอันเลื่อมใสและจิตอันผ่องใสในพระรัตนตรัยนี้ จงเป็นผลสำเร็จ จงเป็นผลสำเร็จจงเป็นผลสำเร็จแก่ท่านผู้เป็นเจ้าภาพและสาธุชนทั้งหลายทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมา พอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมสมควรเพียงเท่านี้

๒๙. ภัตตานุโมทนากถา

๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ (๓ ครั้ง)
ทานํ เทติ สีลํ รกฺขติ ภาวนํ ภาเวติ
พุทฺเธ สทฺทหติ ธมฺเม สทฺทหติ สงฺเฆ สทฺทหติ
อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคตินฺติฯ

ณ บัดนี้อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา เป็น**ภัตตานุโมทนากถา** เฉลิมเพิ่มเติมศรัทธาของเจ้าภาพผู้มีจิตศรัทธาเป็นสมานฉันท์พร้อมใจกันมาบริจาคทานแก่พระภิกษุสามเณร ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกาในวัดปากน้ำนี้ เวลาเช้าได้ถวายข้าวยาคูคือข้าวต้ม เวลาเพลได้ถวายโภชนาหารพร้อมด้วยสูปพยัญชนะ เวลาบ่ายนี้ให้มีพระสัทธรรมเทศนาน้อมนำปัจจัยไทยธรรมทั้ง ๔ นี้ บูชาพระสัทธรรมได้ชื่อว่าถวายทานแด่พระธรรมอีกส่วนหนึ่ง จึงเป็นอันว่า เจ้าภาพได้ถวายทานครบทั้งพระรัตนตรัย คือได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้า ได้ถวายทานแด่พระธรรม และได้ถวายทานแด่พระสงฆ์ เป็นองค์คุณของพระพุทธศาสนา **พุทฺโธ** พระพุทธเจ้า เป็นเนมิตกนาม เกิดขึ้นจากพระพุทธรัตนะ **ธมฺโม** คือพระธรรม เป็นเนมิตกนาม เกิดขึ้นจากพระธรรมรัตนะ **สงฺโฆ** ก็เป็นเนมิตกนาม เกิดขึ้นจากสังฆรัตนะ รัตนะทั้งสามนี้ คือพระพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เป็นตัวจริงของพระพุทธศาสนา เป็นแก่นสารหลักของพระพุทธศาสนาทีเดียว

เราเป็นพุทธศาสนิกชนหญิงก็ดี ชายก็ดี เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ต้องรู้จักพระรัตนตรัยนี้ ถ้าไม่รู้จักรัตนะทั้งสามนี้แล้ว การนับถือศาสนาปฏิบัติในศาสนาเอาตัวรอดไม่ได้ **ถ้าได้เข้าถึงพระพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะแล้วก็แก้ไขโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ให้หายได้บ้าง ทำอะไรได้ผลอันศักดิ์สิทธิ์บ้าง นั่นก็เพราะคุณของพระรัตนตรัย ที่มีอยู่ในตัวของเรา** แต่หากใช้ไม่เป็นทำไม่เป็น ก็ไม่ปรากฏเหมือนกัน ถ้าใช้เป็นทำเป็นถูกส่วนเข้าแล้ว เห็นปรากฏจริง ๆ แต่ว่าเป็นชั้น ๆ เข้าไป ไม่ใช่เป็นของง่ายเป็นของยากลำบากอยู่ จะว่ายากก็ไม่ยากจนเกินไป จะว่าง่ายก็ไม่ง่ายจนเกินไปหรือว่าไม่ยากไม่ง่ายนั้นก็ถูก คือไม่ยากสำหรับบุคคลผู้ที่ทำได้ปฏิบัติได้ไม่ง่ายสำหรับบุคคลที่

ทำไม่เป็นปฏิบัติไม่ถูก คนทำไม่ได้ปฏิบัติไม่เป็นก็บอกว่า ยาก แต่คนทำได้ปฏิบัติถูกก็บอกว่า ง่าย เพราะฉะนั้น จึงว่าไม่ยากไม่ง่าย ไม่ยากแก่คนที่ทำได้ ไม่ง่ายแก่คนที่ทำไม่ได้ หลักนี้เป็นของสำคัญนัก เพราะเป็นชั้น ๆ เข้าไป ให้รู้จักกายเหล่านี้เสียก่อน ให้รู้จักพระรัตนตรัยเสียก่อน ถ้าไม่รู้จักพระรัตนตรัยเสียก่อนแล้วเอาหลักไม่ได้ ถึงจะฟังธรรมฟังเทศน์ไปสักเท่าใด ก็จับจุดเอาหลักไม่ได้ **พระรัตนตรัยนั้นอยู่ในตัวของเรานี้เอง** อยู่ตรงไหน? อยากจะพบ ตัวของเรามีศูนย์กลางอยู่ คือ สะดือทะลุหลัง ขวาทะลุซ้าย สมมติว่าเราขึงด้ายกลุ่มเส้นหนึ่งจากหน้าท้องตรงสะดือทะลุหลัง และอีกเส้นหนึ่งจากกึ่งกลางสีข้างขวาทะลุซ้ายตึงตรงกลางกั๊กที่ด้ายกลุ่มนั้นจด จุดที่กลางด้ายกลุ่มสองเส้นจดกันนั่นแหละ เรียกว่า **กลางกั๊ก ตรงกลางกั๊กนั้น ถูกดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ใสบริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่ ให้เอาใจไปหยุดอยู่ตรงกลางกายมนุษย์นั้น ตรงกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ที่ตรงนั้นแหละเป็นที่เกิด ที่ดับ ที่หลับ ที่ตื่น มีแห่งเดียว** ก่อนมนุษย์จะมาเกิด หญิงก็ดี ชายก็ดี ต้องเอาใจไปจดตรงนั้น จึงเกิดได้ ถ้าไม่หยุด ไม่นิ่งเกิดไม่ได้ พอหยุดถูกส่วนเข้าเกิดได้ทันที ตรงนั้นแหละเป็นที่หยุดและเป็นที่เกิด เป็นที่ตาย พอใจไปหยุดถูกส่วนเข้าก็เกิดและตาย ตรงนั้นเป็นที่เกิดที่ดับแห่งเดียว ไม่ใช่แต่ที่เกิดที่ดับเท่านั้น ตรงกลางนั้นเวลาจะนอนหลับ ใจก็ต้องไปหยุดอยู่ตรงกลางนั้น หยุดนิ่งพอถูกส่วนเข้าก็หลับ ถ้าไม่ถูกตรงนั้น ไม่หยุดนิ่งถูกส่วนตรงนั้น ก็ไม่หลับอีกเหมือนกัน หลับตรงไหนตื่นขึ้นก็ตรงนั้น ตรงศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ใสบริสุทธิ์เท่าฟองไข่แดงของไก่ นั่นแหละเป็นที่เกิด ที่ดับ ที่หลับ และเป็นที่ตื่นแห่งเดียว อย่าได้เอาใจไปไว้ที่อื่น **ให้เอาใจไปจดไว้ที่ตรงนั้น จึงจะถูกต้อง พอใจหยุดถูกที่เข้าเท่านั้น เราจะรู้สึกตัวทีเดียวว่า ช่างเป็นสุขอะไรอย่างนี้หนอ**

ท่านได้ยืนยันไว้ตามตำราว่า **นตฺถิ สนฺติ ปรํ สุขํ สุขอื่นนอกจากความหยุดนิ่งไม่มี** พอใจหยุดถูกส่วนเข้าก็เป็นสุขทีเดียว พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั้น ให้จำให้แม่น พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั้น กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ พอถูกส่วนเข้า เข้าถึงกลางจะเห็นดวงธรรมดวงหนึ่งเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ผุดขึ้นที่ตรงนั้น ตรงกลางของใจที่หยุดนั้น ขนาดเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ให้ใจหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรมที่บังเกิดขึ้นนั้น **ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน** ที่เกิดขึ้นนั้น หยุดอยู่กลางดวงนั้น หยุดถูกส่วนเข้าก็เข้ากลางใจที่หยุดอีก กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ พอถูกส่วนเข้า จะเห็นอีกดวงหนึ่งเรียกว่า **ดวงศีล** มีขนาดเท่า ๆ กันกับดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ใสบริสุทธิ์ดุจกระจกคันฉ่องส่องดูเงาหน้า ใจของเราก็หยุดอยู่ตรงกลางดวงศีลอีก พอใจหยุดถูกส่วนเข้า เข้ากลางของใจที่

หยุด กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ พอใจหยุดถูกส่วนเข้า ก็เห็นอีกดวงหนึ่ง เรียกว่า **ดวงสมาธิ** ใจก็หยุดนิ่งอยู่กลางดวงสมาธินั้น พอใจหยุดนิ่ง ก็เข้ากลางของใจที่หยุดนิ่งนั้น กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ ถูกส่วนเข้าก็เห็นอีกดวงหนึ่ง เรียกว่า **ดวงปัญญา** ใจหยุดอยู่กลางดวงปัญญานั้น พอใจหยุดถูกส่วนเข้า ก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั้น กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ ถูกส่วนเข้าก็เห็นอีกดวงหนึ่ง เรียกว่า **ดวงวิมุตติ** ใจหยุดอยู่กลางดวงวิมุตตินั้นไม่ไปที่อื่น พอหยุดถูกส่วนเข้า ก็เข้ากลางของใจที่หยุด กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ ซ้ายขวาหน้าหลังล่างบนไม่คำนึง พอถูกส่วนเข้าก็เห็นอีกดวงหนึ่ง เรียกว่า **ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ** ใจหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนั้น พอหยุดถูกส่วนเข้า ก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั้นอีก กลางของกลาง ๆ ๆ ๆ **พอถูกส่วนเข้าก็เห็นตัวของเราที่ไปเกิดมาเกิดนี้**

เมื่อทุกคนปฏิบัติได้เพียงนี้ ก็รู้ได้ว่านี่เอง เวลานอนฝันกายนี้เองออกไป เวลาเลิกฝันแล้วไม่รู้ไปอยู่ที่ไหน บัดนี้ข้าได้มาพบเจ้าเข้าแล้ว เจ้านี่เอง เวลาข้าจะไปไหนมาไหน คอยเป็นนายบอกหนทางผิดถูกอยู่เสมอ บอกให้ไปนั่นไปนี่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ เวลาข้านอน เจ้าก็ฝันออกไป ไหนเจ้าลองฝันทั้งที่ตื่นให้ข้าดูซิ แล้วก็ฝันไปบอกให้ไปเมืองเพชรไปดูเขาวัง เขาว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้สร้างพระราชวังอยู่ที่นั่น ไปดูเขาวังซิ สักนาทีเดียวเท่านั้น ไปฝันไปเอาเรื่องเขาวัง กายละเอียดนี้แว๊บไปเอาเรื่องเขาวังมาเล่าให้ฟังแล้ว นั่นฝันไปเรื่องหนึ่ง เอาฝันเรื่องเมืองเชียงใหม่ให้ข้าดูอีกที ไปดูเรื่องดอยสุเทพ เขาว่าสนุกสนานนัก ไปดูมาซิ ปล่อยกายละเอียดแว๊บเดียว ไปสักนาทีเดียวเท่านั้นเช่นกัน ไปเอาเรื่องดอยสุเทพมาเล่าให้ฟังอีกแล้ว นี่ก็ฝันเสียอีกเรื่องหนึ่ง และไหนลองฝันไปทางอรัญประเทศและไปทางพระธาตุพนม ไปดูเรื่องพระธาตุพนมมาเล่าให้ฟังซิ สักนาทีเดียวเหมือนกัน กายละเอียดก็ไปเอาเรื่องพระธาตุพนมมาเล่าให้ฟังอีก นี่ฝันเสียสามเรื่องแล้ว ชั่วเวลาประเดี๋ยวเดียว ทีนี้ไปทางปักษ์ใต้เสียบ้าง ไปนครศรีธรรมราช เขาว่ามีพระบรมธาตุอยู่ที่เจดีย์ใหญ่ ลองฝันไปซิ สักนาทีเดียว กายละเอียดก็ฝันไปเอาเรื่องนครศรีธรรมราชเรื่องพระเจดีย์ใหญ่นั้นมาเล่าให้ฟังอีกเช่นเดียวกัน นี่ เจ้านี่เองฝันได้อย่างนี้ทีเดียว **เราเห็นเท่านี้ก็ฉลาดกว่าคนอีกชั้นหนึ่งแล้ว เขาใช้แค่กายมนุษย์เท่านั้น แต่เราเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด ใช้กายมนุษย์ละเอียดจึงฉลาดกว่าเขาเหล่านั้น** ฉลาดกว่าเขาอย่างไร? **คือเรารู้ทีเดียวว่า คนนี้จะซื่อตรงหรือไม่ซื่อตรง ให้ไปดูที่กายละเอียด ไปถามกายละเอียด กายละเอียดจะไปสืบดู เดี๋ยวก็รู้ได้ทันทีว่า คนนั้นซื่อตรงหรือไม่** กายละเอียดบอกกายมนุษย์แล้ว นี่ฉลาดกว่ากันอย่างนี้ ใช้ได้อย่างนี้ เข้าไปข้างในถามเรื่องราวจริงได้และโกหกหลอกลวงกันไม่ได้ นี่เขาเรียกว่า **ปัญญาสองชั้น** คือ **มีปัญญาในกายมนุษย์**

ชั้นหนึ่ง และมีปัญญาในกายมนุษย์ละเอียด อีกชั้นหนึ่ง กายมนุษย์ละเอียดนี้รู้เรื่องมากมาย รู้แม้กระทั่งเรื่องลี้ลับต่าง ๆ ที่ท่านกล่าวว่า **นตฺถิ โลเก รโห นาม ขึ้นชื่อว่าความลับไม่มีในโลกนั้น ถูกต้องทีเดียว** คือ **ความลับมีแต่เฉพาะในกายมนุษย์เท่านั้น กายมนุษย์ละเอียดไม่มีความลับ** กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด อีกมากมายนัก **จะโกหกอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ทั้งนั้น**

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์กว่าจะทรงทราบเรื่องอย่างนี้ได้ พระองค์ต้องดำเนินไปถึง ๑๘ กาย พระองค์ทรงรู้มากกว่าเราถึง ๑๘ เมื่อเรารู้อย่างนี้แล้ว เข้าไปดำเนินปฏิบัติอย่างนั้นเป็นขั้น ๆ ไป จนเข้าไปถึงกายมนุษย์ละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดนั้น พอถูกส่วนเข้าจะเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นลำดับไป พึงรู้เป็นขั้น ๆ เข้าไปอย่างนี้ **คือเข้าไปในทางศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ แต่ใจต้องหยุดนิ่งอยู่แห่งเดียวจึงจะเข้าไปได้ตลอด** พอหยุดถูกส่วนในกายมนุษย์ละเอียดเข้าถึงดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ เข้าถึงกายทิพย์ พอเข้าถึงกายทิพย์หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ถูกส่วนเข้า เข้าถึงดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เข้าถึงดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ เข้าถึงกายทิพย์ละเอียด พอเข้าถึงกายทิพย์ละเอียดหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียดถูกส่วนเข้า เข้าถึงดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เข้าถึงดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ เข้าถึงกายรูปพรหม เมื่อเข้าถึงกายรูปพรหม หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมถูกส่วนเข้า เข้าถึงดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เข้าถึงดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ เข้าถึงกายรูปพรหมละเอียด ในกายรูปพรหมละเอียดดำเนินอย่างเดียวกันนี้ ก็จะเข้าถึงกายธรรม **กายธรรม รูปเหมือนพระปฏิมากรเกตุดอกบัวตูม** ใสเป็นกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า **เราจะต้องรู้จักกายนี้** คือ **กายธรรม** หรือ **ธรรมกาย** เป็น **กายที่ ๙** ธรรมกายละเอียดมีในกายนี้อีกชั้นหนึ่ง กายธรรม ใจหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ดวงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ เข้าถึงธรรมกาย อยู่ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายนั้น เรียกว่า กายธรรมละเอียด เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไปอีก นี่ "**ธรรมกาย**" นี่คือ "**พุทธรัตนะ**" **ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายนั้น** เรียกว่า "**ธรรมรัตนะ**" **ธรรมกายละเอียดอยู่ในกลางดวงธรรมรัตนะ** นั้น เรียกว่า "**สังฆรัตนะ**" ให้รู้จัก พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และ

สังฆรัตนะ เท่านี้ก่อน

เมื่อรู้จักพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ อย่างนี้แล้ว เจ้าภาพผู้บริจาคทานวันนี้ ผู้ที่เป็นหัวหน้าเขาเป็นคนมีธรรมกาย เขาถึงธรรมกายละเอียดแล้วสามารถใช้อะไรได้ต่าง ๆ ดังนั้นเราที่ยังไม่ได้ จงอุตส่าห์พยายามเพียรเรียนให้เข้าถึงกายธรรมละเอียดนี้บ้าง ให้ถึงธรรมกายเช่นเขานี้บ้าง **หากถึงธรรมกายเช่นนี้แล้ว จะเอาตัวรอดได้ ตายเสียชาติก่อนก็ได้ ถ้าวันไหนจะตายก็รู้ คือ สามารถรู้ได้** เป็นหญิงก็ดี เป็นชายก็ดี ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้มาประสบพบพระพุทธศาสนาแล้ว ต้องเพียรพยายามเข้าถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะให้ได้เช่นนี้ เพราะ **พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ นี่แหละเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา เมื่อเรารู้จักพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ** อย่างนี้แล้ว **เราจะไม่ทำความชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ เราจะเป็นคนบริสุทธิ์ด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจอย่างเที่ยงแท้ โดยไม่ต้องสงสัย**

ท่านจึงได้ยืนยันไว้เป็นตำรับตำราว่า **กิญฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ กายเน วาจาย อุทเจตสา วา อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏิจฺจฺจทาย อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา** แปลว่า พระโสดาบันบุคคลนั้น ยังกระทำบาปกรรมด้วยกาย ด้วยวาจาและด้วยใจก็ดี พระโสดาบันบุคคลนั้น ไม่ควรปกปิดบาปกรรมที่ตนกระทำไว้นั้น เพราะว่าทางพระนิพพานพระโสดาบันบุคคลนั้นเห็นแล้ว จึงไม่ควรปิดบังความชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจของตน ควรเปิดเผยให้หมดทั้งข้างนอกและข้างใน ถ้ากระทำก็บอกว่ากระทำ หากไม่ได้กระทำ ก็บอกว่าตนไม่ได้กระทำ ไม่โกหกหลอกลวง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมอย่างหนึ่งอย่างใดทั้งสิ้น

เราเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นหญิงก็ดี เป็นชายก็ดี จะปฏิบัติศาสนาก็เอาตัวรอดได้ เพราะตนปฏิบัติซื่อตรงเหมือนพระโสดาบัน เป็นคนมีปัญญาความเฉลียวฉลาด รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ บัดนี้เราท่านทั้งหลายรู้จักหลักพระพุทธศาสนา รู้จักพระรัตนตรัยแล้ว ได้พากันมาบริจาคทาน ท่านกล่าวว่า **ทานํ เทติ** ทานการให้ คนเราจำเป็นต้องให้ทุกคน ถ้าไม่สละไม่ให้ไม่ได้ เพราะถ้าไม่ให้กันแล้วจะได้ประโยชน์อย่างไร หากให้กันแล้วจึงจะได้ประโยชน์ เราปกครองเรือนเราก็ต้องให้ เวลาเช้าแม่ครัวต้องหุงหาอาหารให้พ่อบ้าน ถ้าไม่ให้ประเดี๋ยวพ่อบ้านจะทุบตีเอา หากให้ให้อิ่มเสียแล้วจะได้ไม่ทุบตี เด็กเล็กลูกหญิงลูกชาย ถ้าไม่ให้ก็ร้องไห้ พอให้แล้วพวกเด็ก ๆ เหล่านั้นก็ไม่ร้อง สะดวกสบายไปวันหนึ่ง ๆ การให้เช่นนั้น เรียกว่า **ทาน** ให้ลูกก็เป็นทาน ให้สามีก็เป็นทาน ให้ภรรยาสามีก็เป็นทาน แต่ว่า **ต้องให้โดยไม่มุ่งหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดตอบแทน จึงจะเป็นทานแท้ ๆ** ถ้ามุ่งหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่เป็นทาน อย่างให้ข้าวแมวกิน หากมุ่ง

หวังเพื่อให้แมวนั้นไว้จับหนู การให้อย่างนั้นก็ไม่เป็นทาน **ต้องให้กินโดยไม่มุ่งหวังอะไรตอบแทนจากมัน ให้มันกินเพื่อให้หายหิวกันอดอยาก หากให้อย่างนี้จึงจะจัดว่าเป็น "ทาน"** จะให้แก่สัตว์เดรัจฉานอย่างอื่นใดก็ตาม ต้องให้โดยไม่มุ่งหวังอะไรอย่างนี้ทุกครั้งไป หรือลูกเรา เราให้โดยไม่มุ่งหวังจะให้ลูกเลี้ยงเราในข้างหน้า หรือให้รักษาวงศ์ตระกูลของเราให้สูง ให้เพราะเขาเกิดมาแล้วก็เลี้ยงกันไป อาศัยเราไป หากเราไม่ให้อาศัย ไม่เลี้ยงแล้ว ลูก ๆ เหล่านั้นก็ต้องตาย เมื่อเราให้ทานโดยไม่คิดอะไรดังกล่าวนี้ จึงจัดเป็นทานแท้ ๆ ทีเดียว

ถ้าว่าคนมีปัญญาฉลาดอย่างนี้ ตระกูลของตนจะใหญ่โตสักปานใดก็ตาม **ให้ให้หนักเข้า** คนก็จะมากขึ้นเป็นลำดับ เป็นสุขขึ้น กินก็เป็นสุข นอนก็เป็นสุขทั้งกาย วาจา และใจ **เพราะการให้นั่นแหละ เป็นตัวสำคัญ หากฉลาดในการให้ก็จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินในชาตินี้ก็ได้** คนที่เราให้นั้น ย่อมยกย่องสรรเสริญเคารพนับถือในเรา เราไม่ต้องไปเอาอะไร ให้หนักเข้าเท่านั้น พวกเขาย่อมคุ้มครองรักษาเราเอง กลัวเราจะเป็นอันตราย เพราะถ้าคนให้เป็นอันตรายเสียแล้ว พวกเขาก็อดอยากลำบาก คนที่รับให้นั่นแหละย่อมช่วยระวังรักษาทั้งบ้านและสมบัติของเรา เมื่อเราให้หนักเข้าเช่นนี้ สามีก็คงอยู่คนเดียว ภรรยาก็คงอยู่คนเดียว ไม่เป็นสองไปได้ ถ้าเราไม่ให้นั่นแหละ จะอยู่ด้วยกันไม่ได้ทีเดียว ทั้งสามีภรรยาลูกก็ต้องแยกจากกัน ให้รู้จักให้อย่างนี้ก็จะปกครองบ้านเรือนสมบัติได้

หญิงก็ดี ชายก็ดี ถ้าอยากให้วงศ์ตระกูลของตนสูงขึ้น ต้องการให้คนมากขึ้น มีพวกพ้องวงศ์วานมากขึ้น ก็อย่าเป็นคนตระหนี่ จงแก้ไขด้วยปัญญาของตน ถึงคราวให้อาหารก็ให้อาหาร ถึงคราวให้ผ้าก็ให้ผ้า ถึงคราวให้ที่หลับนอนก็ให้ที่หลับนอน ถึงคราวให้ยารักษาโรคก็ให้ยารักษาโรค ให้ไปตามกาลเวลาอย่างนั้น ให้เขาเป็นสุขเบิกบานสำราญใจ หากเราให้อย่างนี้แล้ว วงศ์ตระกูลของเราย่อมสูงขึ้นเป็นลำดับ เป็นที่สรรเสริญนิยมชมชอบของคนทั่วไป

สีลํ รกฺขติ หากว่ามีคนมากเช่นนี้ คือตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป **เราต้องรักษาศีล** ต้องบริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา และบริสุทธิ์ใจ ไม่มีร่องรอยเสียกระทบกระเทือนใจกัน **กายจะให้เดือดร้อนตนเองและคนอื่นก็ไม่มี วาจาจะให้เดือดร้อนตนเองและคนอื่นก็ไม่มี** จะอยู่ด้วยกันมากน้อยเพียงใดก็ตาม ไม่สบายใจเหมือนกับอยู่คนเดียว ดังนั้น **จึงไม่ควรเบียดเบียน ไม่กระทบกระเทียบเปรียบเปรย ไม่อิจฉาริษยากันอย่างใดอย่างหนึ่ง มีศีลด้วยกันทั้งหมด ศีล ๕ คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเม มุสา สุรา ๕ สิกขาบทนี้ต้องบริสุทธิ์จริง ๆ** คือไม่เบียดเบียนกันให้เดือดร้อนด้วยการฆ่า ไม่ลักขโมยฉ้อโกงหลอกลวง

กันให้เดือดร้อน ไม่ประพฤติผิดในลูกภรรยาของคนอื่นเขา ถ้าประพฤติผิดเข้าก็เดือดร้อน ถ้าไม่พูดปดกันก็ไม่เดือดร้อน ถ้าพูดปดเข้าก็เดือดร้อน ไปเสพสุราเข้า คนดี ๆ ก็กลายเป็นคนบ้าพูดจา อ้อแอ้ ไม่เป็นเรื่อง หรือคนดี ๆ ก็กลายเป็นคนครึ่งบ้าครึ่งบอไป ถ้าว่าเต็มที่เข้าก็อาจกลายเป็นบ้าบอไปเลย ถ้าว่าเมื่อใดฤทธิ์สุราหมดไปแล้วนั่นแหละ จึงจะพูดจากันรู้เรื่อง กลับเป็นคนดีได้ตามปกติ นี่เพราะฤทธิ์สุราทำให้เป็นไปอย่างนั้น ควรระวังให้ดี อย่าให้เหตุเหล่านี้เข้าครอบงำได้ ตนเองจึงจะเป็นสุขกายสุขใจ มีคนมากมายเท่าไรก็เป็นสุข ไม่ต้องเดือดร้อนเลย แต่เป็นสุขอย่างธรรมดาเท่านั้น ถ้าจะให้เป็นสุขและฉลาดยิ่งขึ้นไป ต้องเจริญภาวนา

ภาวนํ ภาเวติ ทำให้จริง ให้หยุด ให้นิ่ง ทำให้มี ให้เป็นขึ้น กี่ร้อยกี่พันคนก็นอนหลับสบาย กี่คน ๆ ก็สงบนิ่ง เมื่อสงบนิ่งแล้ว มีคนสักเท่าไรก็ไม่รกหูรกตา ไม่รำคาญ ไม่เดือดร้อน เป็นสุขสำราญเบิกบานใจเป็นนิจ นี่เขาเรียกว่า **ภาวนา ทำให้ใจหยุดสงบ หยุดสงบแล้ว ไม่ใช่แต่เท่านั้น** หยุดอยู่สงบหาเรื่องทำจะได้ทรัพย์สมบัติมาเลี้ยงกันอีก ให้พวกเขาอยู่เป็นสุขสำราญสมบูรณ์ด้วยเครื่องกินเครื่องใช้ ไม่ขาดตกบกพร่อง จะให้เป็นคนสมบูรณ์อยู่เสมอ **ก็ต้องใช้วิชาวิปัสสนาภาวนา** ต้องเฉลียวฉลาดให้อาหาร หาปัญญาแก้ไขให้ทานในวันต่อไป ไม่ให้หมดให้สิ้นไป เมื่อให้ทานไม่หมดไม่สิ้นไปเช่นนี้ พวกพ้องก็มากขึ้นเป็นลำดับ มีร้อย ก็เพิ่มเป็นสองร้อย สามร้อย สี่ร้อย ห้าร้อย หกร้อย จนกระทั่งพันหนึ่ง สองพัน สามพัน เป็นลำดับไป **การให้นี่แหละเป็นตัวสำคัญ เมื่อมีพวกพ้องมากขึ้นแล้ว ก็ให้รักษาศีล ให้บริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา บริสุทธิ์ใจ และเจริญภาวนา ทำภาวนาให้เจริญขึ้นทุกคน เมื่อพวกเขาเจริญภาวนาแล้ว ภาวนานั่นแหละจะช่วยเขาได้ทุกสิ่งทุกประการ**

พุทฺเธ สทฺทหติ ธมฺเม สทฺทหติ สงฺเฆ สทฺทหติ ให้เชื่อพุทธรัตนะ ให้เชื่อธรรมรัตนะ และให้เชื่อสังฆรัตนะ **การเชื่อพุทธรัตนะนั้นเชื่ออย่างไร? พุทธรัตนะท่านไม่มีกิเลส กิเลสไม่มีในท่าน ท่านเป็นผู้บริสุทธิ์ทุกอย่าง ความเห็น ความจำ ความคิด ความรู้ ของท่านบริสุทธิ์ทุกอย่าง ถูกต้องร่องรอยของพระธรรม พระสงฆ์** พุทธรัตนะท่านรับสั่งอย่างไร เราต้องเชื่อไปตามพระรัตนะนั้น **ธรรมรัตนะทรงสัตว์ผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว เป็นของดีฝ่ายเดียว** เราเชื่อแต่สิ่งดีและทำตามแต่สิ่งที่ดี ทำตามธรรมนั้น เราก็จะเป็นคนชั้นสูง เพราะเราเชื่อตามธรรมและดำเนินตามนั้น **สังฆรัตนะ ดำเนินตามพระสงฆ์ผู้รักษาธรรมไม่ให้สูญไป ให้ธรรมนั้นมั่นคงอยู่** พระสงฆ์ผู้รักษาธรรมก็ดำเนินตามธรรมนั้น เราก็เชื่อและเดินตามธรรมตามพระสงฆ์ ถ้าว่าเชื่อในพระพุทธ ในพระธรรม และ

ในพระสงฆ์ เช่นนี้แล้วจะเอาตัวรอดได้ ฉะนั้น จึงควรรู้จักพระพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ

อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคตึ สภาพที่เป็นบุญย่อมนำสัตว์ไปสู่สุคติ สภาพที่เป็นบาปย่อมนำสัตว์ไปสู่ทุคติ **บุญและบาปนั้นเป็นอย่างไร?** วันนี้จะแสดงเรื่องบุญและบาปให้เข้าใจกันเสียที บุญและบาปนั้นเป็นอย่างนี้ วันนี้เรามาทำบุญกันมากคนด้วยกัน คือท่านเจ้าภาพผู้ถวายทานในวันนี้ได้ชักชวนพวกพ้องให้มาทำบุญเลี้ยงพระที่วัดปากน้ำ เพราะการทำบุญนั้น ได้บุญจริง ๆ เพราะเจ้าภาพผู้ชักชวนเขาเห็นเช่นนั้น **บุญนั้นไม่ใช่มองไม่เห็น มองเห็นได้** ถ้าหากบุญมองไม่เห็นเจ้าภาพเขาก็ไม่ชวนพวกพ้องมาทำบุญ **บุญนั้นอยู่ที่ไหน? รูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร? เราทำให้ถูกส่วนเข้า จึงจะมองเห็นบุญอย่างแน่แท้โดยไม่ต้องสงสัย**

เจ้าภาพได้ชักชวนพวกพ้อง เตรียมเครื่องไทยทานวัตถุมาทำบุญ เวลาเช้าได้ถวายยาคูข้าวต้ม เวลาเพลได้ถวายโภชนาหารพร้อมด้วยสูปพยัญชนะ และเวลาบ่ายให้มีพระธรรมเทศนา นี่เพราะต้องการบุญจริง ๆ **การทำบุญต้องทำให้ถูกส่วน** ถูกส่วนตรงไหน? คือนำเครื่องไทยทานวัตถุมาถวายพระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์รับเครื่องไทยทานวัตถุจากมือของผู้ให้ **เครื่องไทยทานขาดจากสิทธิของผู้ให้ เป็นสิทธิของผู้รับขณะใด ปุญญาภิสันธา บุญไหลมาในขณะนั้น** ไหลมาจากที่ไหน?

เวลาฝนตก เราเห็นมิใช่หรือ? ฝนมาทางท้องฟ้า ไม่ใช่มาทางใต้ดิน ฝนมาจากท้องฟ้า แต่เดิมฝนมาจากที่ไหน? ฝนก็อยู่ในก้อนเมฆดำ ๆ นั่นแหละ พอเมฆตั้งขึ้นแล้วประเดี๋ยวฝนก็ตก ฝนอยู่ในก้อนเมฆนั่นเอง เราเห็นกันเพียงเท่านั้น เรื่องนี้ไม่ใช่เพียงแต่พวกเรา แม้กษัตริย์ในครั้งเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ กษัตริย์เหล่านั้นก็ถามกันว่า รู้หรือว่าข้าวมาจากไหน? ข้าวที่บริโภคเสวยอยู่ในชามนั้น กษัตริย์องค์หนึ่งผลุดลุกขึ้นตอบว่า ข้าวนั้นมาจากยุ้ง เพราะวันหนึ่งไปไหนมา เห็นเขาโกยข้าวออกจากยุ้งข้าว จึงได้กล่าวอย่างนั้น กษัตริย์อีกองค์หนึ่งบอกว่า ข้าวนั้นมาจากครก เพราะไปเห็นเขาตำข้าว จึงตอบว่าข้าวมาจากครก กษัตริย์อีกองค์หนึ่งตอบว่า ข้าวมาจากในหม้อ เพราะไปเห็นข้าวในหม้อมา ไม่เคยเห็นข้าวในยุ้งในฉางหรือที่เขาตำเขาโขลก อีกองค์หนึ่งตอบว่า ข้าวมาจากในชามที่สำรับนั่นแหละ เพราะตนเห็นมาเพียงแค่นั้น ไม่เคยเห็นในที่อื่นเลย นี่เป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติอย่างนี้ ยังไม่รู้ไม่ทราบ เราก็เหมือนกัน ฝนนี่หากเราจะถามว่ามาจากไหน? เราก็คงตอบได้ว่ามาจากก้อนเมฆดำ ๆ บนท้องฟ้านั้น ที่อื่นก็ไม่เห็นมี ไม่เข้าใจ ไม่เห็น

แท้จริง ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ วิญญาณธาตุมีอยู่ ถ้าผู้มีปัญญา ในอากาศว่าง ๆ

นี่แหละเขาสามารถใช้เครื่องดักเอาไอน้ำในอากาศก็ได้ ในศาลานี้ก็มีธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เต็มไปหมด แต่ผู้ใดจะให้ฝนตก ผู้นั้นต้องทำฝนเป็น เรียกฝนเป็น แก้ไขทำฝนขึ้นได้ ทำน้ำขึ้นได้ ผู้เทศน์นี้ได้เคยแก้ไขมาแล้ว จะแก้ไขเกณฑ์ฝนได้เหมือนกัน

เมื่อรู้จักหลักและที่มาของฝนแล้ว ก็จะรู้ได้ด้วยว่าบุญที่มนุษย์ทำมาจากไหน? ก็มาจากในกลางกายนี้ ตรงกลางของใจนั้น กลางของกลาง กลางของกลาง กลางของกลาง หนักเข้าก็พบดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน กลางของกลางหนักเข้าไป ก็พบดวงศีลศูนย์กลางเข้าไปก็พบดวงสมาธิ กลางของกลางเข้าไปอีกก็พบดวงปัญญา กลางของกลางเข้าไปอีกพบดวงวิมุตติ กลางของกลางเข้าไปอีก พบดวงวิมุตติญาณทัสสนะ กลางของกลางเข้าไปอีก พบกายมนุษย์ละเอียด กายมนุษย์ละเอียดก็มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เหมือนกัน เป็นชั้น ๆ เข้าไปอย่างนี้ นี่หัดเข้าไปหากายเป็นชั้น ๆ เข้าไป เข้าไปหากายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายพรหม กายพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด กายธรรม กายธรรมละเอียด กายโสดา กายโสดาละเอียด กายสกทาคา กายสกทาคาละเอียด กายอนาคา กายอนาคาละเอียด กายอรหัต กายอรหัตละเอียด หนักขึ้นไปเป็นชั้น ๆ

หากจะเข้าไปหาน้ำบ้าง กลางของกลางธาตุน้ำนั้น กลางของกลาง ๆ ๆ ก็จะเข้าไปพบทะเล พบทะเลหนักลงไป ๆ ๆ จะใช้น้ำสักเท่าไรก็ใช้ไม่หมด ใช้ไม่รู้จักหมดจักสิ้น จะเอาน้ำเท่าใดก็ได้ เข้าไปกลางของกลางนั่นแหละ ไม่ใช่อยู่ที่อื่น นี่ต้องการน้ำ ต้องทำอย่างนี้

หาก **ต้องการบุญก็เข้าไปในกลางกายนั่นแหละ กลางของกลาง ๆ ๆ หนักเข้าไป ซ้ายขวาหน้าหลังล่างบน ไม่ไปทั้งนั้น กลางของกลางหนักขึ้นทุกทีก็จะเข้าไปพบบุญทะเลบุญอยู่ในกลางกายนั้น เจ้าของผู้ปกครองบุญนั้นมี ๒ ภาค มารปกครองภาคหนึ่ง พระปกครองภาคหนึ่ง**

ถ้าภาคพระปกครอง ทำบุญทำกุศลต่าง ๆ พระท่านก็ส่งบุญส่งกุศลมาให้ เหมือนส่งกระแสไฟฟ้าให้ใช้นี่แหละ ผู้ส่งกระแสไฟฟ้ามาให้ใช้ก็มีอยู่ ถ้าเขาไม่ส่งมาให้เรา เราก็ใช้กระแสไฟฟ้าไม่ได้ บุญก็เหมือนกัน พระเป็นผู้ปกครอง ดิน ฟ้า อากาศ ก็มีผู้ปกครองเหมือนกัน

ที่บังคับเราให้เกิดให้แก่ให้เจ็บและให้ตายอยู่เดี๋ยวนี้แหละพวกมารบังคับให้เป็นไปตามนั้น ส่วนพวกพระบังคับไม่ให้เกิดไม่ให้แก่ไม่ให้เจ็บและไม่ให้ตาย นี่พวกพระกับพวกมารบังคับอย่างนี้ เวลานี้พวกพระบังคับไม่ให้รบกัน แต่พวกมารบังคับให้รบกัน

หนักขึ้น

เมื่อรู้จักหลักอย่างนี้แล้ว **บุญที่ไหลมาติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ของผู้บำเพ็ญบุญนั้น ไม่ใช่ดวงเล็กน้อยเลย** เจ้าของทานวันนี้ **บุญไหลมาติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ไม่ใช่ดวงเดียว** ในขั้นกายมนุษย์นี้ก็ไหลมาติดอยู่ ขั้นกายมนุษย์ละเอียดก็ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ในขั้นกายทิพย์ก็ติดอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ขั้นกายทิพย์ละเอียดก็ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด ขั้นกายรูปพรหม ก็ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นรูปพรหม ขั้นกายรูปพรหมละเอียดก็ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด ขั้นกายอรูปพรหม ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ขั้นกายอรูปพรหมละเอียด ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ขั้นกายธรรม ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ขั้นกายธรรมละเอียด ติดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายละเอียด ติดขึ้นไปอย่างนี้จนกระทั่งทุก ๆ กาย นับอสงไขยกายไม่ถ้วน **เมื่อรู้บุญติดอยู่เช่นนี้แล้ว เราจะไปทุกข์ยากอะไร แตกกายทำลายขันธ์ไป ก็เป็นหน้าที่ของบุญ เพราะบุญของเรามากอยู่แล้ว บุญจะจัดเป็นชนกกรรมนำไปเกิด**

ใครจะเป็นคนนำไปเกิด? ในเมื่อกายมนุษย์แตกดับไปแล้ว กายมนุษย์ละเอียดยังเหลืออยู่อย่างเรานอนฝันไป ตายก็เหมือนกับนอนหลับฝันไป กายมนุษย์ละเอียดออกจากกายมนุษย์ไป เพราะกายมนุษย์นี้แตกดับเสียแล้ว ดวงบุญในกายมนุษย์นี้ก็แตกดับหมด ดวงธรรมที่ให้เป็นกายมนุษย์ก็แตกดับ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทำลายหมดไม่มีเหลือ แต่ว่า **ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดนั้น มีดวงบุญอีกดวงหนึ่ง ดวงบุญดวงนั้นแหละจะนำไปเกิด** ในตระกูลสูง ๆ มีกษัตริย์มหาศาล มีทรัพย์สมบัติบริวารนับจะประมาณไม่ได้ เศรษฐีมหาศาล พราหมณ์มหาศาลมีทรัพย์สมบัติบริวารนับประมาณไม่ได้ คหบดีมหาศาลมีทรัพย์สมบัติบริวารนับประมาณไม่ได้ ให้เกิดในตระกูลสูง ๆ อย่างเช่นนั้น **ทว่าในมนุษย์โลกไม่พอรับบุญขนาดใหญ่ ๆ ขนาดนี้ ก็ให้ไปเกิดในสวรรค์** ชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามาพิภพ ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ให้เกิดในกายทิพย์สูงขึ้นไป กายทิพย์ในชั้นจาตุมหาราช กายทิพย์ในชั้นดาวดึงส์ กายทิพย์ในชั้นยามาพิภพ กายทิพย์ในชั้นดุสิต กายทิพย์ในชั้นนิมมานรดี กายทิพย์ในชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ในกามภพนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง

กายมนุษย์ละเอียดพอส่งขึ้นไปถึงกายทิพย์ กายมนุษย์ละเอียดก็ดับเหมือนกัน ในดวงกายทิพย์ละเอียดก็ดับหมด ในดวงกายทิพย์ละเอียดก็ใช้ไปตามหน้าที่ นี่เขาเรียกว่า **กมฺมวิปาโก อจินฺตโย ลักษณะที่แสดงบาปกรรมที่บุญส่งผลให้เป็นไปเป็นชั้น ๆ** ยังไม่มีใครแสดงให้รู้ เพราะไม่ใช่เป็นของธรรมดาสามัญทั่วไป **พวกมีธรรมกายเขาเห็นปรากฏชัดเจน** เป็นชั้น ๆ เป็นกาย ๆ ไปดังนี้

เมื่อรู้จักหลักเช่นนี้แล้ว เรามาบำเพ็ญบุญกันวันนี้ เราได้จริง ๆ อย่างนี้ และพาตัวให้เป็นสุขให้ไปสู่สุคติ ในมนุษย์โลกถ้าเรามีบุญเสียแล้ว จะค้าขายก็ร่ำรวย จะทำงานทำกิจการอะไรก็เจริญ จะหาทรัพย์สมบัติก็ได้คล่องสะดวกสบายไม่ติดขัดแต่ประการใด ถ้าว่าไม่มีบุญจะทำอะไร ก็ติดขัดไปเสียทุกอย่างทุกประการ ดังนั้น จึงได้ชักชวนพวกเราให้มาทำบุญทำกุศลเสีย จะได้เลิกจนเลิกทุกข์ยากลำบากเสียที

การทำบุญเลี้ยงพระเช่นนี้ ถูกต้องตำรับตำราทางพระพุทธศาสนา เพราะพระองค์ทรงรับสั่งไว้ว่า **โภชนํ ภิกฺขเว ททมาโน ทายโก** ทายกผู้ให้ทานโภชนาหาร **ปฏิคาหกานํ ปญฺจฐานานิ เทติ** ชื่อว่า ให้ฐานะ ๕ ประการ แก่ปฏิคาหก **กตมานิ ปญฺจฐานานิ** ฐานะ ๕ ประการเป็นไฉน? **อายุํ เทติ** ชื่อว่า ให้อายุประการหนึ่ง **วณฺณํ เทติ** ชื่อว่า ให้วรรณะประการหนึ่ง **สุขํ เทติ** ชื่อว่า ให้ความสุขประการหนึ่ง **พลํ เทติ** ชื่อว่าให้กำลังประการหนึ่ง **ปฏิภาณํ เทติ** ชื่อว่า ให้ความเฉลียวฉลาดประการหนึ่ง

ในท้ายพระสูตรท่านกล่าวว่า **อายุํ โข ทตฺวา อายุสฺส ภาคี โหติ** ผู้ให้อายุย่อมมีอายุเป็นส่วนตอบ อายุนั้นให้อย่างไร? คือการให้ข้าวอาหารแก่พระภิกษุหรือสามเณรอิ่มหนึ่ง อุบาสกอุบาสิกาอิ่มหนึ่ง เราก็มีอายุอยู่ได้เจ็ดวัน ที่เรามีอายุยืนได้เจ็ดวันก็เกิดเพราะผลทานที่เราให้ทานนั้น คือให้อายุนั่นเอง หรืออีกอย่างหนึ่ง ผู้ให้อายุย่อมไม่ตายในปฐมวัย ไม่ตายเมื่อเป็นหนุ่ม ไม่ตายเมื่อเป็นสาว แก่เฒ่าชราจึงตาย หรือจนถึงอายุขัยจึงตาย อย่างนั้นเราเรียกว่า ถ้วนอายุขัย ถ้าว่าเกินกว่านั้น เรียกว่า เรากระทำกองการกุศล

เมื่อเราได้บุญแล้ว เราจะทำอย่างไร? เราจะรักษาบุญอย่างไร? เพราะเราไม่เห็นบุญ เราต้องเอาใจไปจดอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ของเรา ทำใจให้หยุดให้นิ่ง บังคับใจให้หยุดให้นิ่งว่าบุญของเรามีอยู่ตรงนี้ ถ้าพอใจหยุดได้แล้ว และถูกส่วนเข้าแล้วเราจะเห็นดวงบุญของเรา เห็นชัดเจนทีเดียว ถ้าเราไปเห็นดวงบุญเช่นนั้นเราจะปลาบปลื้มใจสักเพียงใด ย่อมดีอกดีใจเป็นที่สุด จะหาเครื่องเปรียบเทียบไม่ได้เลย **ฉะนั้น จงพยายามอุตส่าห์เอาใจไปหยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ นึกถึงบุญที่เราได้กระทำในวันนี้ อย่าไปติดขัดสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสีย ถ้าไปค้าขายติดขัด**

ขึ้น ก็ขอให้บุญช่วย นึกถึงบุญตรงกลางดวงธรรมนั้น ถ้าว่ามีอุปสรรคเข้ามาแทรกแซงอย่างใดอย่างหนึ่ง มีผู้มารุกรานเบียดเบียนประการใด ก็ขอให้บุญช่วย สิ่งอื่นช่วยไม่ได้ ไม่ต้องไปขอร้องให้ใครมาช่วย ให้เอาใจไปหยุดอยู่ศูนย์กลางตรงบุญนั่นแหละ หยุดอยู่นิ่งอยู่อย่างนั้น บุญเป็นช่วยได้แน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย

พระสิทธัตถราชกุมาร ทรงบำเพ็ญบารมีอยู่ที่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ ขณะบำเพ็ญพอถูกส่วนจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระยามารทราบเหตุสะดุ้งพรึบทีเดียว ครั้งแรกออกแสวงหาโพธิญาณใหม่ ๆ ปัญจวัคคีย์ได้ตามปฏิบัติอยู่และเมื่อเขาเหล่านั้นเห็นว่า เราเป็นผู้ประพฤติเลว ปฏิบัติไม่ถูกร่องรอยความเป็นพระพุทธเจ้า ตามประเพณีโบราณกาลมา จึงได้เลิกปฏิบัติในเราเสีย ทอดทิ้งให้อยู่แต่ผู้เดียว แต่เทวดาก็ยังพิทักษ์รักษาเราอยู่ แต่เมื่อมารมาผจญครั้งนี้ พวกเทวดาเหล่านั้นหนีไปหมด ไปอยู่ที่ขอบปากจักรวาลเสียสิ้น เพราะความเกรงกลัวในพระยามาร และก็อะไรเล่าจักเป็นที่พึ่งของเราได้ในขณะเข้าที่อับจนเช่นนี้ นอกเสียจากบารมีที่เราได้กระทำไว้แล้วเป็นไม่มี เมื่อทรงระลึกถึงบารมีที่ได้ทรงกระทำมาแล้วเท่านั้น นางพระธรณีทราบทันที ลุกขึ้นกราบทูลพระบรมศาสดาว่า ขอพระองค์อย่าได้ปริวิตกเดือดร้อนไปเลย ในเรื่องมารผจญพระองค์ในครั้งนี้ หม่อมฉันจะรับอาสาปราบมารเอง พระองค์อย่ากังวล ทรงกระทำความเพียรต่อไปเถิด เพราะพระองค์ได้ทรงสร้างบารมีมาแล้วตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ และได้หลั่งอุทกวารีให้ตกลงเหนือพื้นดิน หม่อมฉันได้รองรับไว้ด้วยมวยผมนี้จนหมดสิ้น ไม่มีเหลือเลยแม้สักหยาดหนึ่ง หม่อมฉันจะปราบพระยามารนี้ ด้วยน้ำที่พระองค์ทรงกรวดนั้น พอกราบทูลดังนั้นก็รูดน้ำในมวยผมปราดเดียวเท่านั้น กลายเป็นทะเลท่วมทับมารจนหมดสิ้น พวกมารได้พ่ายแพ้ ศัสตราวุธกลายเป็นธูปเทียนบูชาพระศาสดาไปหมด นี่ปรากฏอย่างนี้มาแล้ว

เราก็เหมือนกัน แสวงหาบุญสร้างบารมีบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนาได้บุญแล้ว ให้ใจจดอยู่ที่บุญนั้น เมื่อประสบภัยได้ทุกข์ยากประการใด ก็นึกถึงบุญนั้นอย่าไปนึกสิ่งอื่นให้เหลวไหล อย่าไปนึกถึงผี ผีมันจะเป็นอะไร ผีสู้มนุษย์ไม่ได้ ผีมันตายไปจากมนุษย์แล้ว จึงกลายเป็นผี มนุษย์วิเศษกว่าผีมากนัก ผีจึงสู้มนุษย์ไม่ได้ จะไปนับถืออะไรกับผี ผีช่วยอะไรไม่ได้เลย สู้นึกถึงมนุษย์ไม่ได้ ไปนับถือจ้าว ๆ ก็ช่วยอะไรไม่ได้ เพราะจ้าวตายไปจากมนุษย์แล้ว จ้าวผีจ้าวสางนั้นสู้มนุษย์ไม่ได้ แพ้มนุษย์ทั้งนั้น มนุษย์นี้เป็นผู้มีฤทธิ์เดชมากกว่า หรือนึกถึงต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ไปกราบไหว้ต้นไม้ ต้นไม้จะทำอะไรได้ เราเอามาทำฟืนหุงอาหาร ผ่าเอามาทำฟืนหุงข้าวอยู่เรื่อย ๆ เอามาทำบานประตูหน้าต่าง มาทำพื้นบ้าน แล้วมันจะมาทำอะไรให้เราได้ ต้องนึกถึงบุญ สิ่งอื่นอย่า

ไปนึก นึกถึงบุญแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อต้องภัยได้รับความทุกข์ยากลำบากอย่างใด ก็ให้นึกถึงบุญ เอาใจไปจดอยู่ที่บุญ ทำมาค้าขายอะไรก็ให้เอาใจไปจดอยู่ที่บุญนั้น จะได้ค้าขายคล่องได้กำไรเกินควรเกินค่า จะไปทำนาทำสวน ก็เอาใจไปจดอยู่ที่บุญนั้น บุญจะให้ผลของนาและสวนเกินควรเกินค่า ไปรับราชการก็เอาใจไปจดอยู่ที่บุญนั้น หน้าที่ราชการก็จะรุ่งโรจน์โชตนาการยิ่งขึ้นใหญ่ ถ้าปกครองบ้านเรือนก็เอาใจจดอยู่ที่บุญนั้นเหมือนกัน บ้านเรือนก็จะรุ่งเรือง อย่าเอาใจไปจดอยู่ที่อื่น นี่เราเรียกว่า หาบุญได้ และใช้บุญเป็น ถ้าหากเอาใจไปจดเสียที่อื่น จะเป็นต้นไม้ ขี้วัว ขี้ควาย อะไรจิปาถะ ชื่อว่า หาบุญได้ แต่ใช้บุญไม่เป็น

ถ้าจะหาบุญได้ใช้บุญเป็น ก็ต้องเอาใจไปจดอยู่ที่ศูนย์กลางดวงบุญ พอใจจดหยุดนิ่งอยู่กลางดวงบุญ ก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั้น กลางของกลาง ๆ ๆ พอถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ก็เข้ากลางของกลางที่หยุดอีก กลางของกลาง ๆ ๆ ก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ พอใจหยุดถูกส่วนเข้า ก็เข้ากลางของกลาง ๆ ๆ ก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดนิ่งอยู่กลางดวงปัญญา พอใจหยุดถูกส่วนเข้า ก็เข้ากลางของกลาง ๆ ๆ อีก เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ พอใจหยุดถูกส่วนเข้า เข้ากลางของกลาง ๆ ๆ อีก ก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอใจหยุดถูกส่วนเข้า ก็เข้ากลางของกลาง ๆ ๆ อีก ก็จะเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด เมื่อเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียดและปฏิบัติแบบเดียวกันเรื่อยไป ก็จะเข้าถึงกายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด กายธรรม กายธรรมละเอียด กายโสดา กายโสดาละเอียด กายสกทาคา กายสกทาคาละเอียด กายอนาคา กายอนาคาละเอียด กายธรรมอรหัต กายธรรมอรหัตละเอียด เป็นลำดับขึ้นไป เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ เขาจึงจะเรียกว่า หาบุญได้ ใช้บุญเป็น จะเป็นคนมีปัญญาเจริญก้าวหน้ายิ่งใหญ่ไพศาลทีเดียว ถ้าเป็นหญิงก็จะได้ชื่อว่า บัณฑิตถี หญิงผู้มีปัญญา ถ้าเป็นชายก็จะได้ชื่อว่า บัณฑิโต ชายผู้มีปัญญา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงหาบุญได้ และทรงใช้บุญเป็น พระองค์ทรงสร้างบารมีของพระองค์มา และทรงใช้บารมีของพระองค์เป็น เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ทรงเข้าใกล้ใครก็ทรงให้เป็นเหมือนอย่างพระองค์หมด ให้ได้มรรคผลตามพระองค์ ให้เป็นสาวกพระพุทธเจ้าเสีย ให้เป็นพหูสูตเสีย เสด็จตามพระองค์ไป

เราเมื่อได้ถวายทานแล้ว ได้รักษาศีล เจริญภาวนาแล้ว ก็ต้องให้เห็นผลทาน ให้

เห็นผลศีล และให้เห็นผลของการเจริญภาวนา จึงจะได้ชื่อว่า เราทำบุญ รักษาศีล เจริญภาวนาแล้ว ใช้บุญ ใช้ศีล และใช้ภาวนาเป็น อย่าเกียจคร้าน จงหมั่นพยายามบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนาไว้ให้เสมอ เพื่อเราจะได้รับความสุขทั้งในชาตินี้และในชาติหน้า

บัดนี้ ท่านทั้งหลายได้สมบูรณ์บริบูรณ์แล้วด้วย **คุณธรรม ๕ ประการ** คือ **ทาน ศีล สุต จาค** และ **ปัญญา** เพราะ **ทาน** เราก็ได้ถวายแล้วแต่เช้าและเพล **ศีล** เราก็ได้สมาทานแล้วทั้ง ๕ ประการ **สุตะ** บัดนี้เราก็ได้สดับตรับฟังพระสัทธรรมเทศนาอยู่แล้ว **จาคะ** เราก็ได้บริจาคแล้ว สละกิจการงานความกังวลน้อยใหญ่ทางบ้านเสียมาบำเพ็ญบุญในวันนี้ นี่ก็ชื่อว่า จาคะ **ปัญญา** เมื่อเราฟังธรรมเทศนาแล้ว เราก็รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ผิดถูกสูงต่ำเราก็รู้ นั่นก็ชื่อว่า ได้ปัญญา

คุณธรรม ๕ ประการ คือ **ทาน ศีล สุต จาค ปัญญา มีอยู่ในขันธสันดานของหญิงใดชายใดแล้ว หญิงชายนั้นจะปรารถนาเป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ก็ได้สมความปรารถนา** ในขณะที่คุณธรรม ๕ ประการนี้สมบูรณ์บริบูรณ์แล้วในขันธสันดานหรือจะปรารถนาเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ก็ย่อมสำเร็จสมความปรารถนา จะปรารถนาพระอัครสาวกก็ได้สมความปรารถนา หรือจะปรารถนาเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ย่อมได้ทั้งนั้น **ดังนั้น ท่านทั้งหลายจะปรารถนาเป็นอย่างใด จะปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นพระสาวก ก็ขอให้ปรารถนาเอาตามใจชอบเถิด**

อวสานกาลเทศนานี้ ขอท่านผู้เป็นเมธีมีปัญญาทั้งหลาย พึงมนสิการกำหนดไว้ในใจของตนทุกถ้วนหน้าว่า **สภาพที่เป็นธรรมย่อมนำสัตว์ไปสู่สุคติ และสภาพที่เป็นอธรรมย่อมนำสัตว์ไปสู่ทุคติ สภาพที่เป็นบุญก็ย่อมนำสัตว์ไปสู่สุคติ สภาพที่เป็นบาปก็ย่อมนำสัตว์ไปสู่ทุคติ** สภาพที่เป็นบุญ เป็น **ดวงใส** ติดอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ สภาพที่เป็นบาปเป็น **ดวงดำ** ติดอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์แบบเดียวกัน **ถ้าดวงบุญใหญ่โตกว่าก็นำไปสู่สวรรค์ ถ้าดวงบาปใหญ่โตกว่าก็นำไปสู่นรก ใครจะแก้ไขอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ทั้งนั้น ย่อมเป็นไปตามคติของตน** เหมือนหญิงชายจะเป็นสามีภรรยากัน ใครก็แล้วแต่ จะต้องตกลงใจของกันและกันเอง

ฉะนั้น การที่สัตว์จะไปสู่ทุคติ ภพดึงดูดมีอยู่ ทำความชั่ว ไม่มีความดีเข้าไปจุนเจือเลย แม้เพียงเท่าปลายผมปลายขน พอแตกกายทำลายขันธ์โลกันต์ดึงดูดเอาไป จะไปอยู่ที่อื่นใดไม่ได้ทั้งนั้น อายตนะบาปดึงดูดไปทันที ถ้าว่าภพหย่อนลงกว่านั้นมา ก็ไปอยู่ในอเวจีมหาตาปนรก เหล่านี้ เป็นต้น แต่พอมาเกิดในจำพวกสัตว์เดรัจฉานได้ สัตว์เดรัจฉานก็ดึงดูดเอาไปเกิดในจำพวกสัตว์เดรัจฉาน แต่ถ้าทำความผิดไม่ถึงขนาดนั้น ก็ไปเกิดเป็นเปรต

อสุรกาย ตามลำดับไป

ถ้าทำความดีด้วย กาย วาจา ใจ ไม่มีความชั่วบาปช้าเข้ามาเจือปนเลย พอแตกกายทำลายขันธ์ อายตนะของมนุษย์ดึงดูด เข้าสู่ครรภ์สัตว์ไปติดอยู่ในกำเนิดมนุษย์ ถ้าดีมากขึ้นไปกว่านี้ ก็ไปเกิดในจำพวกเทวดา เป็นชั้น ๆ สูงขึ้น ชั้นจาตุมหาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี สูงขึ้นไปตามสภาพของธรรมดึงดูดกันเองว่า **ตนได้กระทำความดีไว้ขนาดเท่าไร ควรอยู่ควรเกิดในที่ไหน เมื่อตรงกับอายตนะไหน อายตนะนั้นก็ดึงดูดไป** เขามีอายตนะสำหรับเหนี่ยวรั้งและดึงดูดกันทั้งนั้น เราติดอยู่ในมนุษย์นี้ไปไหนได้เมื่อไร ไปไม่ได้ทั้งนั้น อยากจะตายก็ตายไม่ได้ บ่นไปเถอะก็ไม่ตาย แต่พอถึงกำหนด ไม่อยากตายก็ต้องตาย จะถูกบังคับบัญชาอย่างนี้ ดึงดูดอย่างนี้เสมอไป **เหตุนี้เราจึงได้แสวงหาบุญ บุญจะได้ดึงดูดไปสู่สุคติ ทุคติ จะได้ไม่มีต่อไป**

ที่ได้ชี้แจงแสดงมาในภัตตานุโมทนากถา เฉลิมเพิ่มเติมศรัทธาของเจ้าภาพและสาธุชนทั้งหลายบรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สพฺพพุทฺธานุภาเวน** ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวง **สพฺพธมฺมานุภาเวน** ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมทั้งปวง **สพฺพสงฺฆานุภาเวน** ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ทั้งปวง **ปิฏกตฺยานุภาเวน** ด้วยอำนาจปิฎกทั้งสาม คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตถปิฎก **ชินสาวกานุภาเวน** ด้วยอานุภาพชินสาวก สาวกของท่านผู้ชนะมาร จงดลบันดาลความสุขสวัสดิ์ให้บังเกิดมีเป็นปรากฏในขันธสันดานแห่งท่านผู้เป็นเจ้าภาพ และสาธุชนทั้งหลายบรรดาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมาภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้

๓๐. รัตนสูตร

๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

กิญฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ
กาเยน วาจายุท เจตสา วา
อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย
อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงในรัตนคาถา แก้ด้วย **สังฆรัตนะ** ตามวาระพระบาลีที่มีในบทรัตนสูตร ที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงประทานเชิดชูพระอริยสงฆ์ ให้เป็นเนติแบบแผนเป็นตำรับตำราสืบมา ครั้งพระศาสดามีพระชนม์อยู่ เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพานแล้ว พระธรรมสังฆาจารย์เถรเจ้าทั้งหลายร้อยกรองขึ้นสู่สังคายนา ตลอดมาจนกระทั่งเราท่านทั้งหลาย จะได้สดับ ณ บัดนี้

ตามวาระพระบาลีที่ในเบื้องต้นว่า **กิญฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ กาเยน วาจายุท เจตสา วา อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา** นี่เป็นเนื้อความของพระบาลี พระโสดาบันบุคคลฉะนั้นยังกระทำกรรมอันเป็นบาป **อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย** ถึงกระนั้นท่านก็ย่อมไม่ควรเพื่อจะปกปิดซึ่งกรรมอันเป็นบาปนั้นไว้ **อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา** ความเป็นผู้เห็นทางพระนิพพานไม่ควรปกปิดบาปกรรมนั้นไว้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับสั่งแล้ว **อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ** แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ **เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิโหตุ ฯ** ด้วยความกล่าวสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมี นี้แปลเนื้อความของบาลีเป็นสยามภาษาได้ความเท่านี้ นี่เป็นรัตนะอันประณีต ถ้าจะเรียงความเป็นสยามแท้ ๆ ไม่ให้เกี่ยวด้วยพระบาลีเลยก็ได้ว่า **พระโสดาบันบุคคลยังทำกรรมเป็นบาปอยู่ ถึงกระนั้นท่านไม่ปกปิดบาปกรรมอันนั้นไว้ ความเป็นผู้มีทางพระนิพพานอันเห็นแล้ว ไม่ควรปกปิดบาปกรรม**

อันนั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับสั่งแล้วอย่างนี้ แม้อันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยความสัตย์นี้ขอความสวัสดีจงมี นี้เนื้อความของพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา ไม่เกี่ยวด้วยพระบาลีเลย ต่อแต่นี้จะอรรถาธิบายในเรื่องพระโสดาบันบุคคลต่อไป

พระโสดาบันบุคคลนั้น เราก็ไม่รู้จักว่ารูปพรรณสัณฐานนั้นเป็นอย่างไร เนื้อตัวเป็นอย่างไร ไม่เป็นอย่างไรดอก เป็นมนุษย์ธรรมดานี่แหละ แบบเดียวกับพวกเรา เป็นหญิงเป็นชาย เป็นภิกษุ สามเณร อย่างนี้แหละ เป็นพระโสดาบันเราก็ไม่รู้ เป็นพระสกทาคามีเราก็ไม่รู้ เป็นอนาคาเราก็ไม่รู้ เป็นพระอรหัตเราก็ไม่รู้ ไม่รู้จักทั้งนั้น อย่าว่าแต่เราในยุคนี้ครั้งนี้เลยที่ไม่รู้ตัวพระโสดา สกทาคา อนาคา อรหัต น่ะ ครั้งพุทธกาลแท้เทียวต่อหน้าพระพุทธเจ้า มีสามเณรเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งอายุได้ ๗ ขวบ เป็นพระอรหันต์สูงสุดในพระพุทธศาสนา ภิกษุหนุ่มก็มีพรรษาหลายพรรษาแล้ว เห็นเณรก็รักใคร่ เนื้อท่านเกลี้ยงเกลา สะอาดสะอ้านเป็นลูกมะปรางเทียว ใจท่านสมบูรณ์บริบูรณ์เป็นพระอรหันต์ไปทีเดียว ตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหานแล้ว เข้าไปถาม พ่อเณรไม่คิดถึงโยมบ้างหรือ ยังเด็กเล็กอยู่รักใคร่อยากจะพูดกับสามเณร พ่อเณรไม่หิวข้าวหรือเย็น ๆ น่ะ เณรก็บอกไปตามหน้าที่ของเณร หนักเข้า เข้าไปใกล้เอามือลูบศีรษะเณรเข้าแล้ว ลูบมือลูบเท้าลูบหัวสามเณรเข้าแล้ว พอไปลูบหัวเข้าเท่านั้นแหละ พระพุทธเจ้าเหลือบพระเนตรมาเห็นเข้าแล้ว ว่า โอ้ภิกษุนั่นไม่รู้จักอะไร ไปจับอสรพิษเข้าที่เขี้ยวทีเดียว ลูบช้างสับมันเข้าที่งาทีเดียว ไม่รู้จักตายเมื่อไหร่ล่ะ รับสั่งหาพระอานนท์ทีเดียว ให้ประชุมหมู่ภิกษุสามเณรพร้อมกัน พระองค์ทรงรับสั่งว่าเราจะต้องการน้ำที่สระในอโนดาตนั่นมาชำระพระบาทสักหน่อยหนึ่ง ใครจะไปเอาให้เราได้ก็จงไปเถอะ ไปตามปรารถนา ทรงรับสั่งแล้วท่านก็ดุษณีภาพนิ่งอยู่ พระอรหันตขีณาสพเจ้าทั้งหลายท่านก็รู้ ปัญหาข้อนี้ไม่ได้ผูกเพื่อท่าน ผูกเพื่อสามเณรองค์นั้น ส่วนภิกษุปุถุชนก็ไม่รู้จะไปเอาได้อย่างไรน้ำในสระอโนดาต เหมือนยังกับพวกเราในบัดนี้ ไม่มีฤทธาศักดา–นุภาพ ไม่มีมรรคผลอันใด ที่จะเหาะเหินเดินอากาศไปเอาน้ำสระอโนดาตได้ ก็ไม่อาจจะไปได้เพราะไปไม่ได้จริง ๆ เป็นปุถุชนท่านก็จนใจอยู่ พอสมควรแล้วสามเณรก็ลุกขึ้นทีเดียวไปเอาหม้อต้มกลักใหญ่ไม่ใช่น้อย เอาเชือกผูกหม้อต้มกลักเข้าที่ปากหม้อ เอาเหน็บเข้าที่ข้างหลัง เหมือนคนขึ้นตาลดังนั้น พอเหน็บเข้าข้างหลังได้ สามเณรก็ไปในอากาศเหมือนยังกับหงส์บินไปในอากาศ หม้อต้มกลักใบใหญ่นั่นก็ติดห้อยที่ก้นนั่น ประเดี๋ยวเดียวเท่านั้นไปเอาน้ำสระอโนดาตมาถวายพระบรมศาสดาเสียแล้ว ภิกษุที่จับศีรษะสามเณรอรหันต์นั้นตกอกตกใจเทียว โอ้ตายจริง เราไปลูบเอาศีรษะพระอรหันต์เข้าแล้ว นี่ไม่รู้จักจริง ๆ อย่างนี้นาไม่แกล้งหรอก ท่านไปจับเช่นนั้นไม่ได้แกล้งหรอก รักใคร่อยากจะลูบจะคลำท่าน แต่ไปลูบ

เอาศีรษะพระอรหันต์เข้าหารู้ตัวไม่

บัดนี้เราก็ไม่รู้ หญิงก็ดี ชายก็ดี ภิกษุสามเณร ในธรรมวินัยนี้ มีธรรมแค่ไหนเราก็ไม่รู้ ว่าพระโสดาบันบุคคลมีธรรมแค่ไหนเราก็ไม่รู้ สกทาคาบุคคลมีธรรมแค่ไหน อนาคามีบุคคลมีธรรมแค่ไหน อรหัตบุคคลมีธรรมแค่ไหนเราไม่รู้

วันนี้จะแสดงทางนิพพานให้ท่านทั้งหลายทราบ ทางนิพพานมีอยู่ ทางนิพพานที่พระโสดาท่านเห็นแล้วมีอยู่ ทางมรรคผลมีอยู่ แต่ว่าเราไม่รู้ว่าทางมรรคผลเป็นอย่างไร ทางนิพพานเป็นอย่างไร วันนี้ตั้งใจจะแสดง จึงได้เท้าเรื่องของพระโสดาขึ้นเป็นตัวอย่างเป็นตำรับตำรา

พระโสดาบันบุคคลน่ะยังทำชั่วอยู่จริง ๆ หรือ **กิญฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ** แปลตามศัพท์ชัด ๆ ว่า **โส โสตาปนฺโน** อันว่าพระโสดาบันนั้น **กโรติ** ยังกระทำอยู่ **กมฺมํ** ซึ่งการงาน หรือซึ่งกิจการ **ปาปกํ** อันลามก กระทำกรรมลามกอยู่จริง ๆ หรือพระโสดาบันน่ะ **กาเยน** ด้วยกาย **วาจาย วา** หรือว่าด้วยวาจา **เจตสา วา** หรือว่าด้วยใจ ยังความชั่วด้วยกายด้วยวาจาหรือว่าด้วยใจ เหมือนมนุษย์ปกติธรรมดาอย่างนี้หรือ ก็เหมือนอย่างนี้แหละ ตัวอย่างจะชักมาให้ปรากฏว่าท่านทำความชั่วอย่างไร

ลูกสาวเศรษฐีเขาเอาไว้บนปราสาท ๗ ชั้น สงวนไว้เป็นอันดี เธอก็เป็นสาวเต็มเนื้อเต็มตัวแล้ว อายุ ๒๐ กว่าแล้ว มีสาวใช้รักษาอยู่คนหนึ่ง ต้องการอะไรก็ใช้สาวใช้นั่น ตัวอยู่บนปราสาท ๗ ชั้นนั่น วันหนึ่งนายเนสาทพรานป่าฆ่าเนื้อได้เป็นอันมากแล้วก็บรรทุกเกวียนมาในเมือง เมื่อเข้ามาในเมือง ธิดาเศรษฐีอยู่บนปราสาท ๗ ชั้นได้เห็นนายเนสาทพรานป่านั้นเข็นเนื้อมาจากป่า ร่างกายแกกำยำล่ำสันใหญ่โตดี แข็งแรงดี ก็นึกรักใคร่นายเนสาท อยากจะได้เป็นสามี ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร แกมาหลายครั้งหลายหน หนักเข้าธิดาเศรษฐีนั้นทนไม่ได้ อยากจะได้จริง ๆ รักใคร่จริง ๆ ปลอมแปลงลงมาจากปราสาท ๗ ชั้น เวลานายเนสาทกลับไปยังป่าที่อยู่ของตน ตามไปตามเกวียนนายเนสาทไปนั่นแหละ เมื่อไปถึงกลางป่าท่าไม้เช่นนั้นละก็ฝ่ายนายเนสาทก็สงสารเพราะเห็นเป็นหญิง ให้ขึ้นไปบนเกวียนด้วย ก็ไปอยู่กับนายเนสาทเป็นสามีภรรยากัน มีลูก ๗ คน แต่ว่าเวลาทำกิจการหน้าที่ของสามีเขา สามีเขาก็ทำตามหน้าที่ ฝ่ายภรรยาก็ทำตามหน้าที่ นายเนสาทก็ไปล่าเนื้อ เวลาเช้าก็ต้องมีธนูหน้าไม้บ่วงแหลนหลาวต่าง ๆ เครื่องประหารสัตว์ป่า ฝ่ายภรรยาเมื่อนายเนสาทได้สัตว์ป่าได้เนื้อมา ฝ่ายภรรยาก็แล่เนื้อทำไป จะเป็นเนื้อเค็มเนื้อแห้งก็ทำไปตามหน้าที่ จะปิ้งจะย่างจะแกงอะไรก็ทำตามหน้าที่ ทำตามหน้าที่ของภรรยา เวลาเช้านายเนสาทก็ไปป่า เวลาค่ำเวลาเย็นฝ่ายภรรยาก็จัดบ่วงแหลนหลาวเครื่องประหารสัตว์ป่าเหล่านั้นที่นายเนสาทใช้อย่างไรก็เอาไว้ที่หน้าประตู

เสมอให้สามี นี่จะมีคำถามสอดเข้ามาว่า เมียนายเนสาทเป็นพระโสดาบันไม่ทำบาป ไม่รู้หรือว่านายเนสาทน่ะไปทำบาป ไปล่าสัตว์ไปทำลายชีวิตสัตว์ รู้ ทำไมจะไม่รู้ รู้เสียเกินรู้อีก เมื่อรู้เกินรู้เช่นนั้นแล้ว ทำไมจึงทำเช่นนั้นเล่า ก็ต้องมีคำแก้ว่าเพราะเมียของนายเนสาทลงได้เป็นผัวเป็นเมีย ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ ผัวทำอย่างไรก็ต้องปฏิบัติตามคำของผัว ขัดขืนผัวไม่ได้ ถ้าขัดขืนผัวมันก็ไม่เป็นผัวไม่เป็นเมียกัน ขัดขืนไม่ได้ ขัดขืนก็ไม่ใช่เมีย ทุกอย่างไม่ทำให้อนาทรร้อนใจเลย ไม่กระทบกระเทือน ปฏิบัติตามหน้าที่ของภรรยานั่นแหละ เรื่องนี้ในอรรถกถาธรรมบทแก้ไว้มีอยู่ ท่านแก้ว่า ธิดาเศรษฐีเป็นพระโสดาบันบุคคลนั้น ทำด้วยสามีปฏิบัติ ไม่มีเจตนาจะให้ฆ่าสัตว์เลยนั้น ทำด้วยสามีปฏิบัติเท่านั้น เรื่องนี้ก็ปรากฏมีอยู่ในมนุษย์โลกเรานี้

บางทีสามียังฆ่าสัตว์อยู่ ภรรยาเป็นคนรักษาศีล ถ้าว่าสามีนั้นได้ปลาได้เนื้อมาอย่างหนึ่งอย่างใด ภรรยาก็ทำตามหน้าที่ ถ้าว่าเป็น ๆ ปลาเป็นเข้า เอาไปปล่อยในน้ำเสีย ไม่ทุบไม่ฆ่า ที่ตายแล้วทำไปตามหน้าที่ แต่ที่เป็น ๆ เอาไปปล่อยน้ำเสีย ทำอย่างนี้อยู่ร่ำไป ผู้เทศน์นี้เด็ก ๆ ก็เคยได้ยินเรื่องถึงตีถึงด่ากัน ภายหลังสามีรู้ อ้อ นี่มันไม่ฆ่าสัตว์ มันไม่ทำบาป ก็สงสารเมียรักเมีย ทีหลังทำมันเสียให้เสร็จเชียว อ้ายที่เป็นไม่ให้มีละ ให้ตายมาเสร็จเชียว เขาก็ทำแต่ที่ตายแล้วเท่านั้น นี่ศีลเขาก็ไม่เป็นอันตราย เขาไม่ได้ฆ่าสัตว์ เขาไม่ได้ใช้ให้คนอื่นไปฆ่าสัตว์

แต่ว่าเมียนายเนสาทนั่นชอบกลอยู่นะ สมรู้ร่วมคิดด้วยหรือไม่ เอาศัสตราอาวุธมาพิงไว้ให้แต่เช้าเชียว ที่ประตูน่ะ รู้ไม่ใช่หรือว่าผัวจะเอาศัสตราอาวุธนี้ไปฆ่าสัตว์ รู้ทำไมจะไม่รู้ รู้เกินรู้อีก จะไม่เป็นสมรู้ร่วมคิดด้วยกันหรอกหรือ นี่หากว่ากฎหมายก็เห็นจะต้องเอากึ่งหนึ่ง ถ้าว่าฝ่ายสามี นายเนสาทจะได้บาปสักขนาดหนึ่งขนาดใด ก็ต้องเป็นของภรรยาเสียครึ่งหนึ่ง งั้นซีมันจึงจะถูกกฎหมาย เพราะว่าสมรู้ด้วยกันนี่ ได้ด้วยกัน เสียด้วยกัน จะมิปรับอย่างนั้นหรือ นี่ท่านไม่ปรับอย่างนั้น

ฝ่ายธรรมวินัยท่านปรับเจตนา เพราะว่า เจตนาฆ่าสัตว์ของพระโสดาบันไม่มี เพราะเป็นพระโสดาเสียแล้ว ไม่มีเจตนาฆ่าสัตว์ หมดจากเจตนาฆ่าสัตว์ ตั้งต้นแต่ปาณาติบาต **ผิดศีล ๕ ไม่มีแก่พระโสดา** มันอยู่ในศีลทีเดียว มั่นคงทีเดียว เจตนานอกจากศีลไม่มี เหตุนี้ที่จะปรับกันจริง ๆ ต้องแล้วแต่เจตนา พระองค์ทรงรับสั่งว่า **เจตนาหํ ภิกฺขเว ศีลํ** ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเจตนานั่นแหละเป็นศีล ศีล ๕ ก็แล้วด้วยเจตนา เจตนาเป็นตัวสำคัญ **เจตนาเป็นศีล** เพราะพระโสดาบันท่านมีเจตนาเป็นศีลเช่นนั้น จะปรับพระโสดาบันบุคคลว่าเป็นผู้สมคบกับสามีให้ฆ่าสัตว์นั้นหาสมควรไม่ จึงได้วางเป็นตำรับตำราเนติแบบแผนไว้

ก็ที่พระโสดาบันยังทำความเป็นบาปด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ทำอย่างไร จึงจะเรียกว่าทำบาป **ท่านเพลี่ยงพล้ำไป ไม่ได้มีเจตนา** แต่เพลี่ยงพล้ำไป เมื่อเพลี่ยงพล้ำลงไปอย่างหนึ่งอย่างใด ถึงกับเป็นอันตรายต่อศีลบ้าง หรือเกือบจะเป็นบ้าง ท่านก็แก้ไขเสีย ท่านไม่นิ่งเฉยอยู่ ชั่วร้ายด้วยกายด้วยวาจาอย่างใดอย่างหนึ่งของท่าน ท่านก็แสดงต่อเพื่อนพรหมจารีเหมือนภิกษุสามเณรแสดงอาบัติ เมื่อต้องอาบัติแล้วก็แสดงอาบัติต่อเพื่อนพรหมจารีว่าจะไม่ทำต่อไป สัญญากันเสียเช่นนั้น พระโสดาบันท่านก็สัญญาเช่นนั้นแน่นอนทีเดียว ไม่ยักเยื้องแปรผัน เหมือนพวกเราในบัดนี้รู้ว่าศีลไม่บริสุทธิ์ ก็รับสมาทานทีเดียว แก้ไขอีกเสียนี่ ปุถุชน แต่ว่าคล้ายพระโสดาบันบุคคลเหมือนกัน ไม่เป็นคนใจกล้าหน้าด้าน คอยระแวดระวังอยู่อย่างนี้ เพลี่ยงพล้ำแล้วก็แสดงเสีย แก้ไขตัวเสียให้สะอาด เมื่อแก้ไขตัวสะอาดเสียเช่นนี้ ก็คล้ายพระโสดาบันบุคคล พุทธศาสนานิยมอย่างนี้ เหตุนั้นที่พระโสดาบันบุคคลท่านไม่ปกปิดบาปกรรมอันนั้น เพราะท่านเห็นทางไปนิพพาน ทางพระนิพพานท่านเห็นเสียแล้ว ท่านจึงไม่ปกปิดบาปกรรมอันนั้นไว้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับสั่งไว้อย่างนี้

ทางไปนิพพานน่ะทางอยู่ที่ไหน ทางอย่างไร ควรจะรู้จักทางไปนิพพานที่พระโสดาบันบุคคลท่านเห็นน่ะ ทางไปนิพพานน่ะจะไปต้องรู้จักพระโสดาบันบุคคลเสียก่อนที่เป็นพระโสดาบันบุคคลน่ะรูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร เนื้อตัวอยู่ที่ไหน **พระโสดาบันบุคคลน่ะท่านเป็นธรรมกาย**นะ ไม่ใช่กายมนุษย์ เป็นชั้น ๆ เข้าไปดังเคยแสดงแล้วอยู่บ่อย ๆ ว่า กายมนุษย์นี้มีกายหนึ่ง เราจะเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียดต้องเข้าให้ถูกทางมรรคผล ถ้าไม่ถูกทางมรรคผลเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียดไม่ได้ **ทางมรรคผล**น่ะ เริ่มต้นจะทำอย่างไร เริ่มต้นต้อง**ทำใจให้หยุด ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์** หยุดตรงนั้นแหละ เมื่อเราเกิดเป็นมนุษย์ ต้องเอาใจไปหยุดตรงนั้นจึงจะเกิดได้ เมื่อเราจะตายจากมนุษย์โลกนี้ หยุดตรงไหนเกิดได้ ต้องไปหยุดตรงนั้น หยุดตรงนั้น **ตรงนั้นเป็นที่เกิดที่ดับ** ตรงนั้นแหละ กลางนั่นแหละ เมื่อเรานอนหลับใจต้องไปหยุดตรงนั้น ถ้าไม่หยุดที่ตรงนั้นหลับไม่ได้ ตรงนั้นเป็นที่หลับ หลับตรงไหนก็ตื่นตรงนั้น **ตรงนั้นแหละเป็นที่หลับที่ตื่น** เป็นที่เกิดที่ดับ เป็นที่หลับที่ตื่น แห่งเดียว มีจุดเดียวเท่านั้นแหละ ต้องเอาใจไปหยุดตรงนั้น หยุดตรงอื่นไม่ได้

พอใจหยุดเข้าละก็ พอใจหยุดเข้าศูนย์กลางนั้นแล้ว พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั่นแหละ กลางของกลาง ๆ ๆ ซ้ายขวาหน้าหลังล่างบนนอกในไม่ไป กลางของกลาง ๆ ๆ อยู่นั่น พอถูกส่วนเข้า พอไปถึงกำเนิดกลางเข้าเท่านั้น เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ นี่จะเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียดนะทางนี้แหละ ๆ **กลางหยุดนี่แหละทางมรรคผลละ** กลางทีเดียว เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์

กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานก็เป็นจุดอยู่อีกเหมือนกัน หยุดเป็นทางอยู่ ใจก็หยุดตรงจุดนั้น เป็นที่ดูดใจอยู่ จุดนั้นกลางนั่น พอใจหยุดก็เข้ากลางใจของใจที่หยุดนั่นแหละ กลางของกลาง กลางของกลางที่หยุดของใจนั่นแหละ ไม่ได้เดินทางอื่น **เดินทางใจ**อย่างเดียว กลางของกลาง กลางของกลางในใจหนักเข้า พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล อยู่กลางของดวงใจนั่นแหละ ไม่ใช่อยู่ที่อื่น ก็หยุดอยู่กลางดวงศีลอีก มีรอยหยุด มีที่หยุดอีก หยุดนิ่งอยู่กลางนั่น พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดอีกนั่นแหละ กลางของกลาง กลางของกลาง พอถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงสมาธิ ใจก็หยุดอยู่กลางดวงสมาธินั่นแหละ ในกลางที่หยุดอีก พอหยุดก็เข้ากลางของหยุดนั่น กลางของกลาง กลางของกลาง พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา ใจก็หยุดอยู่กลางดวงปัญญานั่นแหละ พอหยุดถูกส่วนเข้าก็เข้ากลางของหยุดอีก กลางของกลาง กลางของกลาง พอถูกส่วนเข้า เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติอีกนั่นแหละ หยุดอันเดียวนั่นแหละ พอหยุดแล้วก็เข้ากลางของกลาง กลางของกลางที่ใจหยุดนั่นแหละ พอถูกส่วนเข้า เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ใจก็หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะอีก พอหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดอีก กลางของกลาง กลางของกลางพอถูกส่วนเข้าเข้าถึง **กายมนุษย์ละเอียด** เห็นกายมนุษย์ละเอียด รู้จักเชียวว่า **อ้ายนี่เองเวลานอนฝันละก็ออกไป** เวลาไม่ฝันไม่รู้ว่าไปอยู่ที่ไหน เดี๋ยวนี้เจ้าอยู่นี่เอง ป้อหลออยู่นี่เอง อยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนี่เอง อย่างนี้ อยู่ในกลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนี่ทั้งนั้นทุกกาย เข้าไปเถอะ เข้าไปเป็นชั้น ๆ ไป นี่เข้ามาถึงกายมนุษย์ละเอียดแล้ว แค่นี้เป็นพระโสดาแล้วยังยังไกลนัก พระโสดาเป็นกายที่ ๑๑–๑๒ โน่นแน่ะ นี่กายเดียวเท่านั้นแหละ ทางก็ต้องไปอย่างนี้เท่านั้นแหละ ไปทางอื่นเป็นไปไม่ได้เด็ดขาดทีเดียว ต้องไปทางกลางอย่างนี้แหละ กลางแบบนี้แหละ พอถูกส่วนใจก็หยุดนิ่ง

ใจของกายมนุษย์ละเอียดหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด พอถูกส่วนเข้าก็กลางของกลางหนักขึ้นไปอีก พอถูกส่วนเข้าเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอันเดียวหนา หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พอใจหยุดก็เข้ากลางของหยุด ของใจหยุดอีกนั่นแหละ กลางของกลาง กลางของกลางหนักเข้าเข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล กลางของกลางหนักขึ้นไป กลางของกลางที่ใจหยุดอีกนั่นแหละ กลางของกลาง กลางของกลาง พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิอีก กลางของใจที่หยุดอีก กลางของกลาง กลางของกลาง ถูกส่วนเข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญาอีก กลางของกลางที่ใจหยุดอีกนั่นแหละ กลางของกลาง กลางของกลาง พอถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติ กลางของดวงวิมุตติอีก หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติอีก พอหยุดก็เข้ากลาง

ของกลางที่ใจหยุดอีก กลางของกลาง พอถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้ากลางของกลางหนักเข้าไปอีก พอถูกส่วนเข้าเห็น**กายทิพย์** ทำอย่างนี้แหละ นี่เข้าไป ๒ กายแล้วเห็นไหมล่ะ ๓ กายแล้ว มาจากกายมนุษย์ จนถึงกายมนุษย์ละเอียด เข้าถึงกายทิพย์แล้ว

ใจกายทิพย์หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์อีก พอถูกส่วนเข้ากลางของกลางหนักขึ้นไปอีก ที่ใจหยุดนั่น กลางของใจที่หยุดนั่น กลางของกลาง กลางของกลางถูกส่วนเข้า เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนา–สติปัฏฐาน พอหยุดเข้าก็เข้ากลางของใจที่หยุดอีก กลางของกลาง กลางของกลาง พอถูกส่วนเข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็ถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิถูกส่วนเข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายทิพย์ละเอียด**

ใจกายทิพย์ละเอียดหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียดแบบเดียวกัน พอถูกส่วนเข้าเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่กลางดวงธรรมา–นุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าเข้าถึง**กายรูปพรหม**

ใจกายรูปพรหมหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายรูปพรหมละเอียด**

ใจกายรูปพรหมละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด พอถูกส่วนเข้าก็เข้ากลางของใจที่ใจหยุดนั่น ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุ–ปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ

หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายอรูปพรหม**

ใจกายอรูปพรหมหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ถูกส่วนเข้าใจก็หยุด เข้าที่ใจหยุดนั่นเข้ากลางของกลาง ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนา–สติปัฏฐาน หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เข้ากลางของกลางที่ใจหยุดอีกเข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายอรูปพรหมละเอียด**

ใจกายอรูปพรหมละเอียดหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายธรรม** รูปเหมือนพระปฏิมากร เกตุดอกบัวตูม ใสเป็นกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า นี่แหละ**ธรรมกายโคตรภู**ละ นี้แหละต่อไปจะเป็นพระโสดาละ ไปอีกชั้นที่ ๒

ใจของพระธรรมกายหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ตรงนี้น่ะแปลกละ **ดวงธรรมวัดผ่าเส้นศูนย์กลางเท่าหน้าตักธรรมกาย** หน้าตักกว้างแค่ไหนวัดผ่าเส้นศูนย์กลาง**กลมรอบตัว** ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายน่ะเท่ากัน ใจธรรมกายก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย หยุดนิ่งเฉยพอถูกส่วนเข้าใจก็หยุด พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พอ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล ใหญ่ออกไป ดวงธรรมเท่าไหนก็ใหญ่เท่านั้น หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณ–ทัสสนะ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**ธรรมกายละเอียด** หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไป นี่เป็นพระโสดาแล้วหรือยัง ไม่ใช่ นี่เป็นธรรมกายโคตรภู

ธรรมกายนั่นเรียกว่า พุทธรัตนะ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายกลมเท่าหน้าตัก

ธรรมกายนั้นเรียกว่า ธรรมรัตนะ ธรรมกายละเอียดอยู่ในกลางดวงธรรมรัตนะนั้นเรียกว่า สังฆรัตนะ นี้ตัวจริงอยู่ตรงนี้นะ นี่เป็นพระโสดาแล้วหรือยัง ยัง นี่แหละตอนนี้แหละจะเป็นพระโสดาละ จะรู้จักพระโสดาเดี๋ยวนี้แหละ

ธรรมกายละเอียดเอาใจธรรมกายละเอียดหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายละเอียด ถูกส่วนเข้าเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน วัดผ่าเส้นศูนย์กลางกลมรอบตัวแบบเดียวกัน หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เข้ากลางของใจที่หยุด กลางของกลาง กลางของกลาง ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล พอใจหยุด ก็เข้ากลางของใจที่หยุดอีก กลางของกลาง ๆ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล พอใจหยุด ก็เข้ากลางของใจที่หยุดอีก กลางของกลาง ๆ พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ ใจก็หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ พอถูกส่วนเข้าก็เข้ากลางของใจที่หยุดอีก กลางของกลาง ๆ พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญาอีก เข้ากลางของใจที่หยุดอีก กลางของกลาง ๆ ถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติอีก เข้ากลางของใจหยุดอีก กลางของกลาง ๆ ถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะอีก พอถูกส่วนเข้า กลางของกลาง ๆ ๆ หนักเข้า เห็น**กายพระโสดา** หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูม ใสเป็นกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า แต่ว่ากว่าจะเข้าถึงพระโสดาน่ะ ในระหว่างที่เดินผ่านมานั่นแหละ ท่านเห็น**ทุกขสัจ สมุทัยสัจ มรรคสัจ นิโรธสัจ** ตามหน้าที่ของท่าน เห็นจริง ๆ จัง ๆ เห็นแท้ ๆ เห็นปรากฏทีเดียว ท่านก็ได้บรรลุพระโสดา หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูม นี่องค์พระโสดา นี่ตัวพุทธรัตนะเหมือนกัน แต่ว่าเป็นพระโสดาเสียแล้ว นี่แหละเป็นพระโสดาบันบุคคลแค่นี้ นี่รู้จักไหมล่ะโสดา รูปเหมือนพระปฏิมากรเกตุดอกบัวตูม ใสเหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูมใส นี่ธรรมกายหยาบของพระโสดา ธรรมกายละเอียดของพระโสดายังมีอีก

ใจของพระโสดาหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดา วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วากลมรอบตัว พอถูกส่วนเข้าก็เข้ากลางของใจที่หยุด พอถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน หยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั่น พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีล พอใจหยุดเข้ากลางของหยุดหนักขึ้นไป พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิอีก พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั่น กลางของกลางหนักเข้า พอถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญาอีก พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั่น กลางของกลาง

กลางของกลางหนักเข้า พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติอีก พอใจหยุดก็เข้ากลางของใจที่หยุดนั่น กลางของกลาง กลางของกลางหนักเข้า พอถูกส่วนเข้าเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้าก็เห็น**ธรรมกายพระโสดาละเอียด** หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกตุดอกบัวตูม ใสหนักขึ้นไป

นั่นธรรมกายพระโสดาเป็นพุทธรัตนะ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายวัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัวนั่นดวงธรรมรัตนะ ธรรมกายพระโสดาละเอียดหน้าตัก ๑๐ วา อยู่ในดวงธรรมรัตนะนั่นแหละสังฆรัตนะ **พุทธรัตนะนั่นแหละท่านเป็นผู้ตรัสรู้ ตรัสรู้สัจธรรมทั้ง** ๔ เข้า **เป็นพระพุทธเจ้า**ขึ้นทีเดียว เป็นเนมิตกนามเกิดขึ้นเรียกว่า**พุทโธ ธรรมรัตนะ**นั่นแหละท่าน**ทรงรักษา** ให้เข้าถึงพระโสดาได้เช่นนี้เพราะธรรมรัตนะนั่นแหละนั่นท่าน**ทรงไว้ให้ขึ้นสูง**เช่นนี้ **ไม่ให้ตกไปในฝ่ายชั่ว** นั่นแหละเรียกว่าธรรมรัตนะ ธรรมเขาแปลว่า ทรงไว้ซึ่งผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ให้สูง ให้ดี ให้เจริญหนักขึ้นไป ส่วน**ธรรมกายละเอียด**หน้าตัก ๑๐ วา **อยู่ในกลางดวงธรรมรัตนะ**น่ะ**คอยรักษาดวงธรรมรัตนะนั้นไว้ไม่ให้หายไป** รักษาไว้ทั้งวันทั้งคืนไม่ได้หยุดได้หย่อนละ อยู่กับธรรม รักษาธรรมอย่างนั้น **สงฺเฆน ธาริโต** ธรรมอันพระสงฆ์ทรงไว้ นั่นแหละสังฆรัตนะทรงไว้ ถ้าทรงไว้ได้เรียกว่าสังโฆขึ้นทีเดียว ทรงเอาธรรมนั้นไว้ได้ ไม่ให้หายไป **สงฺเฆน ธาริโต** ธรรมอันพระสงฆ์ทรงไว้ นี่ปรากฏอย่างนี้นา พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูมเป็นพระโสดาทีเดียว แล้วก็ทำไปอย่างนี้แหละเข้าถึงพระโสดาละเอียด เข้าถึงพระโสดาละเอียดทำไปอย่างนี้แหละเข้าถึง**กายพระสกทาคาหยาบ** เข้าถึงกายพระสกทาคาหยาบก็ทำไปอย่างนี้แหละ เข้าถึง**กายพระสกทาคาละเอียด** เข้าถึงกายพระสกทาคาละเอียดก็ทำไปอย่างนี้แหละเข้าถึง**กายพระอนาคาหยาบ** เข้าถึงกายพระอนาคาหยาบก็ทำไปอย่างนี้แหละเข้าถึง**กายพระอนาคาละเอียด** เข้าถึงกายพระอนาคาละเอียด แล้วก็ทำไปอย่างนี้แหละเข้าถึง**กายพระอรหัต** หน้าตัก ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกตุดอกบัวตูมใสหนักขึ้นไป ทำอย่างนี้ในกายพระอรหัตถูกส่วนเข้าก็เข้าถึง**กายพระอรหัตละเอียด เสร็จกิจในพุทธศาสนาแค่นี้** นี่แหละหลักพระพุทธศาสนา จำเป็นตำรับตำราไว้ อย่าดูหมิ่นดูแคลนหนา **พระพุทธเจ้าไม่เกิดขึ้นในโลกละก็ธรรมอันนี้ไม่มีใครแสดง** ไม่มีใครบอก ไม่มีใครเล่าให้ฟัง ถึงกระนั้นที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับเสียเกือบสองพันปี มาเกิดขึ้นที่วัดปากน้ำนี้แล้ว อุตส่าห์พยายามทำกันไปอย่าได้ดูหมิ่นดูแคลนหนา อย่าได้เห็นแก่เหน็ดแก่เหนื่อย แก่ยากแก่ลำบากแต่เล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมาประสบพบพุทธศาสนา **พบของจริงละเข้าถึงของจริงให้ได้ เอาของจริงใส่กับตัวไว้ให้ได้ ติดกับตัวไว้ให้ได้** อย่าดูถูกดูหมิ่นหนา ตั้งให้มั่นแท้แน่นอนในใจของตัวแล้วละ ก็ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็น

มนุษย์พบพุทธศาสนา ทั้งภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ตามวาระพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมุติว่ายุติธรรมมิกถา โดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

๓๑. รัตนสูตร

๑๖ พฤษภาคม ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภคาโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)
วนปฺปคุมฺเพ ยถา ผุสฺสิตคฺเค
คิมฺหานมาเส ปฐมสฺมึคิมฺเห
ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ
นิพฺพานคามึ ปรมํ หิตาย
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา แก้ด้วย**รัตนสูตร**ยังค้างอยู่ยังหาเสร็จลงไปไม่ บัดนี้จะชี้แจงแสดงในคาถาว่า **วนปฺปคุมฺเพ** ที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงตรัสเทศนาธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอนสัตว์ ที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว สัตว์ทั้งหลายยังหลับอยู่หาตื่นไม่ เมื่อพระองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว นำเอาธรรมที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้นั้น มาแจกแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ดุจปลุกสัตว์ทั้งหลายทั้งโลกให้ตื่นขึ้นดุจพระองค์บ้าง เรื่องนี้ กระแสวาระพระบาลีนี้เป็นธรรมอันสุขุมลุ่มลึกคัมภีรภาพมาก ทั้งเรียนก็ยาก ทั้งแสดงก็ยาก ทั้งฟังก็ยาก มันยากด้วยกันทั้งนั้น เหตุนั้นวันนี้สมควรแล้วที่เราท่านทั้งหลายจะพึงได้สดับฟังในรัตนสูตรนี้

ตามวาระพระบาลีว่า **วนปฺปคุมฺเพ ยถา ผุสฺสิตคฺเค** แปลเป็นสยามว่า ครั้นเมื่อพุ่มไม้ในป่ามียอดอันแย้มแล้ว **ปฐมสฺมึคิมฺเห** ในต้นฤดูร้อน ในต้นเดือนของฤดูร้อนแห่งฤดูร้อนฉันใด **ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ** พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง ซึ่งธรรมอันประเสริฐ **นิพพานคามึ ปรมํ หิตาย** ให้ถึงซึ่งพระนิพพานอันประเสริฐ เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย **ตถา อุปฺปมํ** มีอุปมาฉันนั้น **อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ** อันนี้เป็นรัตนอันประณีตในพระพุทธเจ้า **เอเตน สจฺเจน** ตามความสัจอันนี้ **สุวตฺถิ โหตุ สพฺพทา** ขอความสวัสดีจงมีเถิด นี้เนื้อความของพระบาลีคลี่ความเป็นสยามได้ความเท่านี้ ต่อแต่นี้จะอรรถาธิบาย ขยายความเป็นลำดับไป

เมื่อพุ่มไม้ในป่าเมื่อมีใบตกเสียหมดแล้ว ถ้าว่าเมื่อมนุษย์ไม่เดียงสาในต้นไม้นั้นไม่เข้าใจในต้นไม้แล้ว เข้าใจว่าต้นไม้นั้นตายเสียแล้ว ไม่มีใบแล้วแต่ไม่ตายหรอก เขาตัดใบเมื่อมียอดอันแย้มแล้วชื่อว่าแตกใบใหม่ ยอดมันอยู่ตรงไหนมันก็แย้มออกตรงนั้น แตกใบ